

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2001

magazin istoric

Anul XXXIV – serie nouă – nr. 1 (406)
ianuarie 2001

<http://www.itenet.ro/history/magazin.htm>
e-mail: mistoric @ itenet.ro

1 Un personaj din Star Trek? Nu, armura împăratului Carol Quintul, suveran al Imperiului German 1519-1556 și al Spaniei (1516-1556), una dintre formele istorice intermediare ale Europei unite, chiar dacă în altă vreme și în alt context. Exponatul poate fi admirat la Palatul Regal din Madrid

2 Prințesa Hanna von und zu Liechtenstein, pictură în ulei realizată de Hans Makart – un simbol al spiritului vienez din jurul anului 1900

3 Biserica Ortodoxă Rusă avea – în momentul în care a făcut pactul cu puterea comunistă – o lungă istorie a raporturilor cu autoritatea de stat. Supunerea față de aceasta era parțial compensată prin odăjdii și ceremonialul impresionant, menite să îl copleșească pe credincios. În imagine: o mitră patriarhală aflată în Muzeul Ermitaj din Sankt Petersburg

4 Charles Doussault, *Tânăra fată din București, Domnișoara P. Denis*, acuarelă realizată în anul 1844. Sau altfel spus, Occidentul întâlnește Orientul

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEI**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
DINU C. GIURESCU,
membru corespondent
al Academiei Române

Redactor-șef:

Dorin Matei

Secretar general de redacție:

Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

și macheta artistică:

Theodor Lianos

Director economic:

Doina Pascu

Corectura:

Georgeta Apreoteșei,

Constanța Avram,

Mădălina Geambașu

Secretariat:

Floarea Dragne,

Tudora Petre

Diffuzare:

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau Intrarea Dr. Alexandru Marcovici (fostă
Victor Eftimiu), etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1,
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702,
Cod 70711, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

ianuarie

2001

4 Condurul Cenușăresei

*Există o unitate a
civilizațiilor?*

A.J. TOYNBEE

5 Tinerete fără bătrânețe...

*Modificarea percepției
istorice asupra celor
două stări fiziologice*

C.T. DRAGOMIR

MOZAIC DE DESTINE FRÂNTE

8 Dor împlinit

*După 50 de ani,
generalul Rădescu
revine acasă*

C. PĂUNESCU,
V. CHIUJDEA,
AL. ȘERBĂNESCU,
F. OLTEANU

15 Sărutul călăului

*Stalin descoperă
utilitatea Bisericii*

T. VOLOKITINA

21 Lupta de clasă biruie grija față de om

*Diplomatul C.I. Karadjia
epurat din Ministerul
Afacerilor Străine*

I. CALAFETEANU

27 Zorii comunismului – radiografie lucidă

Amintiri

C. RĂDULESCU-
MOTRU

ISTORICUL FAȚĂ CU POLITICA

33 Dați-mi un ciob și vă desenez cetatea

*E. Condurachi despre
arheologie*

M. RADNEV

38 Fermitate, dar cu măsură

*Disputa Nicolae Iorga –
Carol II*

P. ȚURLEA

45 Decența, ca normalitate

*Distraacțiile vienezilor la
1900*

ȘT. ALEXE,
M. DRAGANOVICI

**DIPLOMATIE
MARE ÎNTR-O
ȚARĂ MICĂ**

**49 Dragostea trece,
interesul rămâne**

*Relațiile româno-
polone, 1918-1933*

D. PREDA

**54 Un ministru de
Externe povestește**

Corneliu Mănescu

L. BETEA

59 Oile negre

Voluntari români în SS

M. TEJCHMAN

**63 Mărturii în
acuarelă**

*Din vremea când ne
păsa de patrimoniu*

A.-S. IONESCU

67 Urgie și spaimă

Holera de la 1831

P. CERNOVODEANU

**71 Adieu, mon
amour!**

Divorțul la români

D. DOLTU

EVENIMENT

32 Puncte istorice

*Comisia mixtă româno-
rusă*

I. CHIPER

**62 De Sfântul Mihail
la Curtea Veche**

C. BEDA

**79 Cultură și
educație bancară –
tradiție și
perspectivă**

*Al optulea
Simpozion de
Istoria civilizației
bancare românești*

RUBRICI

**44 Pentru biblioteca
dumneavoastră**

31 Concurs

*Un mileniu în zece
întrebări*

77; 78

Rebus; Dialog

ÎN TRE OCCIDENT ȘI ORIENT

Teza unității de civilizație este o concepție greșită spre care au fost îndrumați istoricii occidentali contemporani sub influența mediului lor social. Împrejurarea care îi induce în eroare este faptul că, în epoca modernă, civilizația noastră occidentală și-a întins plasa sistemului ei economic de-a lungul întregii lumi. Și această unificare a lumii pe o schemă occidentală a fost urmată de o unificare politică pe aceleași scheme, unificarea ce a mers aproape tot atât de departe ca unificarea economică. Fiindcă, deși cuceririle efectuate de armatele și guvernele occidentale n-au fost nici atât de puternice și nici atât de complete precum au fost cuceririle operate de industriașii și de tehnicienii occidentali, rămâne totuși un fapt că toate statele lumii contemporane constituie o parte dintr-un singur sistem politic de origine occidentală.

Sunt fapte izbitoare. Dar, dacă vrem să le considerăm ca pe o evidență a unității de civilizație, atunci ar însemna să dăm dovadă de superficialitate. În vreme ce harta economică și harta politică ale lumii au ajuns să

ARNOLD J. TOYNBEE

fie occidentalizate, harta culturală a lumii a rămas în esență ceea ce fusese mai înainte ca societatea noastră occidentală să se angajeze pe calea cuceririlor ei economice și politice. Pe plan cultural, pentru acei care au ochi să vadă, liniamentele celor patru civilizații non-occidentale existente sunt încă clare. Dar mulți nu au asemenea ochi...

Dar, lăsând la o parte iluziile create de succesul la dimensiuni mondiale al civilizației occidentale în domeniul material, concepția eronată asu-

pra „unității istoriei” – concepție în care este implicat postulatul unei singure direcții posibile spre civilizație, și anume direcția adoptată de civilizația occidentală, toate celelalte civilizații fiind sau tributare civilizației occidentale, sau pierdute pentru totdeauna într-un pustiu de nisip – poate fi lămurită prin rădăcinile ei în număr de trei: iluzia egocentrică, iluzia unui „Răsărit în nemișcare” și iluzia asupra progresului, conceput ca o mișcare rectilinie.

(Studiu asupra istoriei, Ed. Humanitas, 1997)

Cum se privește omul pe sine? Cum este el, în realitate? Cum este ființa umană în timp și deci, fatal, în istorie? S-a schimbat imaginea de sine a omului, ca entitate biologică? S-a schimbat efectiv biologia sa? Dar capacitatea noastră de a acționa asupra propriului nostru fizic? A evoluat viața propriu-zisă, odată cu perceperea ei? Dar sexualitatea? Dar atitudinea în fața morții, în fața

oferirii către istorie și timp, a unei descendențe? Biologic, evoluăm în istorie, resimțim șocurile istoriei, dar și această istorie se modifică în funcție de ceea ce specia umană ajunge să fie sub raport fizic – altă dată, acum, în viitor. Intrăm, la acest început de mileniu, în epoca determinării și controlului istoriei prin acțiune umană la nivelul biologiei omului, ca individ și ca specie.

TINERETEȚA ȘI BĂTRĂNEȚEA – DOUĂ STĂRI DE SPIRIT?

CAIUS TRAIAN DRAGOMIR

Din punct de vedere fizic, determinist, omul este produsul evoluției biologice terestre. Henri Bergson spunea: „creierul este locul de inserție al spiritului în materie” – în acest caz, evoluția biologică nu face decât să creeze un receptor pentru spirit în lumea existenței fenomenelor. Este, atunci, evoluția biologică, eventual antropogeneza și evoluția speciei umane, un fenomen autonom sau el este ghidat de spirit? Asupra acestei întrebări s-au aplecat mulți filosofi – poate că nici unul nu a omis cu totul o astfel de temă. Friedrich Hegel este, în chip eminent, unul dintre aceștia; Henri Bergson, cu a sa „evoluție creatoare” face din vitalism concepția unei permanente și universale generări a spiritului în umbra căreia progresează structurile materiei; Pierre Teilhard de Chardin consideră că forța evolutivă principală, în întregul univers, este una spirituală. De cealaltă parte se află însă cercetătorii și, consecutiv,

interpretările vieții – inclusiv a vieții omenești – prin prisma exclusivă a succesiunii deterministe a fenomenelor; acestei linii i-au aparținut Charles Darwin, Thomas Huxley, iar apoi Julian Huxley, Jacques Monod și nenumărați alții. Pentru toți aceștia spiritul este o simplă iluzie – eul chiar, personalitatea, poate fi interpretat strict funcționalist: el nu este decât o însumare de funcții, un vector rezultat.

Cum este antrenat omul în istorie: ca o existență spirituală (forma fizică nefăcând decât să primească amprenta acestei puteri ideale, care este spiritul pur), ca ființă biologică (și, în acest sens, materială), sau ca un obiect, o realitate materială, condusă, însă, de alte constrângeri decât cele pur biologice? Istoria actuală, istoria cunoscută și recunoscută ca atare, a societății omenești, antrenează

omul integral, omul în toate determinările sale, dar parametrii ori constantele de timp ale fiecărui tip de evoluție istorică umană sunt diferite. Proceele cele mai dinamice tind să le modeleze, să le conformeze pe acelea mai lente. Transformările evolutive biologice – ori repercusiunile biologice ale condițiilor existențiale – sunt rareori fenomene fulminante, care să se impună celorlalte schimbări ale condiției omenești prin viteza lor. În scrierile mele de până acum am susținut că istoria umanității (și, în subsidiar, istoria oricărui grup uman, a oricărui popor, a națiunilor, culturilor, civilizațiilor) este determinată de evoluția accentului pus pe valori – că deci istoria, așa cum o știm, este evoluția axiologică a umanului. Pe de altă parte însă valorile sunt creații ale conștiinței – ele nu pot fi concepute în afara sferei de acțiune a acesteia. Formele vieții

omenești, precum și ansamblul factorilor condiției umane, alcătuiesc, ele însele, un subsistem de valori.

O privire a oamenilor înspre ei înșiși

Acum două mii de ani, la o vârstă de peste șaptezeci de ani, un consul roman era oricând gata să plece la război, cu armatele republicii sau imperiului până la capătul lumii cunoscute. Narses, generalul lui Iustinian, a condus cu succes forțele Imperiului Roman de Răsărit până aproape de vârsta de nouăzeci de ani la care, după cum se socotește (sunt unele dubii privind anul nașterii sale), pare probabil să fi murit. Soliman Pașa, înfrânt, este drept, la Călugăreni, a fost un comandant absolut remarcabil, care a raportat victorii pe trei continente până la o vârstă foarte târzie. Omul – într-o lungă perioadă a istoriei și în foarte multe culturi – se socotea bătrân numai în măsura în care devenea, prin boală, mai mult sau mai puțin invalid.

Numeroși filosofi în Antichitate viețuiesc mult. Gorgias, în chip deosebit, dar și Democrit

trăiesc într-adevăr neobișnuit de mult, iar faptul nu le știrbește, din cât se pare, forța creatoare în ultima parte a vieții. Sofocle moare la peste 90 de ani în agitația disputei și în necazul insuccesului în competiția pentru un pre-

miu de tragedie (promise până atunci, din câte ni se relatează, peste zece). Într-o epocă relativ recentă, foarte celebrul prinț Charles Maurice de Talleyrand-Périgord, marele diplomat și ministru, duce o viață extrem de activă, inclusiv sub raport sentimental, până dincolo de 80 de ani.

S-ar putea pretinde că în toate aceste cazuri importanță nu are imaginea de sine a omului, ci dotarea sa genetică, biologică, specială, cu adevărat bună. În realitate, ceea ce putem constata într-o serie întreagă de culturi este neacceptarea vârstei ca infirmitate, convingerea că omul poate rămâne, prin simpla sa decizie conștientă și prin suportul interior, psihologic, de care dispune, neatinș de timp aproape până la sfârșitul său târziu. Pe de altă parte însă François de La Rochefoucauld ne vorbește într-un mic dar strălucitor și profund eseu istoric al său despre contele de Joyeuse, amiral și mareșal al Franței, care abandonează viața de curte, mondenă, pentru a se călugări, care face două pelerinaje la Roma, împins nu doar de credința sa, ci și de tensiunile apărute în mănăstirea în care se închisese, în speranța de a-și găsi liniștea. El moare în cursul celui de al doilea pelerinaj, din cauza tristeții, oboselii și „a vârstei sale înaintate“.

Trebuie spus că amiralul de Joyeuse nu era cu mult trecut de 40 ani în vremea ultimului său drum la Roma. Este drept că alte surse istorice dau date întrucâtva diferite referitor la viața acestui personaj aproape fabulos

Antrenament fizic și elevație intelectuală

Vechiul Testament ne vorbește repetat despre viețile deosebit de lungi ale patriarhilor, relatările biblice fiind totdeauna special de serene și de încrezătoare privitor la destinul marilor nume de altă dată, protejate de Dumnezeu. Imaginea iudaică despre om diferă de aceea greacă sau latină dar, în toate acestea, se exprimă o sănătoasă încredere în existență și în potențialul inherent uman de a ființa cu demnitate. Desăvârșirea biologică a omului pare să fi fost, în acele culturi, înainte de toate, o problemă de morală.

Ideea despre om ca ființă datoare să își mortifice trupul este una medievală. Explicația acestei tendințe, contrazisă însă, de altfel, de poezia trubadurilor, de epopeile eroice de la începuturile literaturilor Occidentului european, s-ar putea găsi în compararea credinței și vieții omului care trăiește într-o societate integral creștină (cel puțin în limitele permise omului) și totală legătură cu Dumnezeu, cu Iisus, a primilor martiri ai iudeo-creștinismului. Omul medieval încerca să nu admită a fi mai fericit – sau fericit altfel – decât fusese martirul din perioada persecuțiilor lui Nero, Caracalla, sau chiar Marc Aureliu (acesta însă, ca filosof fiind întrucâtva mai echivoc, decât alți împărați păgâni, în opoziția lui față de creștinism). Odată cu Martin Luther și Reforma sa, bucuria vieții omeneste – deci bucuria de a fi om într-un sens cât mai complet – este redobândită. Acest spirit contaminează într-o oarecare măsură și bisericile creștine nereformate, catolică și ortodoxă. Cu toate acestea, epocile de puritanism alterează imaginea de sine a omului; în astfel de vremi bătrânețea, socotită un colaps biologic, devine – paradoxal – un gen de virtute în sine. A o accepta are un sens similar celui al actelor flagelanților medievali.

dar, în relatarea lui La Rochefoucauld se citește o altă imagine culturală a omului decât aceea care condusese viețile lui Sofocle, Gorgias ori Narses.

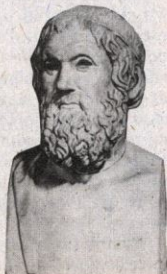
Atunci însă, când Charles de Gaulle va spune (referindu-se la cazul Philippe Pétain): „bătrânețea este un naufragiu“, el nu are în vedere un om privat în principiu de puterea și demnitatea sa, ci o persoană care se deschide compromisului. Lumea modernă este una a reintegrării libere a corpului în existența morală. Richard Nixon este primul om de stat cunoscut în spațiul întregii planete despre care s-a aflat că își întreține cu grijă organismul prin exerciții precise și consecvent practicate. De atunci, brusc, buna condiție fizică devine, în cultura euro-atlantică, principala carte de vizită a personalității. Este drept că, încă de la sfârșitul

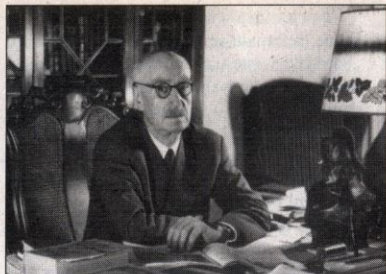

celui de al doilea război mondial, George Enescu îi mărturisese criticului Ion Biberi nemulțumirea sa în legătură cu excesul de interes pentru fizic în civilizația noastră, dar concepția vremii

aceleia (oricât de nobilă era credința marelui compozitor în idealitatea culturii) este acum, de câteva decenii, depășită. Astăzi sănătatea și un corp intens antrenat sunt socotite valori cu titlu egal față de aceea a elevației intelectuale. Rezultatul este departe de a fi rău – după o expresie devenită foarte comună – reușind nu doar a adăuga ani vieții, ci și viață anilor. Omul se vede acum, pe sine, ca o sinteză a corpului și sufletului, a sentimentului și sexului, a cunoașterii intelectuale și a experienței fizice. Să ne amintim că Jorge Luis Borgès vorbea despre „frumusețe ca senzație fizică“, dar, mai ales, să nu uităm maxima aceluiași La Rochefoucauld despre care a fost vorba mai sus: „nu există puterea și slăbiciunea sufletului, ci doar buna sau proasta funcționare a corpului“. Psihosomaticienii de astăzi vor pretinde, imediat, că și reciproca acestei afirmații este adesea valabilă. ■

(Va urma)

GENERALUL RĂDESCU S-A ÎNTORS ACASĂ

În ziua de 23 noiembrie a anului trecut, opt soldați din Regimentul de Gardă au purtat pe umeri, de-a lungul aleii principale din Cîmîfîrul Bellu ortodox, către – ultimul – loc de veci pe fostul prim-ministru al României din perioada 6 decembrie 1944-28 februarie 1945. Erau prezenți șeful statului, premierul Guvernului, parlamentari, alte personalități. O gardă militară i-a dat onorul.

Generalul Nicolae Rădescu se reîntorcea în pământul patriei, pe care o părăsise, forțat, în urmă cu 54 ani. Se reîntorcea așa cum își exprimase ultima voință în testamentul politic: doar atunci când țara sa avea să fie liberă.

După 1990, au mai fost readuși și reînținuți acasă marele diplomat Nicolae Titulescu, învățatul transilvănean Inochentie Micu și tot anul trecut generalul Gheorghe Avramescu. Este și acesta un semn de întoarcere la normalitate, atunci când fiii patriei, alungați la un moment dat din țară, pot să revină, în sfârșit, acasă. Iată de ce am considerat potrivit să insistăm asupra acestui moment, pentru a-i înțelege mai bine semnificația. Domnul Cristian Păunescu, consilier al primului ministru, Mugur Isărescu a strâns în jurul unei mese, la începutul lunii decembrie 2000, pe domnul Victor Chiujdea, consilier de stat pentru probleme de politică externă al premierului, domnul profesor universitar doctor Alexandru Șerbănescu, nepotul de soră al generalului Nicolae Rădescu, și Florea Olteanu, cel care, în calitate de procuror militar, a fost prezent în ziua de 24 februarie 1945 în clădirea Ministerului de Interne.

Înainte de a le da cuvântul distinșilor interlocutori, să rememorăm pe scurt eve-

nimentele de dinainte și de după 24 februarie 1945.

La 31 decembrie 1944, o delegație a partidului comunist, condusă de Gh. Gheorghiu-Dej, pleca la Moscova. Revenea la 16 ianuarie 1945 și imediat începea să se răspândească zvonul că un guvern de stînga putea obține condiții mult mai bune, inclusiv recuperarea Transilvaniei de Nord, aflată sub administrația autorităților militare sovietice. Peste șase zile se publica Programul de guvernare al Frontului Național Democrat. Criza politică era declanșată.

În ziua de 11 februarie, generalul Rădescu rostea în sala Cinematografului ARO (Patria) un discurs, în care anunța o reformă agrară mai radicală decât cea înfiptuită apoi de comuniști. La 20 februarie, la Uzinele Malaxa s-au produs incidente, în cursul cărora liderul comunist Gheorghe Apostol a fost rănit. Raportul anchetei nu a mai fost publicat. Ca răspuns, partidul comunist a convocat o mare demonstrație pentru ziua de 24 februarie. În seara acelei zile, la ora 22.30, primul ministru a rostit la Radio un discurs, în care a făcut greșelile de a strecura accente xenofobe, exploatate apoi de adversarii săi politici. La 27 februarie sosea la București trimisul lui Stalin, Vișinski. A doua zi, generalul Rădescu depunea demisia guvernului. La 6 martie 1945 se instala guvernul condus de dr. Petru Groza.

Cum a ajuns generalul Rădescu în Statele Unite ale Americii? Ce s-a întâmplat, în ziua de 24 februarie 1945, în fața clădirii Ministerului de Interne (viitorul sediu al comitetului central al P.C.R.)? Cum s-a născut ideea readucerii în țară a rămășițelor pămîntești ale generalului Rădescu și cum a fost pusă în aplicare? Veți afla citind rîndurile ce urmează.

Cristian Păunescu: Am aflat pentru prima oară despre intenția de a readuce în țară osemintele generalului Rădescu dintr-o intervenție în Parlament a deputatului Șerban Rădulescu-Zoner, cu care am fost ani de zile coleg la Muzeul de Istorie al Municipiului București. Și senatorul Constantin Ticu Dumitrescu a susținut această idee. De asemenea, doctorul Ștefan Issărescu, unul dintre liderii emigrației române din Statele Unite ale Americii, – care nu are nici o legătură de rudenie cu premierul Mugur Isărescu –, mi-a trimis o cerere pentru reînhumarea în țară a generalului, mort în exil.

Trebuie spus că actul se înscrie în linia inițiată încă de Alexandru Ioan Cuza. La scurtă vreme după dubla sa alegere, mai precis la 12 octombrie 1850, domnitorul Principatelor Unite promulgă un decret – tipărit în *Monitorul Oficial al Țării Românești* la 15 octombrie –, în care se spunea: „Oamenii ce

se jertfesc pentru o idee măreață și folositoare omenirii, acei ce-și dau viața pentru binele și gloria patriei lor, merită recunoștință și respect. Doriința noastră este dar ca cenușele lui Nicolae Bălcescu și ale lui Ion Voinescu, morți amândoi în amarul exilului, unul la Palermo și celălalt la Paris, să fie aduse în sânul Țării Românești. Vă invit domnilor miniștri a lua măsurile convenite pentru îndeplinirea acestei sfinte datorii către memoria celor doi vrednici români, precum și pentru adunarea și publicarea manuscriptelor lui Nicolae Bălcescu”.

Preocuparea lui Cuza s-a extins apoi pentru readucerea în țară și a rămășițelor altor revoluționari de la 1848: Ioan Negulici, mort la Constantinopol, Grigore Iscovescu, părintele Atanasie Lusin, Grigore Ipătescu, îngropat la Brusa.

După primirea scrisorii lui Ștefan Issărescu, primul ministru a luat decizia readucerii

osemintelor generalului Rădescu acasă și a urmărit îndeaproape derularea operațiunii.

Primul pas concret a fost găsirea moștenitorului legal al fostului prim-ministru, care să fie în posesia actelor legale necesare pentru aprobarea exhumării de la New York și readucerea la București. Sunt o serie de formalități de îndeplinit în asemenea situații, extrem de stricte.

De partea externă a operațiunii a răspuns domnul consilier de stat Victor Chiușdea. Alături de noi s-a angajat cu toată energia domnul profesor Alexandru Șerbănescu, un eminent neurolog, o personalitate a medicinei românești, moștenitorul generalului Rădescu. Domnia sa a și plecat în S.U.A. pentru rezolvarea tuturor problemelor împreună cu domnul consilier Victor Chiușdea, căruia îi cedez în continuare cuvântul, pentru a ne relata partea americană a acțiunii.

Victor Chiușdea: Repatrierea rămășițelor pământești ale unei personalități presu-

S-a născut la 30 martie 1874, la Călmănești, județul Vâlcea. Absolvă Școala Militară de Ofițeri la 1 iulie 1898. Participă la primul război mondial, fiind decoretat cu Ordinul „Mihai Viteazul”.

Între anii 1920-1926 este adjutant regal. După un stagiu ca atașat militar la Londra, este avansat general de brigadă, în 1928.

La 5 februarie 1933 a demisionat din armată. A fost un apropiat al Partidului Poporului și al grupării „Cruciada Românilor”, fondată de Mihail Stelescu, dizident din Mișcarea legionară.

S-a opus continuării războiului contra U.R.S.S. dincolo de Nistru, alături de trupele germane. În octombrie 1941, trimite o scrisoare de protest ministrului Reichului la București, în urma căreia este internat în lagărul de la Târgu-Jiu.

La 14 octombrie 1944 a fost rechemat în cadrele active ale Armatei, fiind numit Șef al Marelui Stat Major.

La 3 decembrie 1944 a primit de la regele Mihai mandatul de a forma un nou guvern.

Silit să plece din țară, s-a stabilit în S.U.A. A condus Comitetul Național Român, constituit în 1948, de o parte a românilor aflați în exil.

În 1952-1953 a suferit de o boală pulmonară, în urma căreia s-a stins în 16 mai 1953.

pune un complex de măsurii, care trebuie foarte bine coordonate. Sunt o mulțime de detalii, de amănunte aparent nesemnificative, dar care pot da totul peste cap.

În primul rând, trebuia să cunoaștem foarte bine legislația americană, practica în domeniu. În cazul particular al S.U.A., cadrul legislativ diferă de la un stat la altul. Pe noi ne interesau legile și practica din statul New York. Au mai fost două tentative de readucere a osemintelor generalului: prima în 1991 – de care am aflat și noi atunci când am ajuns în S.U.A. – și alta în urmă cu doi ani. Nu cunoșc motivele pentru care nu s-au putut realiza.

Am constatat că legislația statului New York este destul de simplă, dar foarte precisă. Orice operațiune de exhumare trebuie să îndeplinească *ad litteram* toate condițiile. Statul se implică foarte puțin. Esențială este identificarea proprietarului mormântului.

În cazul nostru, proprietarul era domnul Barbu Niculescu, fostul secretar al

generalului Rădescu. Au plecat împreună din țară și apoi l-a însoțit până la sfârșitul vieții. Domnul Barbu Niculescu s-a ocupat de înmormântarea fostului prim-ministru, i-a îngrijit mormântul. Tot el i-a păstrat testamentul politic și pe cel către familie.

Testamentul generalului precizează foarte clar dorința lui de a fi înmormântat în pământul țării, alături de membrii familiei, dar numai după ce România va fi din nou liberă. Pentru a-l readuce în țară, era nevoie de acordul și semnătura domnului Barbu Niculescu. După obținerea lor, împreună cu consulul general al României la New York, Eugen Șerbănescu, cu alți diplomați din cadrul Misiunii României la O.N.U. cu domnul Cornel Vișoiu, directorul Direcției Consulare, am trecut la îndeplinirea celorlalte formalități. Dispuneam de un interval de timp extrem de scurt, în care trebuia să rezolvăm o multitudine de probleme. S-au ivit și dificultăți tehnice. A fost greu să scoatem sicriul din blocul de beton

în care fusese depus. De altfel, la deschiderea sicriului, toți am suferit un șoc: arăta ca și cum ar fi fost îngropat în urmă cu două-trei zile.

Trebuie să subliniez încă o dată sprijinul pe care ni l-a acordat doctorul Ștefan Issărescu. Cu prilejul vizitei pe care a efectuat-o primul ministru în S.U.A., domnul Ștefan Issărescu i-a adresat, la 21 mai 2000, rugămintea diasporei românești din S.U.A. ca rămășițele pământești să fie reînhumate în țară.

Am fost foarte impresionat de solidaritatea de care au dat dovadă toți românii din Statele Unite cu acest prilej. Știm cu toții că, în general, diaspора românească este divizată. De data aceasta, am acționat la unison, și cei de acasă și cei din S.U.A.

În seara zilei de 21 noiembrie a avut loc o ceremonie religioasă la capela cimitirului Cypress Hills din Queens. Au fost prezenți oameni de toate orientările. S-au primit telefoane de la Paris, de la Londra, pe numele doctorului Ștefan Issărescu și al lui Justin Liuba, corespondentul postului de radio Vocea Americii, iar oamenii plângeau la telefon.

Alexandru Șerbănescu: A sunat și Adriana Georgescu, de la Londra, secretara generalului, care nu a putut merge la New York. Când venea la noi, în Clopotarii Vechi, era o tânără de 20 ani.

Victor Chiușdea: Trebuie să vă spun că atunci când s-a încercat readucerea osemintelor lui George Enescu, se obținuse inclusiv acordul scris

Manifestanții strânsi în Piața Palatului Regal

Pe Calea Victoriei

al șefului statului francez. Totul a fost blocat din cauza opoziției unuia dintre urmași.

În cazul generalului Rădescu cred că a fost ultima șansă. Domnul Barbu Niculescu este o persoană foarte în vârstă, are 90 ani. Este suferind și oricând se poate întâmpla o nenorocire. Or, fără acordul domniei sale, dat în deplinătatea tuturor facultăților, nu se putea face nimic. A doua zi, 22 noiembrie, era o mare sărbătoare americană, Thanksgiving Day, urmau alegerile prezidențiale în S.U.A. Deci, dacă nu ne-am fi mișcat repede, riscam să pierdem momentul extrem de prielnic. Domnul Barbu Niculescu n-ă încredințat și testamentul politic al generalului Rădescu.

Eu cred că asemenea acțiuni trebuie continuate. Îmi aduc aminte că în perioada în care eram director în Ministerul Afacerilor Externe, în 1997, a sosit o delegație din S.U.A., care mai fusese aici. Veniseră să identifice pe voluntarii români în Vietnam – noi am

avut un corp sanitar acolo în timpul războiului – pentru a descoperi locurile unde fuseseră înmormântați toți militarii americani. Au cercetat arhivele de la Ministerul Apărării, au discutat cu martori oculari, cu speranța că vor putea afla amănunte care să le permită să readucă acasă cât mai mulți militari americani dispăruți în Vietnam.

Iată un alt exemplu. Cu prilejul vizitei președintelui austriac, am discutat cu consilierul diplomatic prezidențial, care mi-a povestit că

mama lui nu poate să moară până nu află locul unde a fost înmormântat fratele ei, căzut la Mărășești în timpul primului război mondial. Cu ajutorul specialiștilor de la Ministerul Apărării Naționale, am aflat că în perioada interbelică Germania finanțase o serie de cercetări pentru a identifica mormintele soldaților nemți morți pe teritoriul României. După alte trei luni, a fost identificat și mormântul căutat, într-o comună din zona frontului.

Trebuie deci să continuăm acțiunea de readucere în țară a personalităților istoriei noastre, care, din diverse motive, au murit și au fost înmormântate în cele patru zări ale lumii.

Alexandru Șerbănescu: Generalul Rădescu mi-a fost un model în viață. L-am cunoscut și m-am apropiat de el în împrejurări deosebite. Venise în vizită la vila pe care o aveau părinții mei la Predeal. La un moment dat, cineva a adus vestea că au pătruns niște cai în curte și pot lovi mașina.

Începe să se tragă

Toată lumea a alergat afară, cu excepția generalului și a mea. „De ce nu te duci cu ei?” m-a întrebat. I-am spus că vroiam să stau cu el. Nu ne-am mai despărțit până la plecarea lui.

M-a supus unui regim aspru, militar. M-a pus să citesc din biblioteca lui splendidă, deși aveam doar șase ani. Apoi, trebuia să îi povestesc ceea ce citisem.

Vorbea foarte bine limbile engleză, franceză, germană și se descurca în spaniolă. Încet-încet, am realizat diferența dintre el și ceilalți din jurul meu. Toți erau oameni buni, dar el era deosebit. Și era incoruptibil. Practic, nimeni nu ar fi îndrăznit să își închipuie că putea fi corupt. Era un om de o cultură deosebită,

nu numai politică. Era și bibliofil.

Mă impresiona foarte mult modul cum vorbea cu oamenii. Discuta cu aceeași naturalitate și cu șoferul și cu cel mai distins demnitar. L-am ascultat conversând cu Winston Churchill și Eisenhower.

Eu cred că generalul Rădescu a fost una dintre persoanele care fac cinste României și este bine că a revenit în pământul țării, pentru că este al nostru, nu al americanilor. Poate fi un model, modelul care ne lipsește. A muncit o viață întreagă.

Cristian Păunescu: După demisie, ce a făcut generalul Rădescu?

Alexandru Șerbănescu: El nu vroia să plece. După ce i-a prezentat regelui demisia, a

locuit în casa din Clopotarii Vechi. La trei-patru zile îl vizitau generalul Schuyler, reprezentantul S.U.A. în Comisia Aliată de Control, și vicemareșalul aerului Donald Stevenson, reprezentantul Marii Britanii.

Într-o zi, Stevenson l-a anunțat că trebuie să se refugieze la Legația britanică, pentru că autoritățile comuniste vor să îl aresteze. El a refuzat inițial. La stăruințele tatălui meu, a acceptat. Nu-mi amintesc exact data când s-a dus. Tata îl vizita la fiecare sfârșit de săptămână. În perioada aceea, noi nu am pățit nimic.

A intervenit apoi un acord între sovietici și anglo-americani, prin care casa din Clopotarii Vechi căpăta statut

Când veți citi aceste rânduri, eu nu voi mai fi printre voi. Nu știu când va veni acea zi. Cât timp inima mi-e puternică și mintea clară, moartea poate fi o chestiune de luni de zile, sau chiar de ore. Viața mea este în mâinile lui Dumnezeu...

La vârsta mea înaintată, nu mai sper să trăiesc ziua în care să văd eliberarea țării noastre. Unica mea speranță este aceea de a îndeplini obiectivul vital de a stabili baze solide pe care lupta pentru eliberare va putea fi condusă de alții. Pentru acest țel Dumnezeu m-a crutat până acum.

Vă las, în *Liga românilor liberi*, organismul prin care energiile vitale, talentele și geniul forțelor românești din exil pot fi mobilizate într-o mișcare de solidaritate națională și unitate dedicată Cauzei. Astăzi, Liga este o realitate care funcționează, o rețea de asociații ale românilor exilați pretutindeni în Lumea Liberă. Este democratic reprezentată în organizarea sa; este supusă controlului democratic; în fine, este animată de sentimentul unei misiuni sacre...

Speranțele conaționalilor noștri în spatele Cortinei de Fier depind în mare măsură de spiritul de integritate, solidaritate și sacrificiu cu care toți românii din exil vor adera la Cauză. Aceasta este încrederea sacră pe care destinul a avut-o în ei. Suprema datorie a succesorilor mei la conducere va fi menținerea acestui spirit ca principiu vital de acțiune.

Nutresc speranța că urmașul meu la conducerea Ligii va fi ales dintre patru vechi prieteni ai mei:

Grigore Gafencu, distinsul fost ministru de Externe al României;

General Gheorghe Ion, unul dintre cei mai străluciți soldați și oameni de stat;

Mihail Fărcășanu, lider politic capabil și prevăzător; și

Viorel V. Tilea, personalitate de frunte în viața publică din țara noastră...

Există un gând solemn pe care aș dori, mai presus de toate, să-l împărtășesc nu numai succesorilor mei, ci și tuturor compatrioților. Anii dominației naziste și ai războiului, urmați de înrobirea comunistă a poporului nostru, au

de extra-teritorialitate. Ni s-a instalat o gheretă în fața porții și generalul Rădescu a revenit acasă. Practic, avea domiciliu forțat. Ne mai băteau în bur-lane, ne amenințau că furia poporului ne va ajunge până la urmă. Generalul își făcea însă plimbările lui îndelungate prin grădină, imperturbabil. Secretara lui, Adriana Georgescu, a venit zilnic, până când au arestat-o.

După câțva timp, a sosit Barbu Niculescu și i-a spus că i se pregătea condamnarea la moarte. El i-a pregătit fuga.

Generalul Rădescu căpătase dreptul de a ieși din curte, o dată pe săptămână, pentru a merge cu o mașină, sub escortă, la mătușa mea, Aurelia Sachelarie, în strada Oțelilor. La 17 iunie - 1946 - era ziua

de căsătorie a părinților mei. Mătușa era la noi. Generalul a plecat către casa ei, avea cheile, a intrat pe ușa din față și a ieșit prin spate, unde îl aștepta Barbu Niculescu. De acolo au mers în Cotroceni.

Pe dealul Cotrocenilor se afla un atelier de reparat avioane. Aici fusese adus un avion bimotor, Savoia-Marchetti, pentru reparații. Aparatul trebuia să se întoarcă pe aerodromul de la Băneasa. A decolat, dar a aterizat în Cipru, după un zbor lung, la vârful copacilor.

La o jumătate de oră după plecarea generalului din Clopotarii Vechi, au venit să îl aresteze. Îmi pare rău că nu mai țin minte numele ofițerului care a intrat peste noi în casă. Eram strânși cu toții în

jurul mesei de sărbătoare. Când am primit telefon din Cipru că a ajuns cu bine, ofițerul a zvârlit șapca în tavan.

Cristian Păunescu: De supărare!

Alexandru Șerbănescu: Nu, de bucurie că scăpase. Am aflat apoi că aterizarea fusese cu peripecii. Avionul ajunsese la limită de benzină și nu a mai putut căuta aeroportul. A aterizat forțat pe o plajă.

Generalul Rădescu alesese un teritoriu britanic, Cipru, pentru că el conta pe sprijinul lui Winston Churchill. Dar sovieticii au făcut mari presiuni pentru a obține extrădarea lui. Britanicii l-au internat vreme de nouă luni. Unchiul meu a fost atât de supărat din cauza acestui tratament, încât a refuzat să

distru imaginea țării noastre natale, așa cum o știam înainte de al doilea război mondial. Poporul nostru secular e obosit, îndurerat și lăsat complet fără speranță de către tiranie, privațiune și trădare. Bărbații de vârstă medie au fost decimați de război. Mulți cruțați de război au pierit în lagăre de concentrare și în camere de tortură. *

Tineretul nostru este acela care trebuie să țină sus stindardul libertății române. Succesorii mei la conducere trebuie să realizeze că reprezintă doar giranții speranțelor și aspirațiilor de viitor ale noii generații...

Este rugămintea mea ca persoanele mai în vârstă din Cauză să înceapă cărmuirea viitoare, încă din prima clipă, sub egida *tineretului* nostru. Nutresc speranța și dorința cea mai dragă pentru țara noastră ca tinerii săi patrioți cu realizări dovedite în Mișcarea de Rezistență să-și asume un rol major în conducerea Cauzei. Mă adresez în special lui *Barbu Niculescu, Leontin Constantinescu, Vasile Dumitrescu, Adriana Georgescu* - și altor tineri și tinere române la fel de curajoși

nutrind aceleași concepții. De astfel de oameni depinde viitorul țării noastre de baștină...

Și acum, un bătrân soldat a cărui viață s-a scurs în serviciul țării și al poporului său, își ia la revedere de la pământul pe care îl iubește și pe care nu îl va mai vedea niciodată. La revedere și Speranță - compatrioților săi înrobiți dincolo de Cortina de Fier. La revedere și Curaj pentru toți aceia care au luptat alături de el împotriva tiraniei naziste și comuniste și care vor continua lupta pentru Eliberare.

Pentru cei de care mă despart, în special *Tinerilor* noștri, există promisiunea unei zile de mâine mai strălucitoare - un „mâine” când țara noastră și poporul său vor fi eliberate de Forțele întunericului. Acesta este un ideal pentru care merită să trăiești și să lupti. Vouă vă las speranțele mele neîmplinite, visele și rugăciunile de reușită.

Le revedere! Dumnezeu să fie cu voi și să vă călăuzească în lupta pe care (acum) trebuie să o părăsesc!

(Fragmente din Testamentul politic al lui Nicolae Rădescu)

mai plece în Marea Britanie și a ales Statele Unite ale Americii. Astfel s-a încheiat odiseea începută în ziua de 24 februarie 1945, când generalul Rădescu a avut de făcut față demonstrației organizate de comuniști. La acel eveniment a fost martor ocular domnul Florea Olteanu.

Florea Olteanu: În perioada 23 august 1944-6 martie 1945 au îndeplinit, având gradul de locotenent, funcția de procuror la Curtea Marțială a Comandamentului Militar al Capitalei.

În luna februarie 1945, din cauza evenimentelor din țară, ne-am aflat mai tot timpul în stare de alarmă.

Pentru ziua de 24 februarie se anunțase o mare manifestație comunistă, contra guvernului condus de generalul Rădescu. Potrivit regulamentelor, la toate instituțiile publice cărora li se asigura pază militară a fost trimis câte un procuror militar, pentru a supraveghea legalitatea măsurilor luate de comandanți, pentru a face față manifestațiilor.

În clădirea Ministerului de Interne funcționa și Președinția Consiliului de Miniștri. Cum primul ministru preluase și conducerea Internelor, își stabilise sediul în clădirea nouă, încă neterminată. În dimineața zilei de 24 februarie, la ora 06.00, m-am prezentat la generalul Rădescu și i-am raportat scopul misiunii mele. Față de mirarea generalului că îi fusese trimis un ofițer magistrat atât de tânăr i-am arătat că luptaserăm pe front și fusesem grav rănit la Stalingrad.

Am mers apoi la comandantul unității de jandarmi și am făcut instructajul tuturor ofițerilor. Ofițerii de jandarmi erau toți licențiați în drept. Am examinat dispozitivul de apărare. În fața clădirii era un gard înalt, al șantierului încă în lucru. Moralul soldaților era foarte bun.

La Curtea Marțială ni se prezentaseră informații obținute și din care rezulta că demonstrații urmăreau să dea un asalt asupra clădirii, după modelul asaltului asupra Palatului de Iarnă, din 7 noiembrie 1917. Cu 24 ore înainte instalaseră trăgători în toate clădirile din jur.

Alexandru Șerbănescu: Știți cumva dacă au fost amestecați și sovieticii? Adriana Georgescu mi-a povestit că s-au tras salve de către ofițerii sovietici aflați la etajele superioare ale Palatului Regal. Este ceva adevărat în povestea aceasta?

Florea Olteanu: Nu sovieticii au tras. În clădirile din jur erau oamenii colonelului Precup. Alături de noi s-au aflat vreo șase ofițeri britanici și americani, care ne-au venit în ajutor pentru a-i respinge pe demonstrații, lovindu-i peste cap cu pistoletele.

În momentul în care liderii comuniști, aflați pe o tribună lângă gardul Palatului Regal, au început cuvântările, s-au tras și primele salve din blocuri. Primul atac asupra noastră a pornit din strada Wilson. Au năvălit în curtea ministerului. Ofițerii care supravegheau intrarea respectivă m-au chemat și m-au

întrebat: „Ce facem?!“ Am ieșit în fața manifestațiilor și am făcut somațiile legale. Evident, nu s-au oprit. Am cerut să se execute salve de intimidare. S-au speriat și au dat înapoi.

După o jumătate de oră au reluat iureșul, cu strigăte de „Jos Rădescu! Moarte asasinilor!“ În curte se aflau două companii de jandarmi, iar pe clădire încă una. Eram 200 de oameni în fața câtorva zeci de mii. Când au pătruns din nou în curte, tirurile din blocurile din jur au încetat. Împreună cu maiorul Georgescu și cu doi căpitani am încercat să blocăm pătrunderea lor prin spărtura făcută în gard, dar veneau val după val. Când au ajuns la cinci metri de zidul clădirii, am făcut somațiile legale, apoi am cerut, prin semnale convenite dinainte, să se execute noi salve de intimidare. Răpăiala i-a alungat din nou. Am refăcut gardul și ne-am retras în minister.

M-am dus la generalul Rădescu și i-am raportat că nu mai puteam să fac față cu soldații pe care îi aveam la dispoziție și că eram pus în situația de a deschide foc la picioarele manifestațiilor. Mi-a răspuns că el dispune, în spatele demonstrațiilor, de trupe sprijinite de tancuri. Dar în afara orașului se găseau șase divizii sovietice, care abia așteptau să se producă un măcel pentru a ne ocupa complet, sub motiv că nu pot tolera un război civil în spatele liniilor frontului.

(Continuare în p. 26)

STALIN - BISERICA RUȘĂ: O RELATIE INTERESATĂ

Într-un fel sau altul, totul se leagă de religie: autoritatea, proprietatea, căsătoria, respectul față de persoană. În fond, ce are omul mai prețios decât idealurile și credințele sale? Afirmație egal

valabilă pentru națiuni și epoci istorice.

Religia este însă și cel mai util și convingător mijloc de educație. Ea disciplinează atenția, ordonează emoțiile, alungă starea de stress. Când pu-

terea/autoritatea se află în criză (cazul U.R.S.S.-ului lui Stalin), cu dușmanul la porți (Germania lui Hitler), ea își aduce aminte de Biserica: un aliat eficient la nevoie.

Dr. doc. TATIANA VOLOKITINA (Moscova)

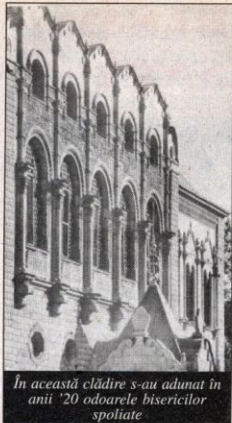
• Sinod ales „în ritmuri de muncă bolșevică” • Fostul prigonitor devine înger păzitor • Geopolitica salvează Biserica • Din nou visul celei de a treia Rome • Patriarhul Serbiei îl critică pe Tito

Deschiderea fondurilor arhivistice rusești la începutul anilor '90 a permis studierea unei teme necercetate până acum: rolul factorului confesional în geneza războiului rece. Indiscutabil că, indiferent de epocă, Biserica a fost un instrument important de politică

externă. Afirmatia este cu atât mai valabilă în cazul Bisericii ortodoxe ruse.

La sfârșitul anilor '30, ca instituție, biserica se afla în pragul lichidării în U.R.S.S. (*Magazin istoric*, nr. 3/1992): baza materială, structura organizatorică, activitatea Sfântului

Sinod erau în agonie; dispăruse posibilitatea de pregătire a preoților și numărul lăcașurilor bisericești se diminua continuu. Pentru mulți, perspectiva transformării rapide a primei țări a socialismului într-o societate ateistă de masă era o realitate.

În această clădire s-au adunat în anii '20 odoarele bisericilor spoliata

Situația avea să se schimbe însă odată cu începutul războiului. Un eveniment atât de tragic în istoria Rusiei devenea salvarea Bisericii. Strategia confesională a statului a luat atunci o turnură total nouă; propaganda antireligioasă nu și-a mai găsit locul, iar Biserica a beneficiat de „indulgențe” nesperate. Situația materială a slujitorilor Bisericii s-a îmbunătățit radical.

Pe 4 septembrie 1943 la Stalin au avut loc două primiri. Dimineața a fost convocat la vila sa colonelul de securitate G.G. Karpov, cu care, în prezența lui G.M. Malenkov și L.P. Beria, Stalin a discutat în amănunt despre starea Bisericii. S-a interesat în special despre legăturile externe ale Patriarhiei Moscovei, situația bisericilor ortodoxe din Bulgaria, România și Iugoslavia, unele nume de ierarhi ruși, patriarhii Ierusalimului și Antiohiei. În încheierea discuției liderul de la Kremlin a punctat că era timpul să se creeze un Consiliu, organ de stat special care să facă legătura între conducerea Bisericii și guvern. Organ pe care – a propus Stalin

– putea să-l conducă chiar G.G. Karpov.

Gheorghi Grigorievici Karpov – figură-cheie în relația stat-Biserică din anii '40-'50 – se născuse în 1898. Avea 45 de ani când a fost chemat la Stalin. Intrase în partidul comunist în 1920, iar din 1922 lucra la Direcția principală a securității statului, din cadrul NKVD. Din februarie 1941, era unul dintre șefii Secției III a Direcției politico-secrete a Comisariatului poporului pentru securitatea statului (NKGB), căreia i se subordona un sector special pentru „lupta cu contrarevoluția bisericească”. În februarie 1943 Karpov a obținut gradul de colonel de securitate. Așadar, numirea lui de către Stalin ca șef al Consiliului pentru problemele Bisericii nu era deloc întâmplătoare.

Două audiențe instructive

Câteva ore mai târziu, Stalin s-a întâlnit cu ierarhii Bisericii ortodoxe ruse: mitropolitul vicar Serghei (Stragorodski), mitropolitul de Leningrad și Novgorod Alexie (Simanski) și exarhul Ucrainei, mitropolitul de Kiev și Galiția Nicolae (Iarușevici).

Multă vreme, în cercurile bisericești, această întâlnire a rămas o legendă. Abia relativ recent s-au pus în circulație amănunte despre ea. Leit-motivul întrevederii l-au constituit înalta apreciere dată de Stalin activității patriotice a Bisericii și angajarea lui personală, expresă și fără echivoc, de a contribui la rezolvarea problemelor ei. Liderul a propus chiar un ajutor financiar și organizatoric pentru proximal Sinod de alegere a patriarhului (de 18 ani nu se mai alesese patriarh). La remarca mitropolitului Serghei

că pentru pregătirea Sinodului e nevoie de cel puțin o lună, Stalin a propus „să se adopte ritmuri de muncă bolșevice”. Drept urmare, s-a hotărât ca Sinodul să aibă loc pe 8 septembrie 1943. Interesul lui Stalin pentru desfășurarea Sinodului în regim de urgență a comprimat termenii de la cel puțin o lună la patru zile, deși erau condiții de război.

Pe 8 septembrie 1943, la Moscova, în prezența a 19 ierarhi, a avut loc Sinodul care l-a ales patriarh pe mitropolitul Serghie (după moartea acestuia, la 15 mai 1944, i-a succedat Alexie). Ierarhii au adoptat un mesaj de recunoștință adresat guvernului sovietic, în care au subliniat în mod deosebit „atitudinea plină de înțelegere” a lui Stalin personal față de nevoile Bisericii ruse și au promis să-și înmulțească lucrările lor întru salvarea patriei. Sinodul a făcut un apel către toți creștinii lumii să se unească „pentru victoria finală asupra dusmanului comun...”. Pe 12 septembrie noul patriarh a fost înscăunat.

Interesant este că în timpul întâlnirii din 4 septembrie, Stalin l-a prezentat pe Karpov ierarhilor Bisericii ca viitor șef al Consiliului nou creat. Știrea a trezit reacții diferite. Mitropoliții au primit cu satisfacție vestea, scriu unele lucrări, declarând chiar că îl cunosc pe Karpov și poartă respect noii funcții. D.V. Pospelovski, istoric al Bisericii, afirmă într-o carte a sa că, dimpotrivă, mitropolitul Serghie s-a arătat nedumerit: „Acest Karpov nu este oare cel care ne-a urmărit? Acela, acela, i-a răspuns Stalin. Partidul i-a dat sarcină să urmărească și el a îndeplinit o sarcină de partid. Acum îi dăm sarcină să fie îngerul vostru păzitor. Eu îl știu pe Karpov, este un executant conștiincios.”

Se naște întrebarea: ce s'ă fi motivat acest pas hotărât al conducerii sovietice în direcția împăcării cu Biserica? Și de ce Stalin l-a întreprins exact în a doua jumătate a anului 1943?

Din considerente geopolitice

Documentele de arhivă probează că liderul de la Kremlin vedea Biserica în conexiune cu politica externă a statului sovietic.

Unii au scris că Stalin a vrut să dea dovadă de mobilitate în politica sa față de Biserică, în ajunul conferinței de la Teheran. Alții că în 1943 el a înțeles că trebuia să-și câștige popoarele catolice, ortodoxe și protestante din Europa răsăriteană, ca de altfel, și din provinciile teritoriilor apusene. Era important să nu le sperie, să nu-și facă ostile bisericile de acolo. Or, ca să poată face asta, trebuia să convingă că în U.R.S.S. există o Biserică prosperă și înfloritoare.

Studierea arhivelor de stat ale Federației Ruse dovedește intenția conducerii sovietice de a folosi Biserica drept instrument pentru realizarea planurilor sale geopolitice. Aceste planuri sunt chiar autoarele schimbării politicii statului față de Biserică.

În segmentul de timp 1943-1945, arhivele menționează două întrevederi Stalin - ierarhii Bisericii: 4 septembrie 1943 și 10 aprilie 1945, la aceasta din urmă participând patriarhul Alexie și mitropolitul Nicolae. Atunci Biserica ortodoxă rusă a căpătat *de facto* un statut confesional de protejată, în schimbul angajamentului său de a sluji interesele statului în sfera politicii externe și a propagandei. Un rol special a revenit în acest sens Secției de relații externe a Patriarhiei Moscovei și mitropolitului

Nicolae, aflat la conducerea ei și comparat adesea cu un ministru bisericesc al afacerilor externe.

Primele acțiuni au constatat în restabilirea urgentă a contactelor externe ale Patriarhiei Moscovei, legături lichidate de stat în anii '30. Procesul a fost mai ușor observabil spre sfârșitul războiului mondial. La Sinodul din ianuarie 1945 au sosit la Moscova reprezentanți din partea a opt biserici autocefale, care și-au declarat acordul de a lupta din toate puterile lor împotriva Vaticanului. În noile împrejurări partea sovietică considera Vaticanul dușmanul numărul 1.

Astfel, grație sprijinului activ al Bisericii ortodoxe ruse, în februarie 1945, s-a reușit ridicarea schismei la care era supusă Biserica ortodoxă bulgară (schisma fusese declarată la 16 septembrie 1872, la Sinodul Ecumenic de la Constantinopol), ierarhii ei, în frunte cu ierarhul Stefan, recunoscând atunci „rolul important al Bisericii ortodoxe ruse în marea familie a popoarelor slave, ca biserica cea mai veche și mai înaintată între bisericile ortodoxe”.

În aprilie-mai 1945 reprezentanții Patriarhiei Moscovei

au mers în Iugoslavia (episcopul Serghie) și în România (episcopul Ieronim), unde au fost primiți cu toate onorurile de liderii bisericilor și de cei ai celor două state. În timpul vizitei de răspuns a patriarhului Bisericii ortodoxe române, Nicodim, în octombrie 1946, la Moscova, ierarhii români și-au exprimat dorința ca Moscova să se transforme în centrul ortodoxiei, subliniind rolul de lider al Bisericii ortodoxe ruse în iminenta luptă contra catolicismului.

În mai-iunie 1945 proaspătul patriarh Alexie a mers în pelegrinaj la Pământul Sfânt, pentru prima oară în întreaga istorie a Bisericii ortodoxe ruse. Indubitabil că inițiativa călătoriei a aparținut autorităților de stat oficiale și a urmărit - înainte de orice - scopuri politice. Alexie i-a vizitat pe patriarhii Ierusalimului, Alexandriei și Antiohiei, s-a întâlnit cu șefi de state, cu oameni politici de marcă. În același timp, mitropolitul Nicolae a făcut un voiaj în Anglia. Rezultatul cel mai important al întrevederilor sale cu arhiepiscopul de York a fost unitatea lor de vederi în ce privește dușmanul comun al ortodoxiei și Bisericii anglicane: Vaticanul.

Octombrie 1955, București. Prea Fericitul Patriarh Justinian al României și Chiril al Bulgariei, I.P.S. Mitropolit Athenagoras al Tiatirelor, I.P.S. Mitropolit Grigore al Leningradului

Biserici din Moscova, mutilate în anii '20 de puterea sovietică (pp. 18, 19)

La fel de roditor pentru Biserică s-a dovedit și anul 1946. În decembrie, în timpul Congresului Panslav de la Belgrad, mitropolitul Nicolae a reușit să obțină acordul patriarhului Serbiei, Gavriil, ca sârbii să sprijine Biserica ortodoxă rusă în lupta cu Vaticanul.

Să mai menționăm că legăturile cu Patriarhia Moscovei s-au repercutat asupra atitudinii unor biserici naționale față de puterea oficială. Întors de la Moscova, patriarhul României, Nicodim, a contribuit activ la victoria forțelor Frontului Popular-Democrat în alegerile din 1946. S-a subliniat acest aspect în darea de seamă a Consiliului pentru problemele Bisericii ortodoxe ruse pe anul 1946, prezentată la C.C. al Partidului Comunist (bolșevic) al Uniunii Sovietice. O poziție loială în ce privește atitudinea față de autoritate a avut și patriarhul Serbiei, Gavriil.

Proiecte ambițioase și sfere de influență

Biserica a acționat în această perioadă pentru unirea cu Patriarhia Moscovei a parohiilor ortodoxe din afara granițelor țării. În ianuarie 1946 s-a hotărât punerea Bisericii ortodoxe din Cehoslovacia sub jurisdicția Bisericii ortodoxe

ruse. În toamna aceluiași an patriarhul Alexie a încercat să rezolve la fel și situația Bisericii ortodoxe din Polonia, care în anii '20 își declarase autocefalia. După război, șeful Bisericii ortodoxe a Poloniei, mitropolitul „Dionisie, taxat drept antisovietic”, a fost îndepărtat. Conducerea poloneză s-a manifestat hotărât pentru autocefalie, dar, simultan, și-a exprimat dorința ca problema conducerii Bisericii ortodoxe poloneze să fie rezolvată de patriarhul Alexie. „Privim la Alexie ca la șeful tuturor bisericilor slave”, a declarat într-o discuție cu G. Karpov, în noiembrie 1946, ministrul polonez al Justiției, G. Sventkovski. În iunie 1948, Sfântul Sinod al Bisericii ortodoxe ruse a aprobat independența ortodoxiei poloneze.

O evoluție bună a avut de la început procesul de unire cu Patriarhia Moscovei a parohiilor rusești din emigrație, din Germania, Austria, Ungaria, Marea Britanie, Franța și, dincolo de Europa, din America, Asia, Africa.

În raportul său către Stalin privind activitatea Consiliului pe perioada 1943-1946 G. Karpov sublinia că după război Consiliul își propunea extinderea sferei de influență a Bisericii ortodoxe ruse. Numai într-un an, 1945, reprezentanții Patriarhiei Moscovei fuseseră în 15 țări, reușiseră să aducă sub jurisdicție 3 mitropolii, 17 episcopi și 285 de parohii ortodoxe. Toate măsurile de politică externă ale Consiliului urmăreau – scop suprem – folosirea Bisericii ortodoxe ruse „drept canal pentru influența noastră în străinătate”.

Această activitate nu era însă decât o parte a ambițiosului plan al conducerii sovietice de a crea la Moscova un centru ecumenic al ortodoxiei, un fel de „Vatican moscovit”. Pro-

iectul nu apăruse pe un loc gol. El lua în calcul poziția unei părți însemnate din clerul ortodox. La vârf, în cadrul Bisericii ortodoxe ruse apăruseră după război visurile despre Moscova ca a treia Romă. În 1946 s-a discutat posibilitatea desfășurării în capitala sovietică a unui Sinod ecumenic unde urma să se hotărască atribuirea titlului de ecumenică Patriarhiei Moscovei.

Împărțeau asemenea convingeri și unii lideri cu autoritate ai parohiilor ortodoxe din afara hotarelor. Mitropolitul Evloghie, înaltul ierarh al eparhiei ruse din Europa Apuseană, încă din noiembrie 1944, după eliberarea Parisului, i-a comunicat patriarhului Alexie dorința sa de a ieși de sub jurisdicția Constantinopolului și a stabili legături cu Patriarhia Moscovei.

Dirjecțiile principale ale activității de politică externă a Bisericii erau în acea perioadă în număr de trei: 1) Vaticanul; 2) Mișcarea ecumenică, îndeosebi în Balcani, urmărind unirea bisericii creștine; 3) Luptă contra „agenturii imperialiștilor în Orientul Apropiat”.

Nu este greu de observat dependența acestor direcții de obiectivele de politică externă, mai exact, geostrategice, ale Moscovei. Planurile „mediteraneene” ale lui Stalin (Grecia, Turcia, Israel) au impus concentrarea atenției pe patriarhia răsăriteni, iar interesul pentru mișcarea ecumenică și Vatican se înscrie pe linia creării și întăririi blocului sovietic în Europa de Răsărit.

Dar proiectele Bisericii ortodoxe ruse au suportat ulterior corective serioase. De pildă, ideea desfășurării la Moscova, a unei Conferințe internaționale a bisericilor creștine (neecolice) din toată lumea, idee avansată de Consiliul pentru problemele Bisericii

ortodoxe ruse, încă din martie 1945. Era un proiect grandios, care ar fi asigurat influența sovietică asupra întregii lumi creștine și care a avut sprijinul efectiv și personal al lui Stalin. N-a reușit, deși s-a ajuns până la stabilirea ordinii de zi. Un atare drept, de a convoca un Sinod de asemenea amploare, și l-a arogat exclusiv Patriarhia ecumenică (de la Constantinopol). În plus, Vaticanul și-a adus contribuția lui la compromiterea planului Moscovei.

Cazul exarhului Stefan

Care era situația bisericilor ortodoxe din țările zonei, în condițiile în care Moscova propunea o consfătuire pan ortodoxă în capitala U.R.S.S., pentru anul 1948? În Albania, unde biserica se afla pe punctul de a-și pierde autocefalia, Moscova a reușit să întărească oarecum poziția ei. În urma arărilor pentru colaborare cu ocupanții italieni și germani, în ianuarie 1948, Albania avea un singur episcop, or, o condiție a păstrării autocefaliei era existența a nu mai puțin de patru ierarhi de acest rang. De aceea, în aprilie 1948, o delegație a Bisericii ortodoxe ruse, în frunte cu episcopul Nestor a sosit la Tirana nu cu misiunea de a întreprinde „o vizită de răspuns”, cum s-a scris într-un document, ci cu aceea de a „unge” episcopi din rândul preoților albanezi. Primul a fost arhimandritul Paško Vodița, privit de Moscova drept cel mai fidel ierarh al Bisericii ortodoxe albaneze. El a promis un sprijin total acordat Bisericii ortodoxe ruse pentru o consfătuire ecumenică la Moscova. Biserica ortodoxă rusă a obținut astfel în Albania „un avanpost în lupta cu catolicismul”.

Altfel stăteau lucrurile în Bulgaria. Exarhul Stefan era

cunoscut prin vederile sale largi și contactele cu mișcarea ecumenică. La recomandarea Moscovei, G. Dimitrov și V. Kolarov l-au convins pe Stefan să o rupă cu ecumeniștii și să refuze participarea la o adunare a mișcării ecumenice, desfășurată în august 1948 la Amsterdam. Drept recompensă, lui Stefan i-a fost promis rangul de patriarh, pe care și-l dorea. Exarhului i s-a spus direct că problema rangului va fi rezolvată, „în funcție de linia sa de comportare la consfătuirea de la Moscova și de atitudinea bisericii bulgare față de guvernul Frontului patriei”.

Acceptând pe moment acest compromis, Stefan a avut, ulterior, îndoiele chinuătoare privind corectitudinea conduitei sale. S-a manifestat în acest sens în discuțiile confidentiale purtate cu diverși ierarhi ortodocși în timpul consfătuirii de la Moscova. Serviciile speciale sovietice – cu sprijinul informatorilor din sânul Bisericii – au controlat atent și au supus analizei toate mișcările exarhului Stefan, ca și ale tuturor participanților la consfătuire.

Partea sovietică a taxat negativ acțiunile lui Stefan. „Un diplomat și om politic șiret”, „un om fățarnic”, „un notoriu politician viclen”, un „cameleon tipic” erau sintagmele cu care a figurat el în rapoartele Consiliului, înaintate guvernului privind desfășurarea consfătuirii. S-a ajuns la concluzia că modul de comportare al lui Stefan „necesită o atenție specială”.

În România, unde s-a reușit stabilirea unor contacte strânse cu conducerea bisericii, în primul rând cu patriarhul Iustinian. Consiliul pentru problemele Bisericii ortodoxe ruse a lucrat foarte bine cu ministrul cultelor Stanciu Stoian, căruia „i s-au făcut recomandările necesare” privind organizarea

unei consfătuiri la Moscova. Cu el s-a ajuns la un acord deplin.

Pentru atragerea de partea Moscovei a Bisericii ortodoxe poloneze s-a apelat la simpatiile promoscovite ale unei părți a parohiilor aflate sub jurisdicția Patriarhiei Moscovei. La 22 iunie 1948, autocefalia acordată de Constantinopol bisericii poloneze în 1924 a fost declarată neavenită și s-a semnat un act de dăruire a autocefaliei de către Patriarhia Moscovei. Cu alte cuvinte, rămânând independentă, Biserica ortodoxă poloneză recunoștea de fapt patronajul Bisericii ortodoxe ruse.

Succese și eșecuri

O unitate de poziții s-a obținut și în cazul Bisericii ortodoxe sârbești, deși situația elitelor sale s-a complicat din cauza începutului conflictului sovieto-iugoslav. Șeful Comisiei guvernamentale pentru culte, generalul Giurici, i-a interzis pur și simplu patriarhului Gavril să plece la Moscova, amănîndu-l cu privarea de rang și de posibilitatea de a reveni în țară. Reacția lui Gavril a fost foarte aspră: dictatul conducerii n-a

făcut decât să-i întârească hotărârea de a participa la consfătuire. Grație intervenției M.A.E. al U.R.S.S., conflictul a fost aplanat. Gavriil a sosit la Moscova și, în discuțiile purtate cu reprezentanții Bisericii, a criticat vehement regimul din Iugoslavia, pe Tito personal, caracterul relațiilor stat-biserică. Partea sovietică a apreciat în mod special poziția patriarhului Gavriil, permițându-i să se sprijine

pe Biserica ortodoxă sârbă în lupta cu Vaticanul și ecumenismul și să conteze pe simpatiile promoscovite în rândul credincioșilor ortodocși.

Moscova folosea – între metodele sale – sprijinul material acordat conducerii bisericilor ortodoxe. Era un procedeu verificat și de succes. Astfel, în noiembrie-decembrie 1946, ea a acordat un generos ajutor patriarhilor din Răsărit – ai Ierusalimului, Antiochiei și Alexandriei –, în schimbul promisiunii lor de a sprijini Patriarhia Moscovei. În același an, 50 000 de dolari a primit patriarhul Constantinopolului, Maxim. A fost răsplata pentru refuzul său – în ciuda presiunii puternice din partea guvernului Turciei – de a-i condamna din amvon pe comuniștii greci, participanți la războiul civil.

În mai 1947 biserica bulgară a primit „în scopuri speciale” 555 000 ruble (30 milioane leva). Exarhul Stefan a beneficiat de un asemenea tip de ajutor încă din primăvara anului 1946. Consiliul de Miniștri al U.R.S.S. a luat o hotărâre în acest sens, după ce s-a consultat cu Dimitrov, care a aprobat măsura, adăugând că el îi va sprijini pe

Vizita Patriarhului Alexie al Moscovei și a toată Rusia la Patriarhia Română (iunie 1962)

adeptii apropierei de Biserica ortodoxă rusă.

Materialele de arhivă ne permit să ne dăm seama de marele volum al ajutorului financiar acordat bisericilor străine prin hotărâri ale guvernului sovietic. Numai în 1947 au fost prevăzute cheltuieli de 1 238 000 ruble. Din această sumă 820 000 au revenit Patriarhiei Moscovei gratuit, „pentru a se întrebuița în scopuri speciale (secrete)”. Cei drept, cu asemenea fonduri puse la dispoziție de adversarii Moscovei operau și ecumeniștii, care au garantat sprijin material bisericilor ortodoxe din Bulgaria, Iugoslavia, Cehoslovacia pentru refuzul lor de a sprijini Biserica ortodoxă rusă.

În iulie 1948 la Moscova s-a deschis consfătuirea. La prima vedere era suficient de reprezentativă; au sosit delegațiile a 11 biserici autocefale din cele 13 existente. Dar din cei patru patriarhi orientali nu a venit nici unul, iar două delegații – a Constantinopolului și a Greciei (a Eladei) – au participat numai la sărbătorirea celor 500 ani de autocefalie, nu și la restul lucrărilor. Era evident că nu se reușise aducerea ortodoxiei mondiale sub autoritatea Bisericii ortodoxe ruse.

Consfătuirea a putut rezolva numai o singură sarcină – minimală: a creat un bloc regional limitat răsărit-european al bisericilor ortodoxe sub conducerea Bisericii ortodoxe ruse. Nu s-a reușit realizarea ambițioaselor planuri de creare a Vaticanului ortodox la Moscova și nici a unei mișcări universal-creștine anti-papale.

Biserica catolică și-a întărit pozițiile în anii '40 într-o serie

de țări, a rezistat cu succes (de pildă în Franța și Italia, în 1947-1948) influenței comuniștilor și, în ansamblu, sporindu-și greutatea cuvântului pe arena internațională. Ineficientă poate fi socotită, după părerea noastră, și activitatea anticumenică a Bisericii ortodoxe ruse. În august-septembrie 1948, la Amsterdam, în cadrul adunării mișcării ecumenice, a fost creat un consiliu universal al bisericilor, la organizarea căruia au participat și trei biserici ortodoxe autocefale.

Cu toate acestea ar fi o eroare să negăm sau să subapreciem rolul Bisericii ortodoxe ruse în politica externă a conducerii sovietice în primii ani postbelici: fiind un instrument specific de realizare a unor proiecte geo-strategice, Patriarhia Moscovei a asigurat – fără putință de tăgadă – o oarecare stabilitate în segmentul est-european al frontului războiului rece, și acest lucru într-o perioadă complicată de tranziție, când în țările regiunii se instaurau regimuri de democrație populară, iar blocul răsăritean, sovietic, se afla în stadiu de formare. ■

CONSTANTIN I. KARADJA - BIOGRAFIA UNUI NEDREPTĂȚIT

Dr. ION CALAFETEANU

La începutul anului trecut, între 26 și 28 ianuarie, la Stockholm, s-au desfășurat lucrările Forumului internațional asupra Holocaustului, avându-l drept președinte de onoare pe Elie Wiesel, laureat al Premiului Nobel pentru Pace, originar din Sighetul Marmăției, scăpat ca prin minune din lagărele morții, unde fusese trimis, împreună cu întreaga sa familie, de fasciștii unguri. Consilier științific al reuniunii a fost reputatul profesor israelian Yehuda Bauer, unul dintre cei mai buni cunosători ai problematicei Holocaustului.

Forumul a fost organizat în contextul aniversării, la 27 ianuarie, a 55 de ani de la eliberarea deținuților din lagărul de exterminare Auschwitz-Birkenau. 48 de state au fost reprezentate la această întâlnire, unele la nivel de președinte al țării (Bulgaria, Cehoslovacia, Letonia, Polonia, Slovacia, Slovenia) sau de prim-miniștri (Austria, Danemarca, Franța, Finlanda, Germania, Israel, Islanda, Italia, Lituania, Macedonia, Olanda, Norvegia, Suedia, Ucraina), altele la nivel de miniștri (Albania, Bosnia-Herțegovina, Canada, Croația, Estonia, Grecia, Ungaria, Luxemburg, Federația Rusă,

Turcia, Marea Britanie) sau subsecretar de stat (S.U.A.).

Delegația română, formată din istorici și diplomați, a fost condusă de un consilier al ministrului Educației Naționale. Cu acest prilej, participanților le-a fost difuzat, între altele, un studiu intitulat *Diplomați români împotriva Holocaustului*, în care Constantin I. Karadja este menționat la loc de cinste printre cei care au contribuit la salvarea unor evrei persecutați de naziști. Numele lui C.I. Karadja a figurat și în Expoziția „Visas for Life” (Vize pentru viață), organizată cu același prilej, în cadrul unui program inițiat în urmă cu circa șase ani de Muzeul Holocaustului din Washington și Institutul Yad Vashem din Ierusalim. Era pentru prima oară când numele unor diplomați români (C.I. Karadja, C. Mares, Radu Flondor, Dumitru Metta) erau prezente într-o astfel de expoziție.

Cititorii revistei *Magazin istoric* i-au putut întâlni numele lui Constantin I. Karadja în articolul publicat în numerele 10 și 11/2000, consacrat problemei cetățenilor evrei aflați în străinătate în anul celui de-al doilea război mondial.

O imagine din orașul Stockholm

Cerut de Nicolae Iorga

Actul său de naștere a fost eliberat de Legația Imperiului Otoman la Haga, la 12/24 noiembrie 1889. Tatăl său, principele Ioan Karadja, beylerbey al Rumeliei, era „trimis extraordinar și ministru plenipotențiar al Maiestății Sale Imperiale Sultanul pe lângă Maiestățile Lor Regele Țărilor de Jos și Regele Suediei și Norvegiei”. Pruncul a fost botezat tot la Haga, la 14/26 ianuarie 1890, în religia ortodoxă a tatălui său (mama, Marie Luisa Smith, suedeză, era luterană), în Capela Legației Imperiale a Rusiei din Haga.

După moartea tatălui său, survenită patru ani mai târziu, C.I. Karadja a plecat cu mama sa în Suedia. Marie Luisa Smith provenea dintr-o familie bogată și influentă (bunicul era mare industriaș și senator). După ce a terminat liceul la Stockholm, C.I. Karadja a susținut bacalaureatul la Universitatea Cambridge, în Anglia, și în 1908 a intrat la Inner Temple, o selectă facultate de drept din Londra, pe care a absolvit-o în 1910. În același an s-a înscris în Baroul englez. Între 1910 și 1913, a funcționat ca atașat și, din 1912, ca secretar în cadrul Secției Politice a Ministerului Afacerilor Străine al Imperiului Otoman. La 14 octombrie 1913 a demisionat și, între 1914 și 1915, a urmat un stagiu la Sveriges Privata Centralbank din Stockholm, „pentru completarea cunoștințelor mele financiare”, cum declara el mai târziu.

Nu știm precis împrejurările în care C.I. Karadja a ajuns în România, unde se afla în 1916, anul în care, la 24 aprilie, „orele 11.00 înainte de amiază”, la primăria comunei Grumăzești, din județul Neamț, era celebrată căsătoria civilă a lui C.I. Karadja cu domnișoara

același an, la 1 decembrie, a fost numit consul în Ministerul Afacerilor Străine (M.A.S.) și cinci zile mai târziu a depus jurământul de „credință regelui, supunere Constituției și legilor poporului român. Jur de a păstra cu sfințenie secretul lucrărilor și îndatoririlor ce mi

se vor încredința în serviciul Ministerului Afacerilor Străine”. A urmat numirea sa, pentru o scurtă perioadă, în calitate de consul la Budapesta (1 august 1921-1 martie 1922), de unde a fost rechemat și pus în disponibilitate pe motive de economii.

Revenit în centrala M.A.E. la 1 martie 1926, a fost numit consul general al României la Stockholm. Rechemat în țară în 1929, a lucrat o scurtă perioadă în centrala M.A.S., fiind apoi detașat la Ministerul Industriei și Comerțului, ca director adjunct al Institutului Național de Export (august-noiembrie 1930) și la Președinția Consiliului de Miniștri (aprilie-decembrie 1931),

unde fusese cerut de Nicolae Iorga, prim ministru în acel timp. Revenit în M.A.S., la 1 februarie 1932, a fost numit consul general la Berlin, unde a funcționat în această calitate până la 15 iunie 1941, când a fost numit director al Direcției Consulare. În aceste două funcții, C.I. Karadja a putut cunoaște foarte bine situația evreilor români aflați în Germania și în țările europene ocupate sau dominate de cel de-al III-lea Reich. De aceea, după căderea regimului antonescian, a încercat să clarifice această problemă și să identifice pe cei vinovați.

Mihai Antonescu și ministrul german la București Manfred von Killinger se întorc dintr-o călătorie în Transnistria

Elena Marcela Caradja, fiica lui Aristide Caradja (savant entomolog, care a donat Academiei Române o colecție de fluturi, ce poate fi admirată la Muzeul Antipa) și Matilda Caradja (născută Grecianu). În ciuda asemănării de nume, viitorii soți nu erau rude „la gradul oprit de lege”, cum se specifică în actul de căsătorie. Curând au venit și copiii: Ion, născut la Iași, în 8 aprilie 1917, și Marie Nadège, născută la Grumăzești, la 9 ianuarie 1920.

La 21 aprilie 1920, printr-un decret semnat de regele Ferdinand, lui C.I. Karadja i s-a acordat cetățenia română. În

Adevărul - o problemă de conștiință

La 10 octombrie 1944, C.I. Karadja a înaintat secretarului general al M.A.S. un *Referat despre „protecția diplomatică și consulară” acordată evreilor români în Germania și răpirea averilor lor în valoare de cca. un miliard lei (valoare 1938) de către național-socialiști*. După ce făcea o prezentare succintă a poziției guvernului român față de evreii români aflați în Germania și în teritoriile ocupate de aceasta, în partea finală a referatului C.I. Karadja ridica conducerea M.A.S. o problemă de importanță majoră: „...În ce măsură faptele expuse... vor trebui să

fie cunoscute, în vederea stabilirii răspunderilor pentru aceste fapte «ce au ultragiat umanitatea», problemă ce rămâne de rezolvat fiind «foarte simplă», precum a binevoit a arăta atât de bine dl. ministru Niculescu-Buzești printr-o declarație făcută ziarului *Universul*. În momentele grave prin care trece țara este, desigur, datorită noastră, a funcționarilor în subordine, să secundăm leal pe domnul ministru al Afacerilor Străine în eforturile Domniei Sale pentru atingerea scopului dorit, evitându-se astfel ca «democrația să se condamne singură la moarte».

Referatul fusese adresat lui Eugen Filotti, secretarul general al M.A.S., dar datorită problemelor pe care le ridica a ajuns și la ministrul Afacerilor

Străine, Grigore Niculescu-Buzești. Faptul că acesta din urmă nu s-a arătat interesat de stabilirea răspunderilor celor vinovați a atras o nouă reacție din partea lui C.I. Karadja. La 17 octombrie 1944, el a adresat o scrisoare ministrului Afacerilor Străine, în care spunea, între altele: „Prin rezoluția ce ați binevoit a pune pe șazisul referat al meu nr. 5 din 10 octombrie a.c., am înțeles că nu

Pauker. Între timp, la 3 iunie 1946, C.I. Karadja fusese ales membru de onoare al Academiei Române, scrisoarea de recomandare fiind semnată de 18 „nemuritori”, între care Ion I. Nistor, Al. Lapedatu, D. Pompeiu, Gh. Spacu, Em. Racoviță, Iorgu Iordan, C.I. Parhon, N. Bănescu, C. Rădulescu-Motru, Șt. Ciobanu, R.R. Rosetti, Silviu Dragomir ș.a.

Grigore Niculescu-Buzești (în mijlocul unor ziariști) n-a dovedit interesul cuvenit în stabilirea răspunderilor celor vinovați

doriți sau că nu vă este cu putință să țineți angajamentul luat într-un interviu recent acordat ziarului *Universul* de a stabili răspunderile pentru fapte «ce au ultragiat umanitatea», împiedicând astfel ca «democrația să se condamne singură la moarte». În astfel de condițiuni, nu-mi rămâne decât să vă rog să binevoiți a primi demisia mea.

A revenit însă curând în M.A.S., fiind readus de Constantin Vișoianu, succesorul lui Gr. Niculescu-Buzești la conducerea diplomației românești. La 1 septembrie 1947, a fost din nou îndepărtat din minister, de data aceasta definitiv. A fost una din ultimele măsuri luate de ministrul de Externe Gh. Tătărescu, obligat și el, o lună mai târziu, să cedeze locul Anei

găsi un loc de muncă au eșuat și, disperat, în august 1948 s-a adresat primului ministru dr. Petru Groza: „...Cu toate intervențiile mele și dorința mea de a mă adapta vremurilor noi și a fi Republicii Populare Române de folos, nu mi s-a putut da posibilitatea de a-mi câștiga existența. Având, pe de altă parte, o familie numeroasă, depinzând de mine, am onoarea a solicita încă o dată, cu tot respectul cuvenit, să mi se găsească o întrebuințare potrivită, conform gradului meu de cultură și modestelor mele capacități.

Această chestiune a devenit urgentă și chiar vitală pentru mine și ai mei, din cauza situației economice în care ne găsim.

În cazul extrem și dacă nu s-ar găsi în curând că familia

Rugămintea lui Parhon

Rămas, practic, fără nici un mijloc de întreținere pentru el și familie, neavând încă vârsta de pensionare, C.I. Karadja a fost nevoit să înfrunte cea mai neagră și neîmeritată perioadă din viața sa. Încercările de a-și

mea ar putea fi de folos aci în țară, ne vedem siliți, cu adânc regret, a solicita pașapoarte de emigrare pentru a părăsi o țară unde m-am stabilit de bună voie. Rudele mele în Suedia îmi oferă, atât mie cât și fiului meu, o posibilitate modestă de existență, mie într-o societate și fiului meu într-o fabrică la țară." Urmau fraze de un mare dramatism: „Distrugearea mea și a familiei mele nu poate fi statului sau țării de nici un folos. N-am fost vinovați de nici unul din păcatele ce apasă asupra claselor avute de odinioară. Am suferit chiar adesea pentru convingerile mele potrivnice celor înapoiate și reacționare, care au dominat atâta timp la Ministerul de Externe.

În cazul când nu s-ar găsi cu putință a ne întrebuința și dacă ni s-ar îngădui să emigrăm în Suedia..., luăm un angajament formal de-a nu intra, nici direct nici indirect, în contact cu cercurile ce duc o campanie ostilă R.P.R., având în acest caz intenția să ne stabilim definitiv în Suedia și să ne creștem copiii ca suedezi."

În cazul acceptării emigrării sale, C.I. Karadja dorea să lase în posesia statului român casa din București („care s-ar potrivi admirabil pentru locuința unui academician sau profesor universitar", construită în urmă cu „15 ani prin Casa Autonomă a Construcțiilor și plătită în rate cu bani agonisiți din muncă, deci nu prin vreo «exploatare a poporului român»"). Dona și o proprietate de 27 ha în comuna Grumăzești („s-ar potrivi foarte bine pentru o școală de agricultură"). Colecția de cărți „vechi și rare" în limbi străine privind trecutul sud-estului european („una din

cele mai bune" ce s-a făcut vreodată") dorea s-o doneze Academiei (ceea ce s-a și întâmplat), iar celelalte colecții (obiecte preistorice, arme vechi, tablouri, obiecte etnografice etc.) urmau să revină tot statului român.

Pentru a da „greutate" acestui memoriu, acad. C.I. Parhon, președintele Marii Adunări Naționale și prieten al lui C.I. Karadja, a scris cu mâna proprie, în dreapta sus: „Rog pe domnul președinte al Consiliului să acorde atenția binevoitoare cererii drept a d-lui Karadja, acordându-i pașaportul solicitat în cazul extrem că nu ar putea fi utilizat în țară."

De la Președinția Consiliului de Miniștri, memoriul a fost trimis, la 12 august, către „Ministerul Afacerilor Externe, cabinetul D-nei Ministru Ana Pauker", însoțit de o adresă în care, între altele, se spunea: „Domnul prim-ministru vă roagă să binevoiți a hotări dacă nu este cazul să fie utilizat în cadrele Ministerului Afacerilor Străine."

Lucica, invită pe dl. Garagea la noi

După primirea memoriului, la M.A.E. s-au luat măsuri. O însemnare de pe prima pagină: „Urgent referat detaliat". Pe un bilet atașat memoriului, dispoziția: „Lucica, invită te rog pe dl. Garagea (sic!) la noi. Trimite pe Stoica sau Ardeleanu să-l găsească, să vorbească foarte frumos și să-l invite aici. Când vine voi vorbi cu el."

Până la primirea lui C.I. Karadja la „tovarășa Ana" a

mai trecut ceva timp, în schimb referatul elaborat de Direcția cadre a fost pregătit urgent. Surprinzător era faptul că fusese redactat cu obiectivitate. În legătură cu posibilitatea revenirii lui C.I. Karadja în cadrul M.A.E. se arăta însă că, în conformitate cu Statutul funcționarului public, acest lucru nu era posibil, întrucât depășise vârsta de 57 de ani. În ultimul paragraf, consacrat situației politice, se arăta: „Din dosarul acestuia nu rezultă că ar fi fost un protejat al regimurilor, ci mai curând s-ar părea că ar fi fost în dezacord cu persoanele din conducere, fără însă a se putea spune dacă pe chestiuni de ordin politic sau mai curând pe chestiuni de ordin profesional, de aranjarea situației."

Concluzia referatului: „În această situațiune, părerea noastră este de a i se acorda ieșirea din țară."

Nu știm data exactă când a fost primit C.I. Karadja în audiență de Ana Pauker. Cel mai probabil aceasta s-a întâmplat la sfârșitul lui septembrie sau cel mai târziu la 1 octombrie, pentru că la 4 octombrie 1948, Karadja îi scria Anei Pauker, făcând aluzie la „conversația noastră de acum câteva zile". De asemenea, nu avem informații nici despre cele discutate. Puteam însă considera că în privința reangajării la M.A.E. poziția Anei Pauker a fost aceea recomandată de referatul Direcției de cadre. Acest refuz a fost „îndulcit" de luarea în considerare a posibilității de a fi angajat fiul lui C.I. Karadja, Ioan. Așa se explică scrisoarea pe care C.I. Karadja a trimis-o Anei

Pauker la 6 octombrie, însoțită de o cerere de angajare a lui Ioan C. Caradja, „conform celor stabilite cu ocazia conversației noastre”.

„Petiția” lui I.C. Caradja (acesta semna cu C, după numele de familie al mamei sale) purta data de 6 octombrie 1948 și era adresată tot Anei Pauker: „Doamnă Ministru, ...dată fiind imposibilitatea în care mă găsesc a

mai face agricultură ca până acum, în condițiile actuale, girând, fără capital de exploatare și cu pierdere mare, o mică proprietate (de circa 18 hectare arabile) în comuna Grumăzești, jud. Neamț, pentru bunicul meu, dl. Aristide Caradja, pensionar

și membru activ de onoare al Academiei Republicii Populare Române, bolnav și în vârstă de 87 ani, am onoarea a solicita o întrebuințare potrivită pentru mine, în raport cu gradul meu de cultură, fie la Departamentul D-voastre, fie în altă parte, preferând, dacă este posibil, să urmez cariera tatălui meu... Vă pot făgădui o muncă cinstită și leală, dacă socotiți că aş putea fi țării de folos lucrând la Departamentul D-voastre.”

Cererea era însoțită de un curriculum-vitae, ce releva o pregătire profesională de excepție: studii liceale la Craiova și București, baccalaureatul la Berlin, studii universitare la

Leipzig, München și Berlin; doctor în filosofie, cu specialitatea economie politică, la Universitatea din Berlin, la 20 iunie 1942 (îndrumătorul său la doctorat fusese profesorul Jens Jessen, „cunoscut luptător în contra național-socialiștilor. D-sa a și fost spânzurat ceva mai târziu de oamenii lui Hitler, după complotul în contra acestuia”).

Evrei din detașamentele de muncă în anii războiului

Direcția cadre în acțiune

După 1948, Ioan C. Caradja se afla la Grumăzești, încercând să-și întrețină familia, practicând agricultura; nu putea nici măcar să-și achite cotele obligatorii către stat.

La 29 octombrie 1948, C.I. Karadja a adresat o ultimă scrisoare Anei Pauker în problema slujbei pentru fiul său, solicitând „un răspuns curând și – dacă este negativ – pentru înapoierea hârtiilor pe care vi le-am încredințat”.

Nu știm dacă în final I.C. Caradja a primit sau nu un post. Foarte probabil nu. Începând din noiembrie 1948, tatăl său, C.I. Karadja, a încercat să-și

valorifice dreptul legal la pensie. S-a adresat de numeroase ori Direcției cadrelor din M.A.E. pentru eliberarea unei adeverințe cu anii serviți în minister. Încercări eșuate. De ce? Cităm dintr-un referat al Direcției cadre: „DL. Karadja Constantin are origină burghez-moșierească cosmopolită. Tatăl prinț turc, cu o înaltă carieră diplomatică. Mama suedeză, fiică a unui mare indus-

triaș, proprietar al mai multor fabrici și senator în Suedia.

Locuiește când în Suedia, Anglia, Turcia sau Elveția. În 1916 capătă cetățenia română și se căsătorește cu fiica unui moșier, având moșie la Grumăzești, județul Neamț. Activitatea sa a fost vie, atât în publicațiile sale,

având multe lucrări cu caracter economic și istoric, cât și în timpul carierei sale diplomatice.

Fiind consul general la Berlin din 1932-1941 a avut o activitate vie în prigonirile rasiale, văzând în regimul nazist un regim favorabil menținerii regimului antidemocratic.

După 23 august a căutat să inducă în eroare asupra activității sale și asupra sentimentelor sale.”

Fără comentarii!

Un referat al Serviciului pensii din 9 noiembrie 1949 relua acuzația participării la „prigonirile rasiale” și încheia sec: „Față de activitatea sa în timpul vechilor regimuri, cred că nu este cazul a i se acorda pensie.”

Pentru ultima dată C. Kărădja s-a adresat „tovarășei ministru al Afacerilor Externe“ la 22 decembrie 1949: „Spre marea mea suprindere, Direcția cadrelor din acest minister a refuzat, fără nici o explicație, eliberarea acestui certificat la care am dreptul ca orice salariat care a ajuns la vârsta de pensionare după o viață de muncă onestă,

având în vedere faptul că subsemnatul am muncit toată viața mea în mod cinstit, că nu am fost bogat, după cum nici tatăl și nici bunicul meu nu au avut moșii, fiind ca și mine salariați publici de carieră;

având în vedere că subsemnatul nu am fost niciodată înscris în nici un partid politic și n-am făcut niciodată nici un fel de politică, ci dimpotrivă am avut în permanență o atitudine democratică, salvând chiar de la prigoană pe mulți evrei prin intervenția mea directă atâta timp cât am funcționat la minister;

având în vedere situația grea materială în care mă aflu atât eu cât și familia mea, compusă din cinci persoane, care sunt în grija mea exclusivă, precum și faptul că nu am nici un fel de venit afară de mici câștiguri neînsemnate și întâmplătoare pe care le realizez din traduceri și, mai ales, având în vedere că cererea mea este întemeiată și legală, respectuos vă rog să binevoiți a dispune să mi se elibereze certificatul solicitat, cu ajutorul căruia îmi voi putea realiza un drept al meu, dreptul la pensie, garantat și consfințit de Constituția Republicii noastre Populare.“

Nu cunoaștem rezultatul acestei ultime solicitări. A murit însă curând după aceea, la 29 decembrie 1950. ■

GENERALUL RĂDESCU...

(Urmare din p. 14)

Am telefonat imediat primului procuror de la Curtea Marțială și l-am rugat să trimită trei procurori cu trupe, care să controleze clădirile din jur, din care se trăgea în noi. A sosit imediat un detașament condus de locotenent-colonelul Oreste Dobrotescu, care a început să îi împrăstie pe manifestanți.

Eu am ieșit în mijlocul demonstrațiilor, însoțit de o patulă de doi soldați. Am cerut să vorbesc cu unul dintre liderii comuniști. După cinci minute s-a prezentat Constantin Agiu. A început să țipe la mine că sunt morți și răniți. I-am reproșat că au transformat o manifestație pașnică într-un atac contra instituțiilor publice. Am cerut să văd morții și răniții. Mi-a răspuns că solidaritatea clasei muncitoare i-a ridicat și i-a trimis la spital. I-am atras atenția că dacă vor continua acțiunea, nu îmi asum răspunderea pentru evoluția evenimentelor.

Peste o jumătate de oră s-a produs un alt moment grav. Pe strada Ministerului se grupaseră manifestanți, care au observat la una dintre ferestrele deschise – deși era luna februarie, vremea era caldă – o mitralieră așezată pe un trepied. Au încercat să o apuce de țevă și să o tragă afară. Soldații au intervenit și i-au gonit cu lovituri cu patul

arimei. Încercările lor de a lua cu asalt intrarea din acea parte li s-a răspuns cu salve de întințire.

M-am întors la generalul Rădescu și i-am raportat că am solicitat sprijin de la Curtea Marțială. Se întunecase și lucrurile începuseră să se liniștească. Pe la ora opt seara, un grup de câteva sute de studenți s-au strâns pentru a manifesta în sprijinul guvernului Rădescu. Și împotriva lor s-a tras, au fost morți și răniți.

La încheierea misiunii, mi-am făcut raportul și l-am predat primului procuror. Cercetările urma să le facă, așa cum era și firesc, o altă persoană.

Am fost arestat în anul 1951. Cu un an înainte fuseseră arestați ofițerii de jandarmi care participaseră la misiunea din ziua de 24 februarie 1945, de la Ministerul de Interne. Ancheta a durat cinci ani. Mie mi-au adus și acuzația că am săvârșit crime de război, pentru că luptasem pe Frontul de Est. Apoi, au vrut să ne acuze de crime contra umanității. Nu au reușit să aducă dovezi pentru a ne încadra la aceste infracțiuni. Ne-au trimis la Procuratura militară. După șase luni și cei de aici au clasat dosarul pentru inexistența faptelor incriminate. În anul 1956 ne-au eliberat din închisoarea Jilava. Aveam atunci 40 ani. ■

A consemnat
Dorin MATEI

TRADIȚIE EUROPEANĂ ȘI INOVAȚIE COMUNISTĂ

Publicăm alte fragmente din însemnările inedite din anul 1949 ale filosofului C. Rădulescu-Motru (1868-1957) din volumul aflat în curs de apariție la Editura Floarea Darurilor.

Pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile de text.

C. RĂDULESCU-MOTRU

• Rusia se va opune oricărei federalizări • Deși învinsă, Germania rămâne arbitrul Europei • Scopul Consiliului Europei este să apere ceea ce calcă în picioare comunismul

1949

9 iulie. Vin și momente dis-tractive în mijlocul multor altora pline de amărăciune și decepții. Ieri cumnată-mea, Marusia P. Rădulescu mi-a mărturisit următoarea scenă petrecută la ea în casă. De dimineață fiica sa, măritată cu maiorul de aviație Leonid Sobinevski, intră la dansa în hohote de râs.

– Ce este, fetițo?

Fiica râde în hohote.

– Închipeu-ți mămico, de la ora 7 dimineața Leonid cântă de zor. Toate cântecele pe care le știe le încearcă pe intonația de bas.

– Ce este, Leonid, ai înnebunit?

– Nu dragă, mă exersezi în cântec de bas.

– Ce, ai vreo veste bună?

– Cum să nu. Iată un anunț în *Universul* că se caută la Teatrul Armatei cântăreți de cor și vor fi plătiți cu 9 000 lei pe lună. Eu mă pricep la muzică. Mă duc să mă angajez. Și Leonid continuă să exerseze pe tonul bas, ceea ce provoacă râsul în hohot al soției sale.

De doi ani nepoții mei, Sobinevski, trăiesc din vânzările pe care le pot face. Au vândut mobilă, ceasornicul, patefon, aparat fotografic, haine, co-voare și aproape că nu mai au ce vinde. Serviciu nu găsesc. Autobiografia de fost aviator

este pentru dânsul o opreliște peste care nu poate trece.

Auzind de anunțul cu Teatrul Armatei, iată și pe ginerele meu Giroveanu, fost membru de Curte de Apel, exersându-se la solfegii. Azi de dîmîneață a plecat să dea concurs la Teatrul Armatei. Să plângi? Să râzi?

După primul război mondial, am văzut la Paris în localurile de noapte o mulțime de ruși cântând și jucând tot felul de roluri pentru amuzarea publicului. Erau foști nobili ruși scăpați și refugiați la Paris. Singura ocupație pe care o puteau exercita era aceea de a întreține publicul cu cântece și scene comice. Același lucru

și la noi. Fostii ofițeri și magistrați, comprimați de actualul regim comunist, sunt siliți să alege la ocupațiile de gen universal, cum este acela distractiv. Homo ludens-omul, în ocupația de joc și cântec este universal și va trăi cât lumea. Celelalte ocupații cu care se fălea burghezia sunt în schimb pieritoare, de îndată ce li s-a schimbat mediul social.

Bineînțeles, nici Leonid Sobinevski, nici ginerele meu, Giroveanu, nu vor fi angajați, deoarece din autobiografia ce sunt obligați s-o dea, se va vedea că sunt burghezi, inadaptabili regimului. Cine s-a născut din părinți proprietari, moșieri sau au fost în serviciul de armată sub burghezi nu poate cânta într-un teatru destinat poporului!

8 august. Ideea federalizării statelor Europei încearcă astăzi, 8 august 1949, primul început de realizare. Membrii și delegații reprezentând 12 națiuni europene se întrunesc la Strasbourg. După exemplul Statelor Unite ale Americii de Nord se pune la cale o federalizare a statelor europene, deocamdată a statelor din apusul Europei. Acei întruniți la Strasbourg constituie Consiliul Europei, care în viitor va fi poate Adunarea Reprezentativă a Națiunilor Europene. Din

acest Consiliu lipsesc Rusia și, pentru moment, și Germania. Lipsa Rusiei se explică: Rusia, având intenția de a cuceri cât

se va opune la orice altă federalizare. Ce va face însă Germania? Va intra ea în federația europeană? De hotărârea Germaniei va atârna soliditatea viitoarei federații europene. Căci o federație a statelor Europei, fără Rusia și Germania, nu poate trăi decât prin ajutorul pe care-l va căpăta de la Statele Unite ale Americii de Nord, și va fi, prin urmare, o anexă a acestora din urmă. Iată, dar, cum Germania, deși învinsă în ultimul război mondial, a devenit arbitru situației politice europene!

Acei cari doresc în mod sincer intrarea Germaniei în federație sunt în primul rând

americani, fiindcă ei n-au interes să rămână pe veci obligați la ajutorarea Europei. De aceea ei voiesc ca Germania să intre de pe acum în Consiliul Europei. Alături de americani sunt și englezii, de teama unei eventuale agresiuni din partea unei Germanii unitare și naționaliste. Francezii vin mai la urmă, din cauza obișnuitei lor miopii în politică. Rusia, bineînțeles, va lucra prin toate mijloacele pentru a ține Germania despărțită de restul apusului European, pentru a face din ea o aliată contra apusului sau în tot cazul a o ști izolată.

Adunarea de la Strasbourg va ține, probabil, o lună, în

Suntem noi, românii, înrudiți sufletește cu burghezia occidentală, atunci ceea ce ne rămâne de făcut este să aplicăm principiile lor politice și economice, în mod sincer, înlăturând, pedepsind chiar cu brutalitate toate apucăturile care ne depărtează; vom fi burghezi sinceri, nu de paradă.

Suntem noi, românii, dimpotrivă, străini sufletește de burghezi occidentali, atunci ceea ce ne rămâne de făcut este ca, înainte de a copia legi și instituții burgheze, să începem prin a ne studia pe noi înșine, ca să vedem cine suntem și ce putem.

Rusine nu este pentru poporul care se știe deosebit sufletește de popoarele glorioase și puternice, dar este rusine pentru poporul care n-are curajul să-și cunoască firea și destinul.

(Psihologia poporului român, 1937)

mai multe țări europene, este din principiu contra oricărei federalizări. Ea s-a opus la federalizarea statelor balcanice, deci cu atât mai mult

Sofia sa, Elena

care se vor discuta avantajele pe care le oferă federația pentru Statele Europei. De Germania va fi mai puțin vorba, cu toate că hotărârea o va lua Germania; este, pentru cei mai mulți participanți la adunare, principala preocupare.

9 august. În ziare și Radio Moscova nici un cuvânt despre adunarea de la Strasbourg. În ziarele și radio din toate țările satelite Rusiei încă și mai puțin. În schimb, ziarele și Radio Rusia se preocupă de Congresul Tinerimii Comuniste de la Budapesta, pe care-l prezintă ca un eveniment de importanță mondială. Probabil că ziarele și Radio Moscova vor începe a vorbi numai după 14 august, când se va și

rezultatul alegerilor pentru Parlament [Consiliul Europei] cu Germania de Apus. Atunci va înceta muțenia. Dacă aceste alegeri vor fi favorabile anglo-americanilor, vor începe insultele și calomniile, iar dacă vor fi defavorabile anglo-americanilor vor începe amenințările. În tot cazul, vom ști atunci ce vrea Rusia.

11 august. Prima ședință plenară a Consiliului Europei a fost ținută ieri, 10 august, sub președinția lui Eduard Herriot. Bătrânul om politic francez a pronunțat, cum era de așteptat, un discurs plin de

fraze sonore, prin care a afirmat că actualul Consiliu va tinde să se transforme într-un Parlament al Europei întregi,

dreptului. Definiția dată de Herriot tradiției civilizației europene este, desigur, prea strâmtă, dar o alta nu se putea aștepta de la dânsul.

Herriot nu este un cugetător de seamă, ci numai un orator. De fapt, în asemenea ocazii, nici nu era nevoie de o definiție mai largă. Toată lumea a înțeles că principalul scop al Consiliului Europei este de a apăra din tradiția civilizației europene aceea ce este astăzi contestat și călcat în picioare de comunismul rusesc. Tradiția civilizației europene a fost redusă la libertate și drept, fiindcă aceste două sunt în prima linie nesocotite de dictatura comunistă. De altfel, în definiția unei civilizații nu pot să intre toate elementele constitutive ale acesteia, ci numai acelea ce-i sunt esențiale și caracteristice. Și, cu deosebire, acelea sunt în opoziție cu elementele din care sunt constituite celelalte civilizații. Elementele comune tuturor civilizațiilor pot fi eliminate, nefiind caracteristice. Cu alte cuvinte aceea ce va avea să apere Consiliul Europei nu este ființa întregii civilizații europene, ci numai aceea ce constituie specificul acesteia, tendințele care se opun propagandei comunismului.

Contra acestei credințe a europeanului civilizat, se ri-

Eroul timpurilor moderne are, cu un cuvânt, un suflet nou față de eroul timpurilor vechi.

Noi, românii, nu avem însă acest suflet nou. De aceea și toate decepțiile noastre. Nu voim să ne apropiem bunurile culturale pe care le vedem la popoarele din Apus, cu aceleași însușiri sufletești cu cari reușim odată așa de bine să ne strecurăm prin împrejurările vitrege din trecut.

Voim să învingem pe străin în comerț și industrie; voim să trăim o viață politică cu regim parlamentar și voim să avem o cultură a noastră originală păstrându-ne cu toate acestea deprinderile vechi de suflete gregare. În loc de a ne prezenta în lupta cea nouă ca individualități puternice, diferențiate după aptitudini, ne prezentăm slabi și cu aptitudini la fel. Suntem toți meșteri de gură și răi de faptă.

(Sufletul neamului nostru. Calități bune și defecte, 1941)

nu în scopul de a ataca pe cineva, ci în scopul de a apăra tradiția civilizației europene care consistă în realizarea libertății individuale și a

Cula savantului de la Butoiești – Mehedinți

dică astăzi propaganda comunismului rusesc. Pentru comunism nu există o rațiune una și universală, ca izvor al științei și al moralei, ci există organizarea Partidului Comunist bolșevic, care după interesul său politic poate dicta după voie aceea ce este adevăr științific și aceea ce este normă de moralitate. Imperativul categoric al gândirii și activității practice a fiecărui om nu este de a aplica logica rațiunii sale autonome, ci este de a se supune voinței partidului comunist reprezentat prin dictatura de la Moscova. Argumentarea logică izvorâtă din dialectica rațiunii autonome este înlocuită prin inter-

Împreună cu I. Petrovici (x) și Tudor Vianu (xx)

pretarea doctrinei partidului, interpretare care se face pe baza unei dialectice materialiste și care consistă în presupunerea că orice existență își are contrarul său cu care poate fi înlocuită după interesul politic al partidului. Interesul politic de partid poate să schimbe după voie existența unui cetățean.

El poate face din om liber sclav, din bogat sărac, din savant membru al corpului

didactic debitant de tutun și vice-versa, dintr-un pușcăriaș un supraveghetor de lagăr, având sub comanda sa sute de deținuți politici, condamnați la muncă forțată, dintr-un dezertor ministru al armatei, etc. etc. În sfârșit, interesul

politic de partid poate face după propaganda comunistă orice schimbare în ordinea socială, fie ea cât de contrară rațiunii. Logica rațională pentru comunismul bolșevic nu există ca bază a ordinii sociale; societatea omenească se fundează după el pe interesul politic de partid, fie el cât de irațional și de samavolnic. ■

Prezentare și selecție
Gabriela DUMITRESCU

C. Rădulescu-Motru, împreună cu colaboratorii

ZECE SECOLE - ZECE ÎNTREBĂRI

Am promis cititorilor noștri, pentru sfârșitul anului trecut, un concurs consacrat mileniului încheiat. Din motive redacționale, l-am transferat în primul număr al revistei din acest mileniu.

Cele zece întrebări sunt formulate pornind de la articole publicate în Magazin istoric în intervalul anilor 1990-2000. Am răspuns astfel rugămintilor adresate de mulți cititori, care ne-au solicitat, pe lângă *Blitz-concursul* din fiecare număr, și o încercare care să îi oblige să revadă colecția pe mai mulți ani.

Așteptăm cele zece răspunsuri pe adresa redacției, ultima dată de expediere ce va fi luată în considerare fiind 20 februarie. Răspunsurile la întrebări le vom tipări în numărul din luna martie, iar numele celor trei câștigători ai câte unui abonament pe un an de zile în luna aprilie. Abonamentele vor fi efectuate începând cu luna iulie 2001.

Și acum, iată întrebările. Vă dorim succes și vă rugăm să ne comunicați, alături de răspunsuri, și impresiile despre concurs și, în general, despre revistă.

XI

1. La cât era estimată populația lumii în anul 1000?

XII

2. În ce an plasează istoricii sfârșitul epocii Cruciaterelor?

XIII

3. Menționați trei orașe în care, la începutul secolului, apar primele universități europene.

XIV

4. O cronică persană redactată în primii ani ai secolului îi numea pe români *ulac*. Cine era autorul ei?

XV

5. În zece ani, arhitecți italieni, ajutați de meșteri ruși, au ridicat turnurile principale, zidurile și bisericile Kremlinului. În vremea cărui țar s-a întărit acest lucru?

XVI

6. Inventat cu un secol înaintea, tiparul a cunoscut o deosebită dezvoltare în acest veac.

La cât au calculat istoricii tirajul total al cărților tipărite atunci?

XVII

7. „A trăit într-una din cele mai memorabile epoci, în timpul crizei decisive a marii lupte dintre Ormuzd și Ahriman, dintre libertate și despotism, dintre rațiune și prejudecată...” Cine a fost personajul pe care istoricul britanic Macaulay îl plasa în contextul de mai sus?

XVIII

8. Prin care localități transilvănene a trecut regele suedez Carol XII, în toamna anului 1714?

XIX

9. „Există într-un colț de lume o minune a lumii”, scria, la 25 noiembrie 1861, scriitorul Victor Hugo despre o construcție distrusă, cu un an înainte, de trupe franceze și britanice. Despre ce palat era vorba?

XX

10. Cine a întors, în august 1905, ultima filă din istoria marilor descoperiri maritime: ocolirea pentru prima oară a continentului american prin apele arctice?

Blitz... concurs

Răspunsul corect la **Blitz... concursul** din luna noiembrie 2000 este:

a) 1936-1939

Premiul de un abonament pe un an la revista *Magazin istoric* a fost câștigat de *Cercul „Prietenii istoriei”*, de la Școala Mihai Eminescu, din Galați. Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2001.

În numărul următor, 2/2001, o nouă ediție a **Blitz... concursului**.

COMISIE MIXTĂ ÎN SEȘIUNE

De ce acordăm atât de puțină atenție istoriei Rusiei și mai ales pregătirii specialiștilor care să studieze relațiile româno-ruse? De ce nu avem încă o istorie a relațiilor dintre Biserica română și cea rusă? Acestea și multe alte întrebări s-au născut – și nu întotdeauna au putut căpăta și un răspuns – în cele trei zile (24-26 octombrie 2000) cât și-a desfășurat lucrările, la București, cea de a V-a sesiune a Comisiei bilaterale a istoricilor din România și Federația Rusă.

Două au fost temele principale: 1) *Relațiile bisericilor ortodoxe română și rusă. Evoluția instituțiilor bisericești, secolele XV-XX* și 2) *Cel de al doilea război mondial în destinele României și U.R.S.S. (noi surse și documente)*.

Delegația română a fost compusă din: prof. dr. Șerban Papacostea, membru corespondent al Academiei Române, președintele părții române a Comisiei, prof. dr. Ioan Chiper, secretar al părții române a Comisiei, preot prof. dr. Mircea Păcuraru, membru corespondent al Academiei Române, prof. dr. Florin Constantiniu, membru corespondent al Academiei Române, prof. dr. Gheorghe Buzatu, preot lector Florin Șerbănescu, consilier patriarhal, dr. Vitalie Văratec, dr. Angela Colin, drd. Cosmin Popa.

Din delegația rusă au făcut parte: dr. doc. L.E. Semenova, vicepreședinte al părții ruse a Comisiei, prof. dr. V.I. Grosul, dr. doc. T.V. Volokitina, dr. T.A. Pokivailova, L.I. Ghibianski, P.I. Pronicev, director-adjunct în M.A.E. al Federației Ruse.

Comisia, care funcționează în baza acordului dintre Academia Română și Academia Rusă de Științe, și-a desfășurat lucrările recente reuniuni cu sprijinul Patriarhiei Bisericii Ortodoxe Române. În ședința inaugurală a participat și a rostit un cuvânt de

salut academician Virgil Cândea, vicepreședinte al Academiei Române.

În intervențiile lor, colegii din Rusia au ridicat și problema accesului dificil la documentele din arhive ale istoriei contemporane. Profesorul Ghibianski a subliniat chiar că documentele referitoare la relațiile româno-sovietice sunt mai greu de obținut decât cele similare ce privesc alte țări ale fostului bloc est-european.

În sfârșit, s-a discutat și problema reluării seriei de documente privind relațiile româno-ruse, oprită în anii '70. Evident, și în acest caz problemele financiare vor fi cele care vor decide câte șanse are un asemenea proiect. Poate că până la viitoarea sesiune a Comisiei – ce va avea loc anul viitor la Moscova – se va găsi o soluție.

Ioan CHIPER

Bd. Timișoara nr. 58, sector 6, București; Tel.: (01) 402.26.20, E-mail: comenzi@all.ro

Cartea anului 2000 la EDITURILE ALL

**În colecția
MEMORIAL:**

AMINTIRI

Autor: Constantin C. Giurescu

Cu un text
inedit despre
al doilea
război mondial.

Format: 14,7 x 21 cm; preț: 149.000 lei

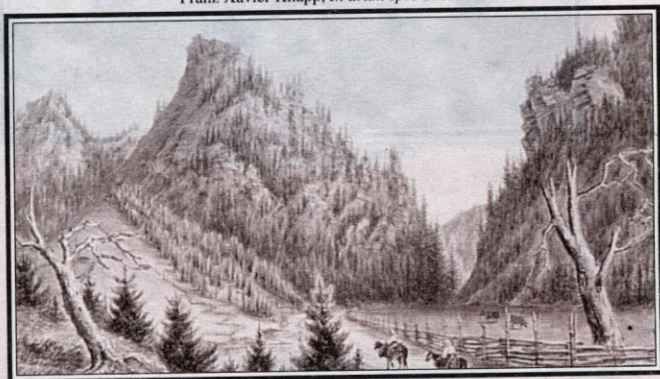
MEMORIAL:
mărturii personale și documente
despre evenimente importante din istoria României sau a altor țări

ALBUM ISTORIC

Cum arătau românii în veacul trecut știm nu numai din desenele, acuarelele sau gravurile unui Isler sau Trenk. Au trecut pe aici mulți călători străini, unii dintre ei și talentați artiști. Iată câteva imagini. Mai întâi coperta albumului lui Michel Bouquet, apărut în 1843 la Paris și intitulat *Vederi și costume pitorești din Valahia*.

Franz Xavier Knapp, *În drum spre Suceava*

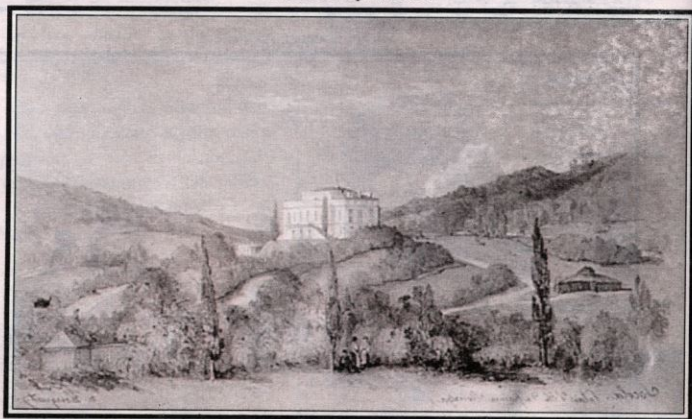
Michel Bouquet, *La fântână*

Charles Doussault, *Tinere turcoaise*

Michel Bouquet, *Socola*

Michel Bouquet, *Iarna*

Michel Bouquet, *Lângă troiță*

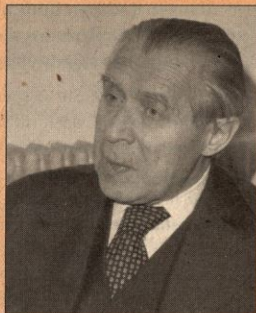

Auguste Ritter von Henikstein, *Oameni de condiție modestă, la București*

Michel Bouquet, *Câmpia valahă*

Profesorul Emil Condurachi s-a născut la 3 ianuarie 1912, în comuna Scânteia, județul Iași. A fost membru al Școlii române din Roma (1935-1937) și al celei din Franța (1938-1939). Și-a început cariera universitară la Iași, iar din 1940 a trecut la Școala superioară de arhivistică din București. Din 1947 a funcționat neîntrerupt ca profesor titular de istorie veche și arheologie la Universitatea din București. A fost directorul Institutului de arheologie din Capitală (1956-1970), membru corespondent (din 1948) și titular (din 1950) al Academiei Române. A crescut nenumărate generații de cercetători și arheologi, care îi continuă astăzi direcțiile de cercetare.

În 1963, la înființarea Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene, a fost ales secretar general. Din 1967 a fost și vicepreședinte al Uniunii Academice Internaționale.

EMIL CONDURACHI

MANASE RADNEV

În decembrie 1968, debuta la Televiziunea Română, cu portretul realizat de mine academicianului Grigore Moisil, emisiunea

Vas de parfum descoperit la Histria

„Prim Plan“. Noua rubrică s-a impus rapid în conștiința telespectatorilor prin galeria de oameni de cultură – savanți, scriitori, artiști – aduși pe micul ecran.

Scopul urmărit era dublu: prezentarea gândurilor și preocupărilor celor mai importante personalități intelectuale ale vremii și crearea pentru posteritate a unei „filmotechi de aur“. Din păcate, după „tezele din iulie“ ale C.C. al P.C.R., care au determinat conducerea televiziunii să ceară prezența în „Prim Plan“ a unor „eroi ai muncii socialiste“, intențiile inițiale au fost deturnate și, treptat, emisiunea a fost desființată.

Deși nu s-a numărat printre primele, portretul strălucitului cărturar și profesor Emil Condurachi, filmat la Histria, în toamna anului 1970, a fost unul dintre cele mai semnificative prin valoarea lui de document istoric, care își păstrează actualitatea. Textul convorbirii vede pentru prima oară lumina tiparului.

Manase Radnev: Cum ați devenit arheolog? Vă întreb pentru că arheologia nu e o profesiune atât de obișnuită.

Emil Condurachi: Să vă spun adevărat, sunt un om norocos în viață. La șapte ani nu credeam că pot să fiu altceva decât profesor de istorie. Dorința și pasiunea pentru istorie s-au dezvoltat în liceu; când am ajuns la bacalaureat toată lumea știa – Condurachi se face profesor de istorie.

Manase Radnev: Pasiunea aceasta are o tradiție în familie?

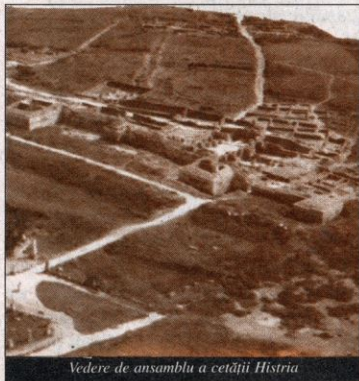
Emil Condurachi: Cred că da. Taică-meu era un mare povestitor. Știam de la el întâmplări istorice pe care altfel le găsești târziu, în cărți. Eu le știam din fragedă copilărie. Cred că este o moștenire în legătură cu această dorință de a cunoaște, cu pasiunea de a povesti – evident în modul romantic – întâmplările din trecut. Cred că fiecare individ are o anumită pasiune – uneori nu-i descoperită –, o anumită sensibilitate pentru un gen sau altul de preocupări. Eu am avut-o pe aceasta, pentru istorie. În facultate, la Iași, unde am urmat cursurile, tradiția arheologică era veche; trecuse pe-acolo și Andreieșescu; eu am dat peste dascăli de mână întâi, profesorul Orest Tafrali, profesorul Paul Nicorescu și alții. A intervenit însă un element care nu mai depindea

de mine, căci dacă e să spun adevărat, mie îmi plăcea istoria modernă și contemporană. Și astăzi am o pasiune, pe care nu mi-o satisfac decât lecturile din domeniul istoriei moderne și contemporane. Însă profesorii știu ce-nseamnă dificultățile unei discipline, greutatea de a alege. Lor li se pare că un student e mai-vioi, mai înclinat spre anumite domenii și iată că din această cauză în anul I de facultate am fost solicitat de profesorul Tafrali, la început cu niște recenzii, mai apoi cu o foarte agreabilă propunere de a fi secretarul Muzeului de antichități din Iași, iar la 20 de ani m-am pomenit numit asistent la Facultatea de Litere din Iași, la catedra de Arheologie.

Când am terminat facultatea, eram foarte tânăr – în timpul acela bacalaureatul se dădea mai devreme. Am urmat apoi Școala română de la Roma, marele moment al vieții mele, pentru că dintr-o dată am nimerit în inima Imperiului roman, în inima cercetărilor de arheologie și istorie romană; după aceea am studiat doi ani la Școala română din Franța, o altă țară în care Antichitatea este minuțios cercetată. Teza de doctorat mi-am ales-o din domeniul arheologiei vechi creștine din Balcani, lucru care mi-a servit foarte mult pentru cunoașterea acestei zone încă din tinerețe. Știți, probabil, că astăzi desfășor o activitate paralelă cu aceea de cercetător, în Asociația Internațională de Studii Sud-Est Europene, care își are la București sediul central.

Manase Radnev: Astăzi, arheologia nu mai este ruptă de prezent și îmi amintesc o frază a lui Claude Lévy-Strauss în care spunea că arheologul decodează societatea.

Emil Condurachi: Este foarte adevărat, mai ales pentru că arheologul este pus față-n față nu cu marile evenimente, nu cu marii căpitani, a căror prezență și activitate aruncă un anumit val între eroi și restul umanității pe care el, uneori, o reprezintă. Arheologul este pus în față cu lucrurile cele mai simple: cum trăia omul,

Vedere de ansamblu a cetății Histris

cu ce se-mbrăca, cu ce se hrănea, în ce fel de casă locuia și, în funcție de aceste elemente, cercetătorul care nu se mulțumește numai să constate faptul, ci vrea să-l și înțeleagă, ajunge să reconstituie imaginea vieții, așa cum a fost ea. Aș zice că este un istoric, pentru că arheologul este pus în situația cea mai favorizată, să înțeleagă, să decodifice istoria. Eu le spun elevilor mei din anul I de facultate că arheologia – o spun uneori glumind, dar în fond există un mare adevăr – că arheologia este mama științei istorice. Mamă în sensul că ea pornește de la elementele cele mai simple, care îți îngăduie ție, ca istoric, să înțelegi procesul de formare a societății până la formele cele mai înalte ale gândirii umane.

Manase Radnev: Pe vremuri se spunea că istoria este „mama științelor“.

Emil Condurachi: Eu aș zice că da, înțelegând prin istorie nu acumularea de evenimente, de fapte, ci devenirea universală, devenirea societății omenеști.

Manase Radnev: Ce face arheologul după terminarea verii, după terminarea lucrărilor de pe șantier?

Emil Condurachi: Eh, ați pus degetul pe rană. Fiindcă după entuziasmul cercetărilor, descoperirilor, după tot ce înseamnă viața în aer liber, chiar dacă e legată de multă oboseală fizică, acasă trebuie desfăcute lăzile cu materiale, trebuie spălate, trebuie înregistrate, trebuie catalogate și apoi trebuie studiate: bibliotecă, laborator, comparație cu alte monumente mai mari sau mai mici, activitate care cere foarte multă răbdare și evident foarte mult lucru static, contrastând cu forma dinamică a existenței din timpul săpăturilor. Mulți arheologi nu reușesc să îmbine într-un mod eficace cele două tipuri de activități. Așa se explică faptul că sunt săpături – nu numai la noi, ci și în alte părți ale lumii – ale căror rezultate nu sunt publicate la timp, adică nu sunt studiate așa cum ar trebui să fie în vederea unei

monografii. Și nu o dată se-ntâmplă ca în depozitele muzeelor să se facă „săpături“ noi, să se redescopere ceea ce altădată s-ar fi făcut mai repede dacă activitatea aceasta, care nu e ușoară, de valorificare, s-ar face la timp. La noi în țară, de-altminteri...

Manase Radnev: S-au făcut asemenea „descoperiri“ în depozite?

Emil Condurachi: S-au făcut. Dar toate privesc perioade mai vechi. Fiindcă în vremea din urmă, în noua formă de organizare a Institutului de arheologie, arheologul e obligat să predea în cursul primăverii care urmează săpăturilor din vara anterioară, deci înaintea deschiderii unei noi campanii, rapoartele, măcar rapoartele preliminare de săpături, care să îngăduie oricui – dacă se-ntâmplă ceva – să preia munca și s-o ducă mai departe. Pe de altă parte, au apărut zeci de monografii arheologice, care reprezintă tocmai efortul de valorificare a mai multor investigații, încât astăzi noi stăm mult mai bine din acest punct de vedere, fără ca aceasta să însemne că nu mai avem încă multe de făcut.

Manase Radnev: Oamenii de știință nu mai consideră astăzi miturile ca pure invenții, ca fabulații, ci ca istorii adevărate, semnificative. Cunoașterea miturilor ajută așadar la descifrarea aspectelor de cultură și de civilizație ale unui popor.

Împreună cu Dinu Adameșteanu

Emil Condurachi: Fără-ndoială! În fond miturile sunt cea mai veche și cea mai bogată formă de manifestare a conștiinței sociale. Miturile – indiferent dacă miezul de adevăr istoric, în sensul de evenimente, de fapte, este mai greu sau mai ușor de surprins, cuprind în ansamblul lor elemente care reflectă, uneori ca o oglindă întoarsă, realități sociale, politice, culturale, religioase. Să vă dau un exemplu sau două vreți, două exemple, cunoscute din mitologia antichității: unul se referă la celebrul mit al lui Osiris, ucis de fratele său Seth. Poate vă mai amintiți. Isis – soția lui Osiris – a trebuit după aceea să umble, să-i caute măduarele, să le-adune și să le-nvie. Ce reprezintă acest mit decât transpunerea, într-o plămuire fantastică, a formei inițiale de existență agresivă a două triburi sau a două lumi de triburi? Fiecare dintre ele avea ca divinitate pe unul din cei doi parteneri, deveniți apoi dușmani ireductibili. Sau, de pildă, celebrul mit al lui Apolon, care ucide un lup. În mod sigur, lupul a fost totemul unui trib învins de grecii care au ajuns acolo; sau nimeni nu și-a explicat vreodată de ce Apolon, zeul luminii, este adeseori reprezentat ca ucigând o șopârlă. E clar că avem de-a face cu reminiscența, devenită apoi clasică în arta greacă, a două triburi, dintre care unul învingător – cel al lui Apolon – și altul care și-a pierdut

identitatea, și-a pierdut numele probabil, dar a rămas numai cu reprezentarea aceasta care a devenit apoi legendă. Astfel de mituri există în toată lumea, uneori mai bogate, mai colorate – precum cele grecești, care au ajuns la cel mai mare rafinament al fabulației –, iar istoricul și arheologul au datoria să încerce să vadă ce este real, ce se poate scoate ca realitate istorică din studierea unui asemenea mit. De altminteri, studiul mitologiei diferitelor popoare a preocupat de sute de ani și pe filologi și pe istorici, pe specialiștii în istoria religiilor ș.a.m.d. De curând s-a și afirmat, de exemplu, că numele de *dac* ar însemna – într-o veche limbă de grai european – termenul de *lup*.

Manase Radnev: Și considerați că e plauzibil?

Emil Condurachi: E foarte plauzibil, pentru că noi știm că steagul dacilor reprezintă un cap de lup. Astfel s-a transmis și tradiția, încât, de pildă, pe Arcul de triumf al lui Galeriu, de la Salonic, acolo unde sunt reprezentate trupe din legiunile romane din Dacia, ele poartă un steag având ca element principal un cap de lup.

Manase Radnev: Părăsind terenul istoric, aș vrea să vă-ntreb ce semnificație atribuiți fenomenului care se manifestă, aș putea spune cu insistență astăzi în arta și literatura modernă, de demitizare?

Emil Condurachi: Pe de-o parte este încercarea, științifică, de-a vedea ce se întâmplă în realitate, care este miezul de adevăr; pe de altă parte cred că este vorba și de altceva, mai exact mă întreb dacă nu este vorba de încercarea de a da la o parte un întreg înveliș adunat, îngroșat, poate dintr-o tendință conservatoare a societății umane, măcar a unei părți din această societate, care împiedică să se vadă adevărul gol-goluț, oricum ar fi. Face parte din acest punct de vedere, în direcția despre care vorbesc, și o anumită contestare care, în anumite limite, este necesară și în fond va fi totdeauna necesară dacă nu vrem să fim striviți de ceea ce se poate aduna,

Cu Gabriela Bordenache, Maria Coja, Alexandru Suceveanu și Constantin Ionescu Cîrligel

sedimenta în forme devenite anacronice. Eu văd deci această demitizare sub ambele aspecte: una ține de domeniul cercetării științifice, o a doua ține de necesitatea fiecărei generații de a vedea mai îndeaproape care este adevărul adevărat. Cât reușește, dacă este suficient de stăruitoare, suficient de sistematică în acest efort, asta este o altă problemă. Dar, în special în vremurile noastre, când asistăm la un asalt împotriva formelor învechite, izvorâte dintr-un complex social-economic, uneori teribil de grav, toate aceste lucruri îmi dau sentimentul unei actualități a demitizării.

Manase Radnev: Profesorul Condurachi are o legendă, un mit?

Emil Condurachi: Probabil că are, ca toți profesorii, de altminteri. Nu-mi dau seama exact ce caracteristici îi frapază pe elevi. Un element l-am surprins și-mi face plăcere, fiindcă este un element ca să zic afectiv; am surprins că elevii și colaboratorii mei m-au poreclit „pater“. Asta ar însemna, eu știu, și un tată mai afectuos cu copiii lui și un tată mai sever poate uneori; în atribuțiile mele didactice, am încercat să unesc utilul cu plăcutul. Sunt un om calm la examene, dar nu sunt totdeauna comod. De aceea poate și această poreclă, or fi și altele pe care nu le știu!

Manase Radnev: La începutul convorbirii noastre îmi spuneati că sunteți și secretarul general al Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene. Aș vrea să vă pun o întrebare în legătură cu această activitate a dumneavoastră.

Balcarii au fost multă vreme, după cum se știe, butoiul de pulbere al Europei. Dumneavoastră ca arheolog și ca specialist în istoria civilizațiilor din sud-estul Europei, cum puteți contribui la crearea unui climat de pace aici?

Emil Condurachi: Există – mai întâi de toate – o anumită unitate, care se și observă: fie

că e vorba de arta populară, fie că e vorba de o anumită psihologie, fie că e vorba de tradiții de cultură de-a lungul veacurilor; iată, faptul că aici la Histria ne aflăm într-o cetate greacă pe teritoriul țării noastre reprezintă un exemplu elocvent al acestor întrepătrunderi. În calitatea mea de specialist al monumentelor din Balcani, m-am văzut încă din tinerețe pus în situația de a cunoaște oameni, locuri, obiceiuri și mi-am dat seama că, în ciuda butoiului de pulbere care la vremea sa a avut rațiunea și explicația pe care le știți...

Manase Radnev: Rațiune, nu, dar explicație...

Emil Condurachi: Și o rațiune, fiindcă în fond explozia aceasta izvoră din nevoia popoarelor balcanice de a frânge, de a arunca în aer limite care nu corespundeau drepturilor națiunilor respective, limite impuse din afară. Dar indiferent de asta, mi-am dat seama că oamenii sunt apropiați, că există trăsături comune, că există o nevoie de a se cunoaște unii pe alții – și de aceea putem afirma că în 1962 când am avut pentru prima dată la Sinaia un colocvium de studii sud-est europene cu reprezentanți din țările balcanice, ne-am găsit cu toții în situația de a spune: e bine să ne vedem regulat, e bine să ne găsim într-o formă organizată; de unde, în 1963 întemeierea Asociației Internaționale de Studii Sud-Est Europene, și bucuria pentru mine de a fi ales secretarul ei general.

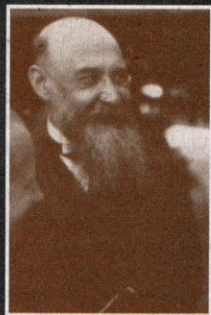
(Va urma)

Petre Diaconu, Emil Condurachi, Adrian Rădulescu

RĂZBOIUL ȘICANELOR

Deși în repetate rânduri a combătut regimurile agresive, Nicolae Iorga s-a aflat printre cei care l-au susținut pe Carol II și regimul instaurat de acesta în februarie 1938, devenind ministru în primul guvern al dictaturii regale și consilier regal până în septembrie 1940.

Monarhist convins, N. Iorga împărtășea credința că progresul națiunii făcea necesară întărirea poziției instituției monarhice în conducerea statului și, pe această bază, asanarea vieții politice, stărpirea corupției și a „fripturismului” (termenul fusese pus în circulație chiar de el și acceptat ulterior, ca definind o întreagă pleoră de afaceriști politici). Credul și naiv în ale politicii, el a sperat că după instaurarea dictaturii regale, monarhia va acționa în sfârșit pe linia marilor interese naționale, dar dezamăgirile s-au ținut lanț. În locul stărpirii politicanismului, regele s-a înconjurat de persoane compromise, a apărut o nouă generație de „fripturiști” avizi de putere și înavățire rapidă; în locul luptei împotriva corupției au înflorit abuzurile și jafal din avutul public; camarila a devenit mai influentă și mai sfidătoare și, ceea ce era și

mai grav, prin interzicerea partidelor politice și înființarea partidului unic (Frontul Renașterii Naționale – F.R.N.), națiunea a fost lipsită de instituțiile democratice care oferiseră în trecut unele posibilități de exprimare diferitelor categorii sociale.

Temperament vulcanic, Iorga a reacționat prompt. Serioase divergențe de opinii a manifestat istoricul în problema înființării F.R.N. Desigur, confruntarea dintre el și noul regim n-a fost numai una de principii, ci și una decurgând din relația specială pe care istoricul o avea cu suveranul, căruia îi fusese profesor.

Un timp, regele a tolerat afirmarea publică a punctelor de vedere ale istoricului, dar cu abilitatea-i cunoscută și utilizând mijloace din cele mai diferite (cenzură, supraveghere atentă, șantaj, gesturi măgulitoare de orgoliu) a reușit să domolească vulcanul nemulțumirilor lui N. Iorga. L-a ajutat pe rege și un complex de evenimente internaționale care l-au determinat pe istoric să pună în prim-planul preocupărilor sale apărarea granițelor țării și crearea unui climat de solidaritate națională necesar în astfel de împrejurări.

Acestea sunt, în esență, faptele pe care le derulează dl. Petre Țurlea în ultima sa carte – Nicolae Iorga între dictatura regală și dictatura legionară – în curs de apariție la Editura Enciclopedică, aducându-ne în atenție numeroase informații inedite, depistate în arhive și fonduri documentare devenite accesibile în ultimii ani. Așa aflăm că istoricul a fost ținta unei stricte supravegheri din partea autorităților – Siguranță, Poliție și Jandarmerie –, cu rapoarte și note informative aproape zilnice. Informatorii erau atât de bine infiltrați, încât știau nu numai ce a spus, dar chiar și ce avea de gând să spună sau să scrie în articolele sale din Neamul românesc. Era „văzut” și „auzit”

peste tot, acasă, la cursuri și seminarii, în sălile de conferințe, în timpul deplasărilor prin țară. Documentele organelor de urmărire ne înfățișează un Iorga mai puțin cunoscut, mai complex ca niciodată, reflectându-i mult mai nuanțat viața și activitatea în ultimii săi ani.

Am ales câteva fragmente din această carte, ilustrând caracterul și dimensiunea confruntărilor dintre N. Iorga și regimul carlist, cu un plus de amănunte mai puțin cunoscute. Este vorba de o preluare condensată a acestor fragmente, cărora le-am dat titluri și subtitluri ce aparțin redacției noastre.

Marian ȘTEFAN

Consilierul regal N. Iorga vorbind la Fundațiile Regale

NEAMUL ROMÂNESC POATE FI CENZURAT, IORGA NU!

PETRE ȚURLEA

Cea mai mare supărare provocată de regimul carlist lui Nicolae Iorga a fost cenzurarea ziarului său *Neamul românesc*. De ani de zile istoricul își exprima părerile sale în acest ziar. Societatea românească se obișnuise cu articolul său zilnic și recepta cu plăcere și interes ideile sale,

mai ales accentele critice la adresa autorităților.

„Ochii clari ai minții”

Imediat după apariția Decretului-lege de constituire a F.R.N. (15 decembrie 1938), N. Iorga a publicat în *Neamul*

românesc articolul *În fața unei inovații*: „S-a înființat prin decret «organizația politică unică», dincolo de care orice altă formațiune, «socotită clandestină», aduce «degradarea civică pe termen de doi până la cinci ani». Numai acest «front al renașterii naționale» are dreptul de a can-

Regele Ferdinand I și N. Iorga

dida, chiar la alegeri «profesionale»... El se substituie partidelor definitiv condamnate... E inutil să spun că generația din care fac parte și care, peste toate insuficiențele și greșelile ei, a creat România de astăzi, dând și momente de frumusețe unică în istoria acestui neam, va rămâne legată de amintirile și idealurile ei. Ea poate fi oprită de a lucra pe căile de odinioară, dar o înnoire a credințelor ei este fără îndoială o imposibilitate. Ea privește la tot ce se petrece așa de nou în lume. Privește cu ochii clari ai minții pe care o dă experiența scump plătită a unei vieți întregi, acum aproape de capăt. Și ochii aceștia nu se pot opri de a privi și în acel viitor pe care alți oameni cred că-l pot crea după alt tip, dar ei știu că el stă în mâna

mentului, cerând publicului „o sinceră și totală adeziune” la F.R.N. Cât privește atitudinea ziarelor celor două mari partide istorice – *Dreptatea* (P.N.T.) și *Viitorul* (P.N.L.) – față de crearea F.R.N., trebuie remarcat că a fost diferită. *Dreptatea* nu a publicat nimic, nici măcar știrea privind înființarea F.R.N. (de altfel, preventiv, cenzura a interzis apariția ultimului număr al acestei publicații din 17 noiembrie 1938). În schimb, *Viitorul* a publicat Decretul-lege de constituire a F.R.N., iar în alte numere spații largi au fost consacrate evenimentelor care au dus la înființarea partidului unic carlist.

Numărul din *Neamul românesc* în care a apărut articolul lui Iorga a fost însă confiscat de poliție de pe piață.

puterilor misterioase care conduc omenirea.”

Poziția lui N. Iorga față de F.R.N. ieșea în evidență cu atât mai mult, cu cât ziarele care își spuneau independente au aderat imediat cu entuziasm la politica lui Carol II. Atât *Curentul*, cât și *Timpul* au acordat spații largi eveni-

Indignat, Iorga i-a scris ministrului de Interne, Armand Călinescu, la 16 decembrie 1938: „Domnule Călinescu, am trăit să văd și instalarea robiei. Așa fiind, mă mir că ai ordonat confiscarea foii care v-a dat, la toți, ce aveți mai bun în voi. Dar n-o voiui mai supune acestei jigniri. Încetez acțiunea mea de scriitor politic...”

Așadar, istoricul hotăra să nu mai publice nici un articol până nu i se vor cere scuze. Vizat era însuși șeful statului, după cum raporta un informator al Siguranței: „Nu înțelege nici să se explice cu dl. ministru de Interne, care în chestiunea cenzurii n-a fost probabil decât un organ subaltern.” N. Iorga anunța că tot ceea ce ar fi vrut să scrie în ziar va spune în cadrul unor conferințe. Într-o discuție la Facultatea de litere – consemna o altă notă informativă –, ocupându-se tot de confiscarea ziarului, afirma că în România nu s-a născut omul care să-l poată cenzura și amenința că va lichida ziarul, în semn de protest (circula chiar zvonul că dăduse deja ordin lui N. Georgescu-Cocoș, directorul publicației, să pregătească evenimentul).

Neputându-se exprima în coloanele *Neamului românesc*, prima răbufnire publică a lui N. Iorga împotriva F.R.N. a avut loc în cadrul unui curs la Facultatea de litere: „Am căzut unde nu voiam, într-o adevărată dictatură, datorită sfintei nebulii a unora și sfintei prostii a altora. Eu știu

că este dictatură, pentru că cunosc greutățile pe care le întâmpin în scoaterea gazetei, Spun și eu aceste lucruri acolo unde pot, fiindcă nu pot să spun unde trebuie.“ Foarte meticolos, informatorul Siguranței cita: „Dacă canaliile și mișeeii pe cari i-am crescut sub aripa mea, erijați astăzi în conducători ai neamului, se ridică cu putere și vehemență contra aceluia care le este părinte sufletească și, culmea obrăzniciei, îmi răpesc mijlocul de a mă exprima în libertate, apoi să știți că cuțitul a ajuns la os. Am vrut să critic, căci critica mea este îndreptarea celor rele și nechibzuite. S-a creat un partid de către guvern, dar unul singur, care are menirea să ne conducă în viitor. Dar oamenii sau, mai bine zis, omul care l-a creat este cu totul lipsit de rațiunea exactității și a politice de stat. Partid creiat la cererea unor personaje, ei spun foarte ilustre, eu spun foarte mediere. Era de libertate trebuincioasă statului nostru acum, după epoca de autoritate poate necesară la început, n-a venit ca o expresiune a rațiunii evoluției politice în stat, ci avem o perioadă de tiranie. Domnilor, aceasta vă spune un om bătrân și vă rog să mă credeți că acestei epoci i se apropie sfârșitul. Acei care până acum au fost mari vor ajunge acolo unde merită. Să știți că eu, ca fost consilier regal, în timpul acestei guvernări am sfârșit unele persoane, dar n-au avut

plăcerea să mă asculte, căci poate lucrurile ar fi mers mai bine. Nu m-au ascultat, nici nu vor mai avea ocazia să mă asculte. Dea Domnul ca atunci când ne vom întâlni, peste puțin timp, să trăim într-o eră de libertate, iar tirania să dispară.“

Arma cuvântului

Duminică dimineața, 18 decembrie 1938, la locuința sa din Șoseaua Bonaparte nr. 8, profesorul a ținut un seminar cu studenții de la Litere, căroro le-a explicat, între altele, că „regele a creat un partid, o bandă, pentru el. Domnilor, ne-am înapoiat în Evul Mediu. Trăim niște timpuri grozave...“. În aceeași zi, în *Neamul românesc* a apărut un spațiu gol în caseta redacțională unde se menționa „Director politic N. Iorga“, iar în locul articolului zilnic semnat de istoric se publica o fotografie; în zilele următoare, au fost imprimate citate din diverși gânditori occidentali.

Opoziția istoricului față de F.R.N., singura care, cu toată cenzura, a răzbătut în auzul opiniei publice, l-a intrigat pe rege și la 18 decembrie 1938 a avut o discuție cu el (nota Siguranței nu precizează la inițiativa cui). Carol I-a invitat „să-și explice atitudinea față de noul partid înființat, fixată prin articolul apărut sub semnătura sa în ziarul *Neamul românesc*“. Istoricul „și-a menținut convingerile“, astfel explicându-se faptul că „comandantul Corpului II armată a obligat ziarul domnului Iorga să treacă pe la Cenzură. Din acest motiv, pe fronthispiciul ziarului nu mai apare numele domnului Iorga ca director politic“.

Devenise însă evident pentru autorități că pierdea mai mult dacă îi cenzurau ziarul, istoricul putând să-și reverse supărarea în alte moduri. Nici să-l împiedice să vorbească nu se putea. De aceea s-a luat măsura înlăturării cenzurii prealabile. O notă a Siguranței

Anul Nou la Palat: regele Carol II se întreține cu monseniorul Andrea Cassulo

Marele Voievod Mihai, principesa Elisabeta și Carol II, împreună cu consilierii regali G.G. Mironescu și N. Iorga

din 28 decembrie 1938 consemna faptul că N. Iorga reluase direcția *Neamului românesc*.

Cum a explicat Iorga acest pas? Articolul se chema *O explicație*: „Acum o săptămână, din cauza unui liniștit articol al meu, în care declarăm că nu sânt pentru orice ar părea, într-o formă seacă și brutală sau într-o formă entuziastă și naivă, un regim de sclavie sufletească totalitară, contra căreia protestă nouăzeci și nouă la sută din ce au scris cele mai nobile spirite ale omenirii, această foaie, al cărei rol în formarea României așa cum a fost până în decembrie 1938 nu eu o să-l arăt, a fost confiscată ca un pamflet bolșevic și pusă la o cenzură supt care am refuzat de atâtea

ori să scriu... Ministrul de Interne, pe care la începutul acestui an l-am ajutat a restabili ordinea,... m-a asigurat verbal... că este o «neînțelegere», și directorul foi a primit ieri înștiințarea scrisă că s-a ridicat definitiv cenzura. Așa fiind, iau act...”

• Vizat direct, ministrul de Interne Armand Călinescu, indignat, a dat ordin poliției să confişte toate exemplarele ziarului aflate pe piață. Faptul a aprins iar mânia istoricului, care a declarat că rupe orice relații cu guvernul.

Regele manevrează

Criticile lui Iorga la adresa lui Carol II și a F.R.N. au fost întâmpinate favorabil și de tinerii legionari, aceștia crezând că istoricul își schimbase poziția față de mișcarea lor. Într-un cerc restrâns, i s-a spus lui Iorga că cei care îl aplaudaseră la curs în ziua respectivă erau legionari și ei credeau că și-a schimbat sentimentele față de ei: „Domnul Iorga a rămas puțin deconcertat – arăta un

raport al Siguranței. A subliniat însă că d-sa a susținut totdeauna că Corneliu Codreanu era un agramat și impostor.” La 19 ianuarie, răspunzând aceleiași întrebări, dacă își schimbase atitudinea față de legionari, a spus: „Tot mai bine cu un rege care face pe Codreanu, decât cu un Codreanu care voia să facă pe rege.”

Cu tot regimul de cenzură aspră impus de Armand Călinescu, istoricul a condamnat cu asprime încercările de asasinare a acestuia de la începutul anului 1939. Siguranța descoperise două astfel de încercări. În două numere consecutive din *Neamul românesc* (14 și 15 ianuarie) a apărut o notă nesemnată sub titlul *Atentatul*: „Autoritatea chemată să asigure liniștea internă – se spunea în notă – are înaintea ei o ceată de nemernici și de descreierați. Nu mai e vorba de rătăcirii ideologice și de avânt tineresc. Ne găsim în fața unei organizații de teroare, care trebuie făcută inofensivă și stăpânită în toate ramificațiile ei primejdioase.”

Puterea a ajuns la concluzia că starea conflictuală cu N. Iorga nu mai putea continua. Regele a făcut prima încercare de împăcare și de Crăciun 1938 i-a trimis o felicitare istoricului, gest ieșit din comun în relațiile monarhului cu cei din afara familiei regale. Pe 26 decembrie 1938, N. Iorga a răspuns: „Mulțumind pentru urările de Sărbători, urez la rândul meu

purătorului Coroanei României spor la cele mai bune și cu oameni buni, în alegerea sigură și a scopului constituțional și a mijloacelor omenitești. Acestea sunt căile unice ale biruintelor politice.”

Și tot regele a făcut și al doilea pas: l-a trimis pe E. Urdăreanu să-l îmbuneze pe Iorga. După întrevedere, acesta din urmă a declarat apropiatilor că datorită explicațiilor pe care le-a avut cu emisarul regelui era „complet satisfăcut” și căuta o formulă care să-i înlesnească, fără compromis vădit, revenirea la vechea sa atitudine față de suveran și de regimul său.

Promisiunile care i se făcuseră au fost însă curând încălcate. La începutul lui 1939, primele numere din *Neamul românesc* au apărut fără probleme, deși numărul din 1 ianuarie critica atât regimul, cât și F.R.N. Al treilea număr a fost însă confiscat (lipsește din colecții, inclusiv din aceea a Bibliotecii Academiei Române). Cititorii nu și-au dat seama ce determinase o astfel de măsură, dar din jurnalul lui G.T. Kirileanu aflăm că „prin București se spune că Iorga ar fi scris un articol contra uniformelor impuse și civililor”.

Furios, N. Iorga i-a scris la 3 ianuarie lui E. Urdăreanu: „Scumpe domnule Urdăreanu. Să vorbim ca doi oameni cari nu-și pierd capul. Fără să fi fost întrebat în calitatea mea de consilier regal, s-a dat un decret regal care introduce la noi sistemul politic din Ger-

mania. Era de așteptat să fiu contra lui. Am declarat-o într-un articol în care M.S. nu era atins, cum nu mi-o puteam îngădui, într-un nimic. Ziarul a fost confiscat și apoi supus la cenzură, cu toată calitatea, superioară miniștrilor, pe care o dețin... Azi mi se comunică într-o formă brutală că dl. Călinescu, care-mi datorește atâtă, nu permite nici un atac contra unei stări legale, care nu e constituțională. Voi fi deci din nou împiedicat de a scrie. Te întreb pe d-ta: *este aceasta în folosul regelui?*... Aceasta e calea, de o totală lipsă de considerație față de ce sunt în această țară? Răspunsul d-tale m-ar face să înțeleg ceva într-o situație pe care, cu toate uniforme și înscirile, eu singur n-o pot înțelege... De altminteră, dacă se menține cenzura, ziarul nu va mai apărea.”

În numărul 4 din 5 ianuarie, N. Iorga a publicat o scrisoare a sa către directorul *Neamului românesc* prin care își anunța retragerea. În același număr,

fără articolul cotidian al istoricului, se publica, evident ca o ironie, un citat din Carol II: „Numai prin strângerea rândurilor tuturor împrejurul unei României renăscute, vom găsi puterea de a sta stăncă neclintită împotriva tuturor primejdiilor și vrășmașilor.”

Caseta în care se menționa „Director politic N. Iorga” a rămas goală mai mult de o lună. Numărul din 19 februarie al *Neamului românesc* își lua ca subtitlu *Foaie culturală, economică, socială și națională*, iar în fruntea coloanei I din prima pagină era înștiințarea: „Rolul acestui ziar, care a contribuit atâtă la alcătuirea țării noastre, se strămută de azi pe alt teren. El va da icoana vieții noastre culturale, văzută din punctul de vedere național.”

A doua zi, 20 februarie, a reapărut și articolul lui N. Iorga și o mențiune în caseta redacțională: „N. Iorga fondator și proprietar”. ■

(Va urma)

Inaugurarea Institutului de Istorie universală; N. Iorga își citește discursul în prezența regelui Carol II

DENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

● **Virgiliu Z. Teodorescu – BUCUREȘTI, PE URMELE LUI MIHAIL EMINESCU.**

București, 2000, 79 pp.

● **INSCRIPTIILE ANTICE DIN DACIA ȘI SCYTHIA MINOR. SERIA PRIMĂ. INSCRIPTIILE DACIEI ROMANE. VOL. III/6: DACIA SUPERIOR** (Adunate, însoțite de comentarii și indice, traduse de **Cloșca L. Băluță**).

Editura Academiei Române, București, 1999, 276 pp.

● **Ștefan Ciubotaru – ISTORIA BISERICII ORTODOXE BOTOȘĂNENE. 2000 DE ANI DE LA NAȘTEREA MĂNTUITORULUI IISUS HRISTOS.**

Editura Axa, Botoșani, 2000, 379 pp.

● **Toader Buculei – CLIO ÎNCARCERATĂ.**

Editura Libertatea, Brăila, 2000, 280 pp.

● **Iancu Moțu – ATLAS ISTORIC ȘCOLAR. VOL. I-II.**

Editura Corint, București, 1999.

● **Dorina Miron, Lori McKinnon, Valentina Marinescu – ROLUL MEDIILOR DE COMUNICARE ÎN ALEGERILE PREZIDENTIALE DIN ROMÂNIA ÎN 1996.**

Fundația Culturală LIBRA, București, 1998, 99 pp.

● **Colonel Eugen Ichim – ORDINUL MILITAR DE RĂZBOI „MIHAIL VITEAZUL”.**

Editurile Modelism & Jertfa, București, 2000, 257 pp.

● **LUMINĂ LINĂ. REVISTĂ DE SPIRITUALITATE ȘI CULTURĂ ROMÂNEASCĂ.**

Institutul Român de Teologie și Spiritualitate Românească, Capela Sf. Apostoli Petru și Pavel, New York, nr. 2, 3/2000.

● **ARHITECTURĂ BUCUREȘTEANĂ. SECOLUL 19 ȘI 20.**

Editura Simetria, București, 2000, 59 pp.

● **René Rémond – ISTORIA STATELOR UNITE ALE AMERICII** (Traducere: **Traian Fițescu**, Cuvânt înainte și note: **Bogdan Antoniu**).

Editura Corint, București, 1999, 149 pp.

● **Silviu Andrieș-Tabac – HERALDICA TERITORIALĂ A BASARABIEI ȘI TRANSNISTRIEI.**

Editura Museum, Chișinău, 1998, 156 pp.

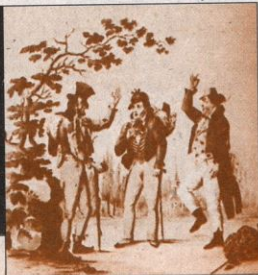
● **PLURAL. 1/2000. CULTURE AND CIVILIZATION. HUMANISM AND SCIENCE.**

Fundația Culturală Română, București, 2000, 254 pp.

VIENA - ORAȘ AL PETRECELERILOR

De la Haydn la Bruckner se întinde un curcubeu de un secol, care împrumută Vienei strălucirea cuvenită templelor artei... Sunetele muzicii sunt mai adânci și mai limpezi la Viena decât în oricare altă parte a pământului. (Stefan Zweig)

ȘTEFAN ALEXE, MIHAI DRAGANOVICI

Există orașe care aproape că respiră un altfel de aer. Care trăiesc pentru frumusețe, prin frumusețe și distracție. Parisul poate veni oricui în minte. Dar și celălalt Paris, dacă ar fi să preluăm una dintre ideile lui Eugen Ionesco – Viena.

Capitala austriacă a fost, pe rând, așezare celtică, romană, hunică, ostrogotă, bizantină, longobardă, avară, francă, habsburgică și în final austriacă. A cunoscut două ocupații franceze (1805, 1809), o ocupație simbolică prin Comisia aliată de control după primul război mondial și una deloc simbolică prin sovietici, englezi și francezi din 1945 până în 1955. A fost, de asemenea, asediată în două rânduri – în 1529 și 1683 – de ostile otomane. O istorie încărcată de dramatism și un loc râvnit de mulți...

Ilustrul diplomat Metternich spunea: „Viena aparține încă Europei, dar de la șosea începe deja Asia.“ O imagine care a dominat aproape două secole și care poate fi regăsită chiar și astăzi în unele sinteze de istorie a Europei.

Epoca de aur a Vienei se plasează la sfârșit de secol XIX și început de secol XX. Apăruse fonograful, primul film, mașina de cules litere a lui Mergenthaler.

Iar în mijlocul „apocalipsei vesele“, ce se întindea în toată Europa, centrul politic al „Kakaniei“ (denumire nonconformistă a Imperiului austro-ungar – K&K – Kaiserlich-königlich – împărătesc - regesc) era și el în plină efervescență...

Petreckerile „Kakaniei“

Una dintre cele mai populare petreckeri vieneze, păstrată chiar până astăzi, poartă numele de „Fasching“. Astfel este cunoscută în Bavaria și chiar în zonele săsești din Transilvania. Ea are corespondenți în celelalte părți ale Germaniei pe „Karneval“ sau „Fastnacht“. Avea loc la început în ultima seară dinaintea miercurii cenușii, ziua începerii Postului Paștelui catolic, pentru ca apoi să se extindă la întreaga săptămână precedentă acestei zile.

Timpul sărbătorii încanta omul plictisit al vremurilor trecute. Descriind „Fasching“-ul, Mozart uita de ore: „Noi am început seara la 6 și am terminat la 7. Cum, numai o oră? Nu, nu! Dimineață la ora 7!“ Iar Maria Antoaneta pierdea noțiunea posturilor religioase... Lumea învăța să se distreze inventând *Balul*. Nu numai instituție de distracție, antren și bucurie, ci și una strictă, de ceremonial și de impresie publică.

În fruntea petreckerilor din timpul „Fasching“-ului se situa *Balul Operei*, înconjurat de coroana nobililor baluri: *balul filarmonicii*, al juriștilor, al

medicilor, al călăreților, al cercului tehnicienilor, alături de nou venitul și nepretențiosul bal al vânătorilor. Lor li se adăugau mulțimi de concerte, baluri mascate, serate... Nu mai puțin de 1 000 petreckeri dansante încântau populația. Să tot trăiești!

Dar, în afara petreckerilor de proporții, ocazionate de diverse sărbători, vienezul învăța să-ți petreacă timpul liber extrem de antrenant, în saloane.

Aici se adună toți scriitorii și oamenii politici ai vremii. Dar la punctul lui de apogeu, în jurul anului 1900, salonul devine un sediu al unui fel de precenzură, locul unde se confruntă părerile contradictorii. Autorii încercau să formeze aici alianțe și să obțină sprijinul mai marilor momentului. Puteau fi văzuți împreună Franz Grillparzer și Eduard Bauernfeld, autori ai teatrului curții, membri ai aristocrației sau ai familiei regale, boemi de toate vârstele și categoriile. Conta valoarea artistică și literară, dar și... coloratura politică.

Printre primele personalități ce au organizat un asemenea tip de salon a fost fermecătoarea soție de bancher Fanni Arnstein, co-fondatoare a So-

cietății Prietenilor Muzicii, căreia împăratul Iosif al II-lea (1765-1790) i-a oferit brațul în ciuda tuturor diferențelor de rang, declarând că: „Frumusețea este peste tot Regină...“

Alături de ea își vor lega numele de astfel de inițiative baroana Geimüller și actrița Julie Rettich. Franziska von Wertheimstein anima unul dintre marile saloane literare. La moartea sa, în 1907, lăsa vila și grădina unde se țineau întâlnirile vienezilor pentru a se ridica o bibliotecă și un parc public.

Petreckerile, balurile, cafecele erau răspândite în toate straturile societății. Cu sportul – un alt mod de petrecere a timpului liber – situația se schimba în favoarea burgheziei mari și mici, lucru observabil și prin faptul că odată cu diferite „discipline“ sportive s-a importat și limba folosită în domeniul respectiv. Astfel, tenisul nu se putea juca, la început, decât în... englezește.

Dar așa cum au apărut societăți cu caracter sportiv, și celelalte domenii au început a-și crea propriile societăți: de artă, științe sau muzică. Apar astfel „Societatea Prietenilor Muzicii“ (1812), „Societatea austriacă de artă“ (1850), „Clubul celor șapte“ (1897).

Ironia și „întreprinderile de distracții“

Rivalitățile și vechile ploturi, intrigile, bârfele spuse pe diferite voci erau, în fond, sarea și piperul vieții de cafea, cârciumioară sau salon. Și într-o astfel de atmosferă, satira și parodia devin o ade-

vărată caracteristică a Vienei, fiind folosite, mai ales, în așa-numitele „Kleinkunstbühnen” – scenele unui teatru de proporții reduse, asociat cu un cadru gastronomic pe măsură.

Aceste mici teatre – printre cele mai pline de succes numărându-se K.K. Gardenbau-Gesellschaft, Etablissement Ronacher, Danzer's Orpheum – aveau ca singur scop distracția publicului, ceea ce însemna, grație gustului vremii, parodiarea păturilor sociale. Nu rareori aici se produceau și remake-uri după operele celebre și chiar se interpretau lucrări clasice (Haydn sau Händel).

Dorința de a distra a dus la nașterea unor adevărate „întreprinderi de distracție”, cum ar fi „Noua lume a lui Schwender”, în Hietzing, o suburbie a Vienei, dar și „A treia cafenea în Prater”, unde era loc nici mai mult nici mai puțin decât pentru 5 000 persoane.

Timpul cafeneleor

Între saloane și cârciumi, cafenelele, cu mirosul îmbietor

de cafea, tutun și... vorbă, ocupă o poziție aparte. Adună oaspeți mult mai diverși, în comparație cu primele, dar parcă mai triați față de ultima categorie.

Primele cafenele în Viena au aparținut negustorilor armeni, ei reprezentând, la început, și clientela.

Cafeaua devine elixirul specific, iar ziarele – sursa nenumăratelor discuții. Spiritele avangardiste ale fiecărei epoci și-au găsit aici adăpostul, iar înflorirea deosebită a acestor stabilimente a coincis cu perioadele în care libertatea de opinie nu era îngrădită. Un exemplu concludent poate fi Societatea de Filosofie din Viena ai cărei membri se întâlneau la început în spațiul Cafenelei Kaiserhof, mult mai târziu, recunoscându-i-se valoarea și alocându-i-se un spațiu în cadrul Universității.

Tendința spre individualism, dar și creșterea posibilităților de distracție au dus și la o specializare a cafenelelor. Existau, astfel, cafenele preponderent politice (*Zum Rebhuhn*), literare (*Griensteidl*) sau pentru jucătorii de biliard (*Café Hugelmann*) ori pentru cei de

șah (*Krone*). Și aranjamentul interior oferea o notă de individualitate. Încăperea avea multe colțuri și nișe pentru măsuțe, oaspeților oferindu-li-se intimitatea și fiind feriți de asediul comunității. Aici se putea în voie discuta, bârfi, negocia, țese intrigi, comploturi, se puteau citi ziare și reviste, ba chiar și dormi sau șopti cuvinte de amor...

O excepție de la regulă o constituia în unele cafenele spațiul numit „Tronul casieriei”, unde se dădeau „audiențe” clienților favoriți ai casei, un fel de gazdă a saloanelor conservatoare.

Una dintre cele mai cunoscute cafenele ale Vienei a fost *Griensteidl*, un nume de familie ce a devenit o adevărată instituție. În anul 1844, farmacistul Heinrich Griensteidl a deschis la etajul întâi al unei case un mic local unde se servea cafea. Afacerea prosperând repede, el își va permite în 1847 să se mute la parterul Palatului Herberstein. Locul, care s-a mai numit pentru scurt timp și *Café National*, și-a atins apogeul prin anii 1890, când sub bolțile înegrite de fum ale cafenelei se strân-

geau poezii grupării Jung-Wien (Tineretea Vieneză), printre care i-am enumera pe Hugo von Hoffmanstahl (1874-1929), autor de drame inspirate din Antichitate, și Arthur Schnitzler (1862-1931), evocatorul atmosferei din Viena de altădată.

Café Griensteidl a trebuit, din păcate, să se închidă în anul 1897, când a fost demolat Palatul Herberstein. Cunoscutii localului s-au mutat apoi în *Café Zentral*, iar când a fost și aceasta închisă, la *Café Herrenhof*. După dispariția ultimului sanctuar, au căutat ceea ce ar fi putut să le ofere aceeași atmosferă, dar nimic nu a mai fost ca înainte...

Cârciuma - sufletul unei clase

Spre deosebire de cafenele, relativ târziu apărute în peisajul urban, cârciumioarele au o tradiție bogată, în special pentru clasele de jos, dar nu

numai. Toată istoria acestor localuri cu izuri de vin și bere este străbătută de lupta dintre cârciumar și autoritate, ultima încercând permanent să preia controlul pentru a putea participa la câștig, dar și pentru a menține ordinea în oraș.

Cârciumile și birturile erau localuri fără îngrădiri de acces, centre de comunicare pentru

toate păturile sociale și astfel atractive și pentru cei ce doreau să dea acolo spectacole ca să câștige un ban. Hotărâri prin care se interzicea creșterea prețului la vin sau bere dădeau posibilitatea adunării aici și a celor fără nici un rost sau stăpân, a calfelor de meșteșugari, a slujitorilor de toate felurile sau a soldaților. Mai existau, desigur, și bresle și corporații care încercau să se delimiteze de păturile de jos, astfel încât ele își aveau mesele lor rezervate sau chiar localuri întregi unde și puteau mânca împreună la prânz. Astfel, existau hanuri sau berării ale croitorilor, coșarilor, măcelarilor, pielarilor sau ale negustorilor.

În timp, apare o nouă descriere, prin aranjarea de camere separate, mult distanțate de stradă. Un autor al vremii remarcă: „Persoanele deosebite se vor duce la etajul întâi, unde există camere mobilate frumos (sic!).” În această

categorie puteau intra: funcționarii de cancelarie, artiști, studenții și orașenii din clasele mijlocii ce se întâlneau în așa-numitele „camere extra”. În cârciumile de stradă, „ordinare”, se adunau lacheii, vizitii, calfele și hamalii. Păturile mai sărace preferau berăriile, căci o bere destul de bună costa cât cel mai ieftin vin, iar prin valoarea nutritivă, putea înlocui și o ... masă.

Dar cârciumile nu erau numai centre de comunicare, ci ofereau și posibilitatea de a asculta muzică, de multe ori însoțită și de dans, în funcție de specificul localurilor, și „asezonate” cu băuturi alcoolice în plin spirit înfierbântat. Mult mai pasionale, în comparație cu mai sus pomenitele cafenele, sedii pentru dezbateri, cârciumile erau un spațiu predilect al confruntărilor între convivi, de altercații și injurii. Ordinea publică era pusă, uneori, la grea încercare...

În cârciumă, spre deosebire din nou de cafenea, se împărtășeau impresii, se povestea în public ceea ce se întâmplase sau ceea ce se citise, astfel încât puteau apărea adevărate dezbateri publice - populare. Frica de stăpânire dispărea odată cu alcoolul, iar oamenii ajungeau să discute despre probleme politice fără nici un fel de inhibiții, semn că societatea civilă începea să funcționeze.

Sfârșitul secolului XIX și începutul celui următor a fost, pentru boemii și cosmopoliti locuitori ai Vienei, o vreme de efervescență, un timp al creatorilor. De aici a rezultat un mod de viață, dar și o operă aparte în istoria culturii. ■

„**A**lianța inimilor este reprezentată, de la Marea Baltică la Marea Neagră, de un singur popor cu două drapele“, spunea în septembrie 1922, la Sinaia, mareșalul Józef Piłsudski, unul dintre artizanii renașterii Poloniei după primul război mondial. Cum se poate transforma o alianță a inimilor – dacă poate exista așa ceva între două state – într-o căsnicie în pragul eșecului, în care soții se privesc cu răceală, mergând fiecare pe drumul lui? Pentru ca, în final, atunci când unul dintre ei cade victimă unei agresiuni, celălalt, loial, să îi acorde tot sprijinul pe care și-l poate permite?

Am avut această posibilă imagine a relațiilor diplomatice româno-polone din perioada interbelică lucrând la volumul întâi al culegerii România-Polonia. Documente diplomatice (1918-1939). Editat de comisia națională de publicare a documentelor diplomatice, sub egida Direcției arhivelor diplomatice din cadrul Ministerului Afacerilor Externe, el va apărea în cadrul seriei Relații bilaterale, la Editura Univers Enciclopedic.

Am lucrat la pregătirea acestui volum alături

O ALIANȚĂ CU INTERESE ASIMETRICE

DUMITRU PREDĂ

de Florin Anghel, Nicolae Măreș, Alexandru-Nicolae Nicolescu; au mai colaborat Costin Ionescu și Cristian Tudorache.

Să vedem deci cum au evoluat, vreme de 21 ani, relațiile diplomatice româno-polone. Se impune să precizăm că, asemenea oricărei categorii de documente, și cele diplomatice au limitele lor. În primul rând, ele ne oferă percepția de moment a unui diplomat, aflat la post sau în fruntea Ministerului Afacerilor Străine, pe care evoluția ulterioară a evenimentelor – știm cum – a confirmat-o sau infirmat-o. Putem judeca însă mai bine capacitatea diplomației române de a anticipa pericolele la adresa țării și de a găsi soluții. Și putem trage, eventual, învățăminte, pentru că istoria are tendința să se repete, chiar dacă într-un context diferit.

Aproprierea dintre România și Polonia venea oarecum de la sine, la sfârșitul primului război mondial. Polonia redevenea stat independent, după ce, vreme de peste 100 de ani, își încetase existența politică. România obținea, tot la Conferința de Pace de la Paris, recunoașterea Marii Uniri.

Amândouă deci aveau tot interesul să lupte pentru apărarea prevederilor Tratatelor de Pace, atacate la scurtă vreme de statele revizioniste.

Apoi, amândouă se temeau de Rusia sovietică, fiind plasate în linia întâi. România nu s-a angajat direct în războiul ruso-polon, dar a acceptat și sprijinit tranzitul militar și uman pe teritoriul ei, în favoarea Poloniei, iar scurta intervenție a trupelor sale în Pocuția a asigurat spatele frontului polonez în fața amenințării bolșevice.

Soldați sovietici în timpul unor exerciții militare

Mareșalul Foch

A existat și un alt factor care a grăbit realizarea unei alianțe bilaterale. În 1919, în timpul negocierilor pentru semnarea Tratatului de la Versailles, pentru a ieși din impasul provocat de Franța, care dorea o Germanie cât mai slăbită, incapabilă să o mai amenințe vreodată, Marea Britanie și S.U.A. i-au propus un Pact de garanții. Dar cum Pactul era strâns legat de Tratatul de Pace și cum Congresul american a refuzat să ratifice Tratatul, Pactul devenea și el nul. Drept urmare, Franța a căutat permanent să găsească aliați pe latura estică a Germaniei, cu ajutorul cărora să poată ține în șah orice tendință revizionistă germană.

Convenția de alianță defensivă între Regatul României și Republica Polonă, încheiată la 3 martie 1921, era însă îndreptată doar împotriva unui eventual atac dinspre Est. De asemenea, potrivit articolului 6, nici una dintre părți „nu va putea

Europa trebuie să se obișnuiască a considera creațiile politice ieșite din marele război ca realități în continuă creștere, care nu mai cer nimănui dreptul de a trăi și care în orice împrejurare nu se vor lăsa înăbușite niciodată.

Nicolae Titulescu

încheia o alianță cu o terță putere fără să se consulte în prealabil cu cealaltă“. Polonia avea și interesul de a-și asigura un acces cât mai ușor la porturile românești de pe Dunăre și de la Marea Neagră și obținea o serie de facilități în portul Brăila. Tot atunci se semna și o Convenție militară.

Marea problemă a Poloniei în perioada interbelică a constituit-o plasarea acestei țări între cele două pericole care aveau să o și sfășie, în septembrie 1939. Mareșalul Piłsudski îi sublinia această dilemă trimisului extraordinar și ministrului plenipotențiar al României la Varșovia, Alexandru G. Florescu, într-o convorbire avută la 17 mai 1923. „A arătat apoi mareșalului Foch că îndoita sarcină a Poloniei de a se apăra și la Est și la Vest este aceeași și are nevoie

de o elasticitate de mișcări deosebită... Fi-va guvernul francez plecat să studieze problema și să cerceteze posibilitățile de a satisface dorințele Poloniei? Oricât de înaltă ar fi situațiunea mareșalului Foch, oricât de ascultate ar fi sfaturile

domniei sale, fi-va cuvântul său destul de hotărâtor pentru a influența guvernul francez în sensul acestor prevederi?“

Întrebarea

diplomatului român era justificată și, așa cum vom vedea, în timp Polonia se va considera trădată de Franța și liberă să urmeze un curs propriu în politica externă.

Curând, avea să se dovedească faptul că între România și Polonia nu existau doar puncte de apropiere, ci și surse de posibile divergențe. Lucru devenit evident în procesul de constituire al Micii Întelgeri, alianța finalizată între România, Iugoslavia și Cehia pentru a se opune tendințelor revizioniste tot mai evidente. Ministrul Afacerilor Străine al României din acea vreme, Take Ionescu, insistase ca în alianță să intre și Grecia și Polonia. O apropiere între Polonia și Cehoslovacia, din cauza disputelor teritoriale legate de Teschen și de Ucraina Subcarpatică, s-a

dovedit însă imposibilă. Tot așa cum o eventuală apropiere româno-ungară (dorită de Polonia, care avea bune legături cu Ungaria, inclusiv ale vechilor familii nobiliare din cele două țări) nu s-a realizat în perioada interbelică.

Iată ce raporta Al.G. Florescu din Varșovia, la 13 august 1923: „Politica Poloniei cu privire la Mica Înțelegere... începe a se lămurii... Polonia nu va vroi să participe la dânsa... Această atitudine a Poloniei... poate fi în relațiune și cu atitudinea domnului Beneș care, după câte mi se afirmă, ar fi declarat în capitalele pe care de curând le-a colindat că intrarea Poloniei în Mica Înțelegere nu ar fi actuală.” Diplomatul român informa că se simte deja o acțiune comună italo-ungară, care încearcă să îndepărteze Polonia de Mica Înțelegere. „Astăzi, Italia, al cărei reprezentant aici este activ, dibaci, dar și intrigant, nu scapă nici o ocaziune pentru a scoate mai bine în relief față de Polonia toate prilejurile în care Franța nu și-ar îndeplini, așa cum ar putea pretinde Polonia, obligațiunile sale de aliată credincioasă.”

În timp, temerile Poloniei față de U.R.S.S. s-au redus. Ministrul de Externe polon, contele Zamoyski, îi spunea ministrului român la Varșovia, la 27 aprilie 1924:

„Dificultățile interne ale Sovietelor, greutățile lor economice și financiare, nepregătirea armatei sunt atâtea stări de fapt care înlătură deocamdată această primejdie.” Ministrul polon adăuga, referindu-se la relațiile bilaterale: „țările noastre nu se cunosc îndestul și ar fi încă mult de făcut în domeniul propagandei pentru o apropiere sufletească mai mare între România și Polonia”.

Anul următor, 1925, aduce o modificare fundamentală pe scena diplomatică europeană, în urma căreia Polonia se va îndepărta tot mai mult de Franța. Politica britanică urmărea ca securitatea

frontierele occidentale ale Germaniei, nu și la cele cu Polonia și Cehoslovacia. După negocieri complicate, el avea să fie semnat la Locarno, la 16 octombrie 1925, de către Franța, Belgia, Germania, Marea Britanie și Italia. Germania făcea un compromis, încheind Tratatul de arbitraj cu Polonia și Cehoslovacia, dar refuza să le recunoască granițele. Cele două țări s-au considerat trădate de Franța.

Iată în ce context se discuta, la începutul anului 1926, reînnoirea alianței româno-polone. Printr-o telegramă expediată la 4 februarie 1926 lui Ç.I. Diamandy, ministrul României la Paris, I.G. Duca, titularul Ministerului Afacerilor Străine, îl informa: „La 3 martie expiră tratatul nostru cu Polonia. Polonezii nu vor

Organizația Micii Înțelegeri a fost o mișcare de încercuire a Germaniei. În ce privește soliditatea sa, e un element de la care nu se poate aștepta mult.

Arthur Neville Chamberlain

colectivă în Europa să se facă cu Germania, nu împotriva Germaniei. Sub influența Londrei, Berlinul a lansat un Memorandum prin care, între altele, Germania se angaja să garanteze *statu-quo*-ul pe Rin. Era un Pact de neagresiune, limitat doar la

Primul ministru Nicolae Iorga îl salută pe mareșalul Piłsudski în gara Mogoșoia

Solemnitate la Legația polonă, cu prilejul decorării marelui Prezan, 1932.

să-l reînnoiască în forma de până acum, pe motivul că sunt datori să țină seama de atmosferă creată de Liga Națiunilor și de Locarno și pe motivul că nu vor să dea tratatului un caracter exclusiv anti-rusesc față de schimbarea ce a intervenit în raporturile lor cu Rusia... Polonia vrea să obțină ajutorul nostru și în cazul în care Germania ar ataca-o. Pentru noi se pune însă întrebarea: iscăind acest tratat și Franța fiind prin el sigură de sprijinul nostru într-un eventual conflict germano-polon, mai are ca interes să facă un tratat cu noi?"

Dintr-un raport al șefului misiunii române la Varșovia, din 28 ianuarie același an, știm că factorii politici poloni nu se consultaseră cu cei

militari: „Negarantarea frunții Nistrului a produs în lumea militară polonă o adevărată mirare, pentru motivul că geniala abilitate a șefului guvernului zădărnicea lucrările bine studiate, care stau la baza întregului sistem de apărare față de Rusia.“

Dacă în atâtea și atâtea chestiuni interne ne despărțim unii de alții, dorește măcar în chestiunile externe să ne unim cu toții în gând și hotărâre, de a păstra ce este al nostru, de a nu ataca pe nimeni... Va trebui, firește, să nu fim numai hotărâți, ci și tari, în sensul unei puteri interne de consolidare națională și economică și în sensul realizării unei puteri armate care să impună chiar și celor care ar avea vreo îndoială în ceea ce privește destoinicia, tăria și voința noastră.

Iuliu Maniu

La 26 martie 1926 se semna noul Tratat de garanție între Polonia și România, contra oricărui agresor (*erga omnes*).

Între cele două țări apăruseră și probleme de altă natură. Presa din Polonia începe să se plângă de situația minorității polone din Bucovina și Basarabia. „Într-o țară aliată Poloniei, copiii poloni nu au posibilitatea de a se instrui în limba pe care o vorbesc“ – scria ziarul oficios *Epoka*.

Există în acele provincii istorice și o problemă a proprietarilor poloni expropriați, dar pe care ziarul nu o aborda.

Mult mai grav era însă faptul că oamenii de afaceri poloni „cari exportează în România sau cari întrebuințează drumul prin România, pentru exportul în Orientul Apropiat, se plâng de mari greutatea vamale și de cale ferată“. Deja, între cele două țări începea să se facă simțită diferența de dezvoltare economică. Ea se combina și cu sentimentul tot mai pronunțat pe care începe să îl capete Polonia că ea este chemată să joace un rol mult mai important decât România în această zonă a Europei.

Peste un an, la 11 februarie 1927, mareșalul Piłsudski aborda, într-o întrevedere cu A.I. Iacovaky, și problema despăgubirii proprietărilor poloni expropriați în Basarabia. Iar presa polonă insistă asupra problemelor economice ivite între cele două țări: reforma agrară prea radicală din România, care a nimicit excedentul de export agricol, nerefacerea completă după război, tarifele practice și insuficienta organizare a căilor ferate române. Iacovaky atrăgea atenția că „slăbi-ciunea care există în organizarea forțelor noastre economice este netăgăduită; dar consecința ei cea mai

Teschen

În limba polonă, numele orașului este Cieszyn (în cehă: Tesin). Este plasat în extrema sud-estică a Sileziei. A fost menționat pentru prima oară în 1155. Începând cu anul 1920 a devenit capitala unui principat, atașat din 1335, împreună cu ducatul Sileziei, la regatul Boemiei. În anul 1526, Boemia a trecut sub controlul Casei de Habsburg.

Deși cea mai mare parte a Sileziei a fost anexată de Prusia în 1742, Teschen a rămas sub stăpânirea Austriei până la sfârșitul primului război mondial.

În ianuarie 1919, trupele polone și cele cehoslovace s-au înfruntat timp de o săptămână. Conflictul a luat sfârșit prin hotărârea Conferinței ambasadorilor – organismul în cadrul căruia s-au elaborat Tratatul de Pace de la Paris –, care a împărțit provincia disputată de-a lungul râului Olse. Polonia a primit districtele estice, inclusiv orașul Cieszyn, iar Cehoslovacia o zonă mai mare, care includea un mare număr de polonezi, bazinul minier și o principală linie de cale ferată.

Polonia, amenințată și dinspre Rusia sovietică, a acceptat partajul, dar și-a păstrat nemulțumirea. În septembrie 1938, în timpul Conferinței de la Munchen, Polonia a cerut regiunea Teschen, pe care a și ocupat-o în luna octombrie.

După cel de-al doilea război mondial, deși Polonia a încercat să păstreze întreaga regiune, U.R.S.S. a impus restabilirea graniței din 1920.

gravă ar fi de a cârmi mișcarea de export a Poloniei spre dânsa [Germania], uitând drumul porturilor noastre... După modelul Germaniei, cercurile industriale polone se cred o misiune civilizatoare și îndeosebi rentabilă față de statele așezate la orientul fruntariilor Poloniei”.

Modificările politice din cele două țări au contribuit la influențarea relațiilor lor bilaterale, ca și a orientării lor în politica externă. Regenta instituită în România, după moartea regelui Ferdinand (1927), era astfel apreciată de Piłsudski. „Regenta în trei

este un lucru puțin de dorit... Este greu să încredințezi un copilăș în mâinile a trei persoane”. La rândul său, mareșalul se pregătea să instaureze un regim de dictatură. „În noiembrie viitor Dieta ajunge la expirarea mandatului ei. Înainte de a fi dizolvată, domnul Zaleski [ministru de Externe] crede că Dieta va dezbate legea electorală, care va prezida viitoarele alegeri. Inițiativa acestei legi nu va fi luată de guvern, din contră, inițiativa aceasta o va lua Parlamentul, astfel încât e probabil că vom asista la

dezbateri și îndelungi hărțuiri. Guvernul nu vede nici o piedică la aceasta, mai mult încă, «mareșalul a declarat că recunoaște de pe acum fiecărui ministru dreptul de a avea orice păreri în această privință». Am înțeles din cuvintele domnului Zaleski că guvernul înținde o cursă partidelor politice, pentru ca acestea să se discrediteze față de țară în nesfârșite dezbateri, din care nu va rezulta decât dovada insuficienței Parlamentului și deci necesitatea guvernării tutelare a mareșalului Piłsudski.”

Apropierea Poloniei de Italia a continuat. Ministrul de externe polon, Zaleski, mergea la Roma de Paști, în 1928. Cercurile politice conducătoare de la Varșovia – informa la 30 martie 1928 Carol Davila, ministrul României în capitala Poloniei – „n-au încredere în Pactul de la Locarno și consideră că prin acest pact poziția Poloniei a fost slăbită... Dat fiind simpatia cercurilor militare, din cauza luptelor comune din trecut, pentru Ungaria și dată fiind cărdășia italo-ungară, este posibil ca să fi răsărit aci ideea unei grupări de forțe Italia-Polonia-Ungaria... În ce privește România, cercurile oficiale polone continuă a fi categorice că alianța noastră este o chestiune de existență înspre Răsărit”.

(Continuare în p. 58)

CORNELIU MĂNESCU: CONFESIUNILE UNUI MINISTRU DE EXTERNE

LAVINIA BETEA

Am început în numărul trecut prezentarea unor pasaje din cartea de convorbiri realizată cu Corneliu Mănescu.

Continuăm acum cu noi fragmente din mărturia celui care a condus diplomația română în anii '60-'70 despre momentul Praga 1968 și cel al înlăturării sale din fruntea Ministerului Afacerilor Externe.

– Să revenim la momentul august 1968. Erați ministru de Externe al României și președintele celei de-a XXII-a Sesiuni O.N.U. Unde vă aflați?

– În 21 august, n-am fost în țară. Mă găseam într-o vizită oficială în Algeria. De acolo am fost chemat să mă întorc imediat la București. Am ajuns acasă cred că în două zile. Din Algeria nu aveam nici o legătură cu Bucureștiul: Am luat un avion pentru Londra. De la Londra, cu cursele aeriene occidentale am ajuns la Viena. La Viena mai era o cursă românească

Tarom ce se pregătea să decoleze spre țară. Toți românii ce se aflau în străinătate, cu diferite misiuni sau delegații, primiseră ordin să se întoarcă acasă. La fel ca și mine. Avionul a trebuit să preia cât mai mulți dintre noi. Cu bagaje, claie peste grămadă, pe podea se călătorea în acel avion. Încărcat la maximum, avionul a zburat nu pe ruta obișnuită – peste Ungaria – ci prin Iugoslavia. Iugoslavia era în acel moment – august 1968 pe care noi îl discutăm și-l comentăm de ani de zile destul de imprecis – amenințată ca și noi.

– Nu întâmplător, după aceea „scenă a balconului“, Ceaușescu s-a grăbit să meargă cu Bodnăraș la Virșet să se întâlnească, incognito, cu Tito...

– Despre acel Virșet nu știu dacă au aflat în 1968 mai mult de 20 de oameni. Și aceia erau din conducere și

din serviciile speciale de informații, pază și protecție. Când am vorbit cu Ceaușescu, după ce-am ajuns la București, el se întorsese de la Virșet. Când mi-a povestit, nici eu nu mi-am dat seama de importanța acelei întâlniri.

– Cum părea a se fi întors de la Virșet?

– De-acolo venise „cu coada între picioare“, cum se spune. Eu l-am întrebat dacă discutase cu Tito, să ne ajute în cazul în care vor intra armatele sovietice în țară. El mi-a răspuns că da. Când am întrebat în ce va consta ajutorul la care se angajase Tito, Ceaușescu mi-a spus: Vă deshidem frontierele, vă dezarmăm și vă oferim azil politic. Un fel de „vă internăm în lagăr“, deși n-a folosit cuvântul lagăr. Iugoslavia fusese totdeauna privită de noi ca un fel de poartă de salvare în caz că s-ar putea întâmpla ceva. Dar Tito l-a

dezumflat repede pe Ceaușescu: vă deschidem poarta, vă dezarmăm și n-aveți decât să stați aici. Și cu asta a încheiat discuția. Ceaușescu s-a întors dezamăgit. Ce-i drept, am fost și eu dezamăgit.

A decis să plec la O.N.U. Nu conducerea colectivă a decis asta, ci singur Ceaușescu. În privința indicațiilor însă, eu am fost cel care am sugerat că nu e cazul să facem valuri.

– De ce?

– Reacția lui Tito spunea multe. Apucasem să vorbesc și cu președintele Turciei, Cevdet Sunay. El mi-a spus: asta e o chestiune care vă privește. Sunteți membri ai Tratatului de la Varșovia. Este o problemă ce vă privește pe voi. Eu am spus că nu e cazul să facem tevdură. Și am plecat la O.N.U. – așa cum mă înțelesesem cu Ceaușescu – să văd ce se mai poate face acolo unde te puteai întâlni cu ceilalți. Eu cu Ceaușescu conversam mai special. Era una să fii ministru al Agriculturii și altceva ministru de Externe.

Mai trebuie să spun că numărul militarilor intrați în Cehoslovacia, în invazia ei, era aproape la egalitate cu efectivele militare americane aflate la acea oră în Vietnam. După invazie, reprezentanții permanenți la O.N.U. ai Franței, Canadei, Marii Britanii, Danemarcei, Paraguay și Statelor Unite au cerut imediat, în chiar ziua de 21 august, convocarea de urgență a Consiliului de Securitate. Și reprezentantul Iugo-

slaviei a susținut pentru început același lucru. Reprezentantul Uniunii Sovietice a transmis însă secretarului general un mesaj prin care a exprimat poziția țării sale: împotrivire deplină unui asemenea lucru. Explicațiile date – cum că cele petrecute privesc țările membre ale Tratatului de la Varșovia – au convins pentru că toți și-au temperat pozițiile.

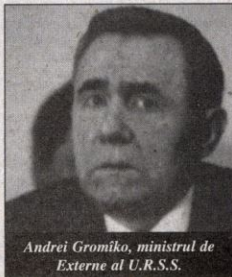
La O.N.U. am luat legătura cu Debré, ministrul de Externe al Franței. Și el a căutat să vadă faptele într-o lumină mai estompată. Am discutat cu Malik, ambasadorul U.R.S.S. la O.N.U. despre cele întâmplate. Era un foarte bun diplomat ce fusese ambasador al U.R.S.S. la Londra în timpul celui de-al doilea război mondial. Eram, de fapt, în plină vacanță de vară și la O.N.U. se aflau doar delegațiile permanente. De aceea, Malik a venit el la mine să mă întrebe ce caut acolo.

În același fel mi s-a adresat reprezentantul Statelor Unite la O.N.U., George Ball. El m-a întrebat de ce avem nevoie, cu ce poate să ne ajute? Vezi care e situația, faceți tot ce puteți și ajutați-ne să evităm invazia noastră, i-am spus. În principal, am avea nevoie de o declarație a președintelui Americii. În urma acelei discuții, a luat legătura cu președintele Johnson, care a dat declarația celebră în care spunea „nu asmuțiți câinii războiului”. Ball s-a dus la Johnson, care era în vacanță la ferma sa și se distra la rodeo, distracția care-i înnebuește pe americani. Însă

atunci când am vorbit cu Ball, acesta s-a mirat. Credeți că aveți nevoie de o declarație, că o simplă declarație vă poate ajuta să vă păstrați independența și suveranitatea? – m-a întrebat el.

M-am întors acasă. Și acolo s-a întâmplat altceva, ce nu veți găsi în documentele oficiale. Ulterioară declarației lui Johnson, a fost, la București, vizita mareșalului Iakubovski, comandantul trupelor Tratatului de la Varșovia. A venit însoțit și de primul adjunct al lui Andrei Gromiko, ministrul de Externe sovietic. Primul său adjunct era Kuznețov. Deci, această delegație venită în România nu mai avea caracter pur militar. Kuznețov nu avea ce să caute într-o delegație militară, nu-și găsea acolo locul.

Pentru că pe Kuznețov îl cunoșteam foarte bine, am organizat o masă la mine acasă. Stăteam atunci pe Aviatorilor, la 46. Și pentru că delegația era alcătuită mai mult din militari, la masă a participat și Ioniță, ministrul Forțelor Armate. Am început prin a invoa absurditatea amenințării invaziei noastre despre care se vorbește.

Andrei Gromiko, ministrul de Externe al U.R.S.S.

în lume. În același timp, am spus cât de nefiresc este să fim înconjurați la granițe de armatele lor. Normal că știam ce forțe desfășuraseră ei la granițele noastre. M-am uitat peste hârtii și pot să vă spun. La granițele noastre făceau manevre de intimidare și diversiune 10-12 mari unități sovietice, 4-5 mari unități maghiare și două sau trei unități bulgare. Este contrar percepțelor dreptului internațional, a principiilor dintre țările socialiste. Interlocutorul meu era Iakubovski. El nu putea însă, în virtutea funcției ce-o avea, să susțină discuții sub această formă. Și-atunci a fost ajutat de Kuznețov, care a spus că nici vorbă nu poate fi ca U.R.S.S. să aibă intenții agresive cu noi, că nu avem nici un motiv să ne temem de ceva. A dat asigurări de relații pașnice între noi.

Ceașescu, după ce i-a primit în audiență pe Iakubovski și pe Kuznețov, a interzis să mai primim acasă oaspeți din

străinătate sau să mai purtăm cu ei alte discuții decât cele prin interpret, adică oficiale.

- După atâtea succese ale politicii externe românești, cum ați ieșit din funcția de ministru al Afacerilor Externe?

- Momentul de ruptură a fost în 1972. Noi trebuia să facem o vizită în Belgia. Așteptam cu mare plăcere să mă reîntâlnesc acolo cu un mare prieten al meu, ce era ministru de Externe al Belgiei. Înaintea plecării, Ceaușescu mă cheamă la el și dintr-o dată mă anunță că nu mai sunt ministru de Externe. Scurt și dintr-o dată. Și mă poartă în sala de consiliu de lângă biroul lui, unde era adunat CPEx-ul. De față cu mine, a luat cuvântul și mi-a spus în culori pozitive că-mi mulțumește pentru toată activitatea, că ministerul condus de mine și-a realizat toate sarcinile, că s-au făcut mari progrese. Și în continuare îl propune ministru de Externe pe

George Macovescu. Ascultând cele spuse de Ceaușescu, eu și unii dintre cei de față am crezut că mă va promova.

- Unde puteați pleca?

- Normal că nu mai puteam să plec din țară. Dar am părăsit „Capi-

tala. Întâi m-am dus la „Cota 1400“. Acesta era hotelul meu favorit, de la Sinaia mai sus. Stăteam la hotel cu soția și purtam asupra mea un revolver.

- Un revolver?

- Da. Aveam drept de port armă. Cât am stat în acel hotel, am fost continuu urmărit. Îi vedeam pe cei din Securitate, puși să mă urmărească, imediat ce ieșeam din cameră. Am pus mâna pe telefonul hotelului și l-am sunat pe prim-secretar județului. I-am spus: „La golanii ăștia de pe capul meu că nu mă lasă să trăiesc!“ Cum mă așteptam, de altfel, el mi-a răspuns că nu știe de nimeni și de nimic. Și-atunci, într-o zi am conceput cu nevastă-mea un plan ca să fugim de-acolo.

Era cu noi șoferul meu în care ajunsesem să avem destulă încredere. Și am fugit. Am pornit cu nevastă-mea să ne plimbăm pe șosea, cu cel care ne urmărea după noi. În acest timp, șoferul ne-a încărcat lucrurile în mașină. Când a terminat, ne-a ajuns cu mașina din urmă și am urcat aproape din mers. Așa i-am lăsat pe cei ce ne urmăreau fără obiectul muncii lor. De la Sinaia, pe drumul ce traversează muntele, am ajuns la Târgoviște. Din acele locuri era directorul hotelului „Cota 1400“, dar nu avea la el, în casa părintească, mijloace să ne găzduiască. Neavând încotro, ne-am îndreptat către hotelul partidului din Târgoviște, unde n-am stat mai mult de o jumătate de oră.

Locuitorii orașului Praga încearcă să stabilească un dialog cu soldații sovietici

– De ce?

– Ce rost avea să stăm acolo și s-o luăm de la capăt cu alți însoțitori după noi?

– Vi se luase cumva și locuința de la București?

– Nu ni se luase, dar noi când am plecat la „Cota 1400“, închisesem tot. Era ger, era iarnă și pe drumul către București au apărut alți însoțitori care ne escortau. Am ajuns la casa noastră, dar se aflau deja postați alții, în apropierea ei. Am luat atunci legătura cu Patriarhul Iustinian. L-am rugat să ne sprijine în această situație și să ne ajute să găsim un adăpost unde să nu mai fim urmăriți. El a înțeles și ne-a trimis la Cozia.

– La mănăstire?

– Da, la mănăstire. Am stat acolo câteva săptămâni. Ședeam într-o cămăruță, lângă biserica lui Mircea cel Bătrân. O cameră cu două pătucene, pentru mine și nevastă-mea. Mi se pare o copilărie când îmi amintesc acum cum dormeam și acolo cu revolverul la cap. Mă împrietenisem cu preotul. Cele câteva săptămâni au fost o cură de odihnă, dar și un prilej de reflecție. Și de însănătoșire sufletească. Numai că între timp începuse pelerinajul.

– Al cui?

– Veneau camioane, autobuze cu vizitatori la mănăstire. După ce stăteau la slujba bisericească și vizitau obiectivele turistice, ei cereau să se fotografieze cu mine. Când ne-am întors de-acolo, m-a căutat Geo Bogza.

La O.N.U.

– Unde, acasă la București?

– Acasă, da. Când ne-a văzut, primul lucru pe care l-a spus, a fost: „Voi niciodată n-ați arătat atât de bine.“ Fuseserăm foarte apropiați în tinerețe și relațiile au continuat. Și pentru că ne știa fără bani, Geo Bogza ne-a dat 5 000 de lei. I-a lăsat, la plecare, în cutia de scrisori, cu un bilet adresat mie: „Să nu cumva să nu-i primești că mă superi.“ Nu ne spusese nimic despre ei. I-a lăsat așa la plecare.

– Dar legăturile cu foștii tovarăși cum au continuat?

– Desigur că fuseseră informați despre toate. S-a pus problema ca totuși să fiu și eu ceva. De problema aceasta s-a ocupat mult Bodnăraș. El m-a propus vicepreședinte al Consiliului de Stat. Nicolae Ceaușescu m-a întrebat dacă nu vreau să fiu vicepreședinte sau secretar general la Frontul Unității Socialiste. Și am ajuns acolo. Eram vicepreședinte la F.U.S., președintele comisiei

de politică externă a Marii Adunări Naționale, președintele grupului Uniunii interparlamentare.

– Un bun' cumul de funcții...

– Aveam funcții bune deoa-rece se iscase ră valuri. Nu doar la noi, ci și în altă parte. Ambasadorilor noștri, asaltați de întrebări pe tema dispariției mele din viața publică, li se dăduseră instrucțiuni să spună că în acele momente aveam o sănătate subredă, niște probleme temporare de sănătate. Odată depășite, voi primi funcții importante. Explicațiile au fost inverse celor oferite în 1989.

– În ce perioadă ați fost ambasador la Paris?

– 1978-1982.

– Cum v-ați retras de la Paris?

– La Paris începusem, în funcția în care mă aflam, să nu mă mai simt bine. Simțeam că palatul acela în care stăteam de câțiva ani închis, pur și simplu mă strivea. Mai erau

niște lucruri care-mi displaceau și niște discuții ce se purtau cam pieziș. Ajunsesem la un moment dat la concluzia că ar fi bine să mă dau de-o parte. M-am întors de la Paris și am ieșit la pensie.

- Ați fost pur și simplu pensionat sau ați cerut pensionarea?

- Ceaușescu m-a retras de la Paris dar m-a retras și la cererea mea. Când m-am întors de la Paris, n-am mai cerut să fiu primit de Ceaușescu. Poate că el ar mai fi vrut să mă întrebuințeze undeva. Dar n-am mai vrut eu.

- Aveați un motiv anume?

- Eram într-o stare în care nu mă mai trăgea inima. În

starea aceasta, am vorbit cu un cetățean ce lucra la personal să-mi facă actele și am ieșit la pensie.

În timpul când în România nu se vorbea decât despre gândirea clarvăzătoare a lui Ceaușescu, Ungaria a devenit prima țară din blocul socialist ce-a semnat Convenția O.N.U. din 1951 cu privire la statutul refugiaților. Asta s-a întâmplat într-un interval de timp apropiat celui difuzării scrisorii noastre de protest la „Europa Liberă”. Astfel politicienii lor au recuperat ce pierduseră cei din 1944 când au rămas până la capăt alături de Hitler. Vă dați seama ce credibilitate dobândise Ungaria în politica mondială din

acel moment! De la ambasadorii pe care-i mai vizitam am aflat și cum, în aceeași lună martie 1989, Comisia O.N.U. pentru Drepturile Omului de la Geneva a adoptat o rezoluție care cerea o anchetă privind încălcarea drepturilor omului în România. S-au abținut de la vot Uniunea Sovietică, Bulgaria, Germania Democrată. Ungaria a semnat. Ce puteam să spun auzind asemenea lucruri? Din București se retrăsese ambasadele Danemarcei și Portugaliei. Considerau că nu mai au ce face aici. Ce puteam simți când îmi aminteam cât de greu au fost construite relațiile cu aceste țări? ■

O ALIANȚĂ...

(Urmare din p. 53)

Nu mai că de la ambasadorul Franței, Davila afla că „a constatat în diferitele conversațiuni pe care le-a avut în ultimele zile, că în cercurile conducătoare poloneze a început să predomine ideea că situațiunea internă neclară de la noi, pe de o parte, iar pe de altă parte, insuficiența pregătirii noastre militare fac din România un aliat care nu prezintă mult interes... Astfel, noi am constitui aliatul indispensabil față de ruși, dar prea slab pentru a juca un rol precumpănitor în Europa Centrală... Credința de aci este că situațiunea noastră în Europa Centrală și intimitatea alianței noastre cu Polonia este în funcțiune de limpezirea situațiunii noastre

interne și de reorganizarea și înzestrarea armatei”.

La 15 ianuarie 1931, guvernul român prelungea Tratatul de alianță cu Polonia. Spre sfârșitul aceluiași an, Alexandru Cretzianu, secretar general în Misiterul Afacerilor Străine, trecea în revistă problemele contencioase dintre România și Polonia; deși semnarea unui protocol confidențial româno-polon avusese loc cu doi ani în urmă, guvernul de la Varșovia nu restituise supușilor români moșiile confiscate în 1919; dar nici guvernul român nu rezolvase situația supușilor poloni expropriați în Bucovina și Ardeal. Existau apoi probleme legate de Fundația Rudkowski, pe de o parte, și de Biserica ortodoxă română din Lwow.

Mai grav era faptul că Polonia se grăbea să semneze

cu U.R.S.S. un pact de neagresiune, în condițiile în care frontiera dintre cele două țări era recunoscută oficial, făcând presiuni asupra României să procedeză la fel. Polonia dorea să își asigure frontiera estică, speriată de evoluția situației politice din Germania, unde, în 1932, ascensiunea lui Hitler era evidentă. România însă nu putea proceda cu aceeași ușurință, pentru că Moscova nu recunoscuse frontiera dintre cele două țări.

Numirea colonelului Beck în fruntea Ministerului Afacerilor Străine din Polonia și venirea lui Hitler la putere în Germania, în ianuarie 1933, conjugate cu evoluțiile politice de pe scena politică europeană au determinat noi modificări în raporturile româno-polone. ■

(Va urma)

VOLUNTARI ROMÂNI ÎN UNITĂȚILE SS

La 23 august 1944 nu au existat cazuri de trădare în armata română. Doar tentative.

În timpul campaniei din Vest, tentativele s-au și concretizat în câteva cazuri. Altele au eșuat în ultima clipă.

Despre românii care au luptat de bunăvoie în armata lui Hitler nu s-a vorbit la noi. Nici nu au rămas prea multe documente. Un istoric străin vine să acopere această lacună.

În continuarea colaborărilor sale la revista noastră (nr. 3, 4/2000), profesorul Tejchman, reputat specialist ceh în istoria României (despre care a semnat o serie de volume) și bun vorbitor al limbii române, ne-a trimis textul de față, rezultat al cercetărilor sale în arhivele militare germane.

Dr. MIROSLAV TEJCHMAN (Praga)

În Europa, România a fost cel de-al doilea mare aliat al Germaniei, în cel de-al doilea război mondial. Până în vara

anului 1944, cu excepția sașilor români nu au servit în unități militare germane. Situația s-a schimbat fundamental după 23 august 1944, când a fost răsturnat guvernul filo-german al lui Antonescu. Noul guvern – numit de regele Mihai și condus de generalul Sănătescu – a declarat război Germaniei și celorlalți aliați ai ei, punând întreaga armată română la dispoziția coaliției antihitleriste.

Păstrați ca rezervă

Prima reacție a lui Hitler la evenimentele din România a fost ordinul de a fi constituit un guvern condus de unul dintre generali români rămași fideli aliaților de până atunci. După ce a fost refuzat de toți, inclusiv de generalul Ion Gheorghe, care până atunci fusese ministru al României la Berlin, lui Hitler nu i-a mai rămas decât să facă apel la Garda de Fier.

În Germania trăiau câteva sute de legionari, refugiați acolo după reprimarea rebeliunii din ianuarie 1941. Fuseseră păziți cu grijă de nemți pe toată durata războiului. Mai întâi au fost concentrați la Rostock, unde au lucrat la Fabrica de avioane Heinkel. S-au bucurat de un regim relativ liber, dar nu au avut voie să lupte în armata germană, să se ocupe de politică sau să trimită scrisori în România.

După ce, în decembrie 1942, conducătorul lor, Horia Sima, a fugit în Italia (*Magazin istoric*, nr. 1, 2/1995), peste 400 de legionari au fost trimiși în lagărele de concentrare de la Dachau, Oranienburg și Buchenwald. Bineînțeles, au fost internați ca deținuți de onoare; Reichul nu avea nici un interes să-i lichideze pe legionari. Dimpotrivă, ei trebuia păstrați în rezervă, ca eventual mijloc de presiune asupra lui Antonescu.

În România nimeni nu se împotrivise noului guvern. Locotenent-colonelul Gheorghe Răscănescu, decorat de hitleriști pe Frontul de răsărit cu Crucea de Fier, și alți câțiva comandanți militari încercaseră, ce-i drept, să

opună rezistență, dar nu fusese urmărit de nimeni. Aceeași soartă a avut-o și amiralul Horia Macellariu, care încercase chiar să creeze un fel de organizație de luptă anti-bolșevică și pro-germană, numită „Valurile Dunării”.

Această „organizație” este însă menționată mai degrabă în propaganda nazistă decât în documente, existența ei fiind astfel pusă sub semnul întrebării. Încă de la 24 august 1944, o zi după schimbarea guvernului de la București, Horia Sima, căpitănel legionarilor, a fost eliberat din lagărul de concentrare de la Oranienburg și imediat s-a întâlnit cu Hitler și Ribbentrop.

Sima i-a prezentat ministrului Afacerilor Externe al Reichului un manifest, cu care intenționa să se adreseze poporului român. Ribbentrop l-a aprobat și, împreună cu Himmler, l-a asigurat pe Sima că-i dă mână liberă să desfășoare orice fel de activitate ce ar fi putut contribui la producerea unei schimbări la București. Sima s-a dus cu acest manifest la Viena și a început să se ocupe de crearea unui nou guvern. (După un timp, i s-a alăturat și Țankov, liderul fasciștilor bulgari.)

Foamea, factor de decizie

La un post de radio de la Viena, Sima a transmis un apel către toți românii, îndemnându-i să refuze a da ascultare guvernului generalului Sănătescu care, chipurile, „reprezenta interesele unui rege trădător, ale camarilei lui și ale unei clici corupte de speculanți”. Totodată el a cerut soldaților români să „refuze a fi fideli regelui trădător și celor care îl ajutau în armată, rămânând credincioși alianței cu Germania”.

După trei zile, Sima a repetat apelul. Inițial, el a vrut să aștepte o situație mai

Generalul Felix Steiner cu ofițeri din unitățile de voluntari

favorabilă pe câmpul de bătălie. Încă din 30 august 1944, el i-a transmis o scrisoare lui Ribbentrop, în care îi propunea „să fie amânată crearea guvernului național, până când Wehrmachtul va cucerii cel puțin o parte din teritoriul României”. În scrisoare el mai menționa că, deocamdată, urma „să fie creată o echipă de conducere a forțelor național-legionare”.

Situația de pe front nu permitea însă punerea în practică a acestei idei, deoarece nemții nu aveau

șanse să cucerească nici măcar un metru din pământul României. În cele din urmă, la 10 decembrie 1944, a fost creat un „guvern național”, condus de Horia Sima și format din opt membri, dintre care cinci făceau parte din Garda de Fier.

De asemenea, sosise și momentul pentru a fi cristalizate forțele armate ce urma să susțină acest nou „guvern fără țară”. Sima nu se putea însă baza decât pe cei care „îi erau la îndemână”.

Din cei 400 de adepți pe care îi avea, el a vrut să folosească 120 pentru susținerea guvernului, 200 urmând să plece la cursuri și școli în Germania (pentru a se instrui în domeniul comunicațiilor, sabotajelor, diversivelor). Jumătate dintre ei erau deja antrenați în cazarmile din Neukarenburg din Austria și fuseseră trimiși în România ca să organizeze acțiuni de sabotaj și să „hrănească” propaganda anticomunistă). Așadar, pentru crearea armatei noului guvern rămăseseră disponibile circa 70 persoane.

Din nucleul armatei trebuia să facă parte și circa 200 de voluntari din jurul legionarului Pavel Onciu, care se pregăteau să intre în România alături de nemți.

În cele din urmă, „armata națională” a început să se formeze la Döllersheim, lângă Viena. Mai întâi, Sima a reușit să obțină de

la nemți promisiunea că, după crearea lor, unitățile nu vor fi îndreptate împotriva celor române. Au fost recrutați voluntari dintre legionarii români, ofițerii și subofițerii armatei române care urmaseră cursuri în Germania, prizonierii în majoritate provenind din Divizia 4 română, comandată de generalul Platon Chirnoagă. Au fost înrolați și dezertori.

Astfel, în ianuarie 1945, de partea cealaltă a frontului trecuse plutonierul Ion Valeriu Emilian, împreună cu 119 soldați din Detașamentul 2 cavalerie Călărași. S-a înrolat, de asemenea, Obersturmführerul Alexandru Suga, membru al Gărzii de Fier (avea 30 de ani), condamnat la moarte în România în 1933 și care, după 23 august 1944, fugise din lagărul unde fusese internat și intrase în SS. După unele documente, generalul Avramescu, comandantul Armatei 4 române, plănuia să treacă, în iarna 1944/1945, de partea cealaltă a frontului, împreună cu întreaga trupă pe care o conducea. Planul lui a fost însă deconspirat (*Magazin istoric*, nr. 4/1994, 5/1997).

Nu toți voluntarii care s-au înrolat erau animați de „patriotism” sau nutreau sentimente anticomuniste. În multe cazuri, foamea a influențat hotărârea lor. Detașamentele de voluntari nu au fost lipsite nici de conflictele între legionari și adepții lui Antonescu.

În baza ordinului comandantului detașamentelor străine de pe lângă Comandamentul suprem al armatei, din 20 decembrie 1944, voluntarii din România intrau automat în subordinea SS (ca și cetățenii din Europa de Vest și Nord sau, bulgarii, ucrainenii, bieloruii și cazacii).

După o scurtă perioadă de antrenament, sub conducerea generalului Chirnoagă, s-au

format două regimente de grenadieri, fiecare având două detașamente (cel de-al treilea regiment se afla în curs de constituire la sfârșitul războiului). Soldații români, îmbrăcați în uniforme SS, au fost aruncați prima oară în luptă la începutul lunii martie 1945. Alături de 3 000 soldați din Regimentul 1, din cadrul Corpului de tancuri, condus de generalul Felix Steiner, au ocupat poziții lângă Stettin pe Oder (o mare parte din unitățile de voluntari a fost concentrată pe ultima linie de apărare dinaintea Berlinului).

Prizonieri la anglo-americani

Nu au apucat să lupte prea mult, deoarece au fost împărțiți înainte de atacul final al armatei sovietice asupra Berlinului. Jumătate în cadrul unui regiment de muncă, la săpat șanțuri, cealaltă jumătate a fost „dotată” cu biciclete primind numele pompos de Panzer Zerstörer Regiment. Obligați să se retragă, la 9 mai 1945, toți soldații din acest regiment au fost luați prizonieri de anglo-americani. Dar chiar mai înainte, pe baza unui ordin al lui Hitler, soldații români fuseseră obligați să predea armele și echipa-

pamentul celorlalte unități SS. Firma Bevo din Wuppertal confecționase pentru voluntarii români două feluri de banderole de prins la măneca uniforme: una – cu tricolorul în partea de sus și inscripția România, jos, alta având formă de blazon cu însemnul de stat și inscripționarea Rumänien, în partea de sus. Nu s-au păstrat însă fotografiile care să ilustreze cazuri concrete de folosire a acestor banderole.

Pe străzile Bucureștiului în toamna anului 1940

Oficialitățile aveau nevoie de nemți

În anii 1940-1945 mulți cetățeni români de naționalitate germană au avut posibilitatea să slujească în armata germană și în SS. În România antebelică, în Transilvania și în Banat, trăiau peste o jumătate de milion de sași și de șvabi. La 20 noiembrie 1940, Volksgruppe din România a primit statutul de comunitate semiautonomă. Imediat, a fost constituit Partidul Muncitoresc Național-Socialist al comunității germane din România, conform stilului Reichului, fiind create și alte organizații.

Cei 223 000 de nemți care locuiau în partea română a Banatului, la fel ca și cei 253 000 din Transilvania și 120 000 din restul României, constituiau o sursă ademenitoare pentru recrutare de soldați. Primele încercări s-au făcut încă din 1940. Dar și atunci și mai târziu ei au întâmpinat rezistență din partea oficialităților române, care aveau nevoie de nemți. Încă din perioada 1940-1941 Himmler propusese ca din România

să fie recrutați cel puțin 1 000 de voluntari, sarcină neacoperită total. Cea mai mare parte a voluntarilor recrutați au fost repartizați la Divizia 2 tancuri „Das Reich”. Abia în mai 1943, guvernul român a dat un ordin ce permitea tinerilor să intre în Wehrmacht și în unitățile SS, fără a pierde cetățenia română.

Până la sfârșitul războiului, în Wehrmacht au slujit 15 000 de germani din România, iar în unitățile SS – 60 000. Ei nu au purtat nici un însemn special și nu au făcut parte din nici o unitate specială. Singura unitate formată în cea mai mare parte din germani provenind din România a fost Divizia 7 vânători de munte „Prinz Eugen” (germanii proveneau din Banatul sârbesc și din cel românesc), unitate condusă de Gruppenführerul SS (echivalentul gradului de general-colonel din Wehrmacht) Artur Phleps, german de origine din Transilvania (fost ofițer în armata austro-ungară, în timpul primului război mondial). ■

În românește de
Helliana IANULESCU

Doi Mihai într-o expoziție

Pentru cinstirea eroilor neamului, a valorilor spirituale românești, a evenimentelor cruciale din istoria poporului român, Muzeul Municipiului București – Muzeul Palatului voievodal „Curtea Veche”, în colaborare cu Asociația cultural-universală Mihail Eminescu, Fundația cultural-științifică „Mihai Viteazul” – Călugăreni au prezentat unui numeros public în ziua de 8 noiembrie, de ziua Sfinților Arhangheli Mihail și Gavril, expoziția-spectacol *Au purtat numele Mihai...*

Manifestarea – ce s-a încheiat la 10 decembrie – a fost dedicată aniversării, în anul 2000, a 400 de ani de la prima unire politică a țărilor române sub

Mihai Viteazul și a 150 de ani de la nașterea lui Mihail Eminescu.

Prin ineditul ei generic și locul desfășurării – subsolurile Palatului voievodal „Curtea Veche” – manifestarea s-a bucurat de o largă audiență. Au fost prezenți academicieni și profesori universitari, istorici, ofițeri superiori din Ministerul Apărării Naționale și Ministerul de Interne, cadre didactice, numeroși muzeografi, câteva zeci de elevi și, evident, reprezentanți ai mass-media.

150 de reproduceri după documente, fotografii, cărți poștale, ilustrate, hărți, reviste, coperte de cărți, partituri muzicale, cărți rare, gravuri, medalii, ce-l reprezintă pe un Mihai Viteazul de la sfârșitul secolului

XVI sau încoronarea, 1922, la Alba Iulia, a regelui Ferdinand, în timpul căruia, la 1 decembrie 1918, s-a încheiat procesul de făurire a României Mari, toate acestea constituie substanța expoziției. S-a apelat pentru constituirea ei la colecționari particulari (Mihai Costin, Nicolae Curdov, Nicolae Muscel, Olivia Tulbure-Strachină) și la semnatarul acestor rânduri.

Muzeul Municipiului București a fost prezent în expoziție prin statui, medalioane, medalii și fotografii realizate de sculptorul Gheorghe Adoc, iar Arhivele Statului prin reproduceri după documente din timpul lui Mihai Viteazul. ■

Corneliu BEDA

CU PENELUL ÎN DRUMETIE

Unirea Principatelor a creat, între altele, condiții favorabile cercetării izvoarelor istorice și închegării unui tezaur de imagini reprezentative pentru tradițiile cultural-istorice ale țării. Chiar în cursul anului 1859 s-a trecut la inventarierea bunurilor mobile și imobile cu valoare de patrimoniu.

În anul următor au fost desemnați patru comisari cu îndatorirea de a înregistra și a constata starea în care se aflau aceste bunuri, fiecăruia dintre comisari repartizându-i-se câte patru sau cinci județe din Muntenia și Oltenia.

Dr. ADRIAN-SILVAN IONESCU

Opțiunile s-au îndreptat asupra unor oameni de cultură ce se remarcaseră prin preocupările lor istorice, arheologice sau artistice, devenite publice prin paginile presei sau prin editarea unor lucrări. Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice i-a numit în această comisie pe Cezar Bolliac (județele Ilfov, Vlașca, Teleorman și Romanați), Alexandru Odobescu (Dolj, Mehedinți, Gorj, Vâlcea și Argeș), maiorul Dimitrie Pappasoglu (Olt, Muscel, Dâmbovița și Prahova) și pe Alexandru Pelimon (Buzău, Râmnicul Sărat, Brăila și Ialomița). Activitatea lor era onorifică, decontându-se doar diurna, evaluată la 50 de galbeni, și cheltuielile de călătorie cu ajutorul căruței de poștă, pentru care le erau destinați

opt cai și se trimiseseră ordine speciale către căpitani de stații pentru a le pune la dispoziție atelajele necesare în mod gratuit, ca oricărui funcționar de stat aflat în misiune. De asemenea, au fost emise ordine circulare către toate mănăstirile și parohiile ce trebuiau vizitate, pentru ca acești comisari să fie bine primiți, să le fie furnizate informațiile necesare și să li se pună la dispoziție, spre studiu, obiectele vechi, odoarele și documentele de valoare.

Reportaj în imagini

Doi dintre comisari, Odobescu și Pappasoglu, s-au gândit să ia cu ei, pe proprie cheltuială, și câte un artist care să facă schițe ale monumentelor vizitate, să

decalcheze inscripțiile de pe pereți, pisaniile și textele pietrelor tombale, să reproducă portretele votive și obiectele de cult.

Alexandru Odobescu l-a ales drept colaborator pe pictorul elvețian, Henri Trenk. Se orientase foarte bine, sesizând în creația acestui artist strămutat pe meleagurile noastre acea latitudine admirabilă, practician și executant sânguinos al unor teme date. Trenk era un observator corect ce nu-și permitea licențe. Avea deja o veche experiență de documentarist, căci de când venise la noi, mai întâi la Sibiu, apoi la București, se îndeletnicise cu pictarea de vederi pitorești.

Între 20 iunie și 15 august 1860, Odobescu și Trenk au vizitat 21 de mănăstiri și schituri din județul Argeș și

Vechea Mitropolie a Târgoviștei, gravură de Carol Isler

29 din Vâlcea. În raportul pe care l-a înaintat Ministerului Cultelor și Instrucțiunii Publice, Odobescu precizează că au fost realizate 148 de imagini: „Pe lângă notițele ce le-am cules într-această excursie, un desenator ce a călătorit cu mine a desenat vederile tuturor mănăstirilor vizitate de noi, câteva amănunte d-architectură mai vechi și, în sfârșit, a făcut desemnuri de cele mai interesante obiecte antice ce s-au găsit prin mănăstiri, formând toate acestea un album... în aquarelle și sepia.”

Autorul raportului dă și lista tuturor lucrărilor executate de Trenk, propunând ministrului să fie realizat un „album național” cu toate aceste planșe. Originalele rămăneau în continuare în posesia lui Odobescu, lui Trenk revenindu-i sarcina de a executa copii ce urmau să fie depuse, în conformitate cu stipulațiile unui contract

Biserica Stavropoleos, gravură Carol Isler

ce trebuia încheiat între artist și minister. Pictorul se obliga să predea planșele în termen de nouă luni, executând între 10 și 18 aquarele sau uleiuri pe hârtie lunar. Odobescu trebuia să redacteze legendele și să organizeze materialul. La 7 octombrie 1861 el informa ministerul că a terminat de etichetat și de legat *Albumul arheologic și pitoresc*.

Fiecare imagine era riguros localizată, în legendă dându-se informații succinte despre anii construirii și despre ctitor, sau, după caz, cine a fost donatorul diferitelor odore și în ce an. În album apar imagini despre mănăstirea

Cozia, masa lui Traian pe Valea Oltului, mănăstirea Bistrița, tabloul votiv de la Arnău, mănăstirile Turnu și Govora, portretele votive ale Cantacuzinilor de la Hurezi, schitul Iezer, peștera „cuviosului Antonie de la Iezer etc.

Albumul lui Trenk s-a bucurat de mare interes și de

unanimă apreciere în epocă. Pregătindu-se participarea românească la Expoziția Universală de la Londra, din 1862, această operă urma să figureze printre exponatele românești și a fost înmănat comisarilor țării noastre, Nicolae Filimon, Petrace Poenaru și Enric Winterhalder. Din păcate, România a renunțat să fie prezentă la marele eveniment și volumul respectiv a fost restituit ministerului.

Pasiunea amănuntului

Maiorul Dimitrie Pappa-soglu a plecat în „excursia arheologică” prin județele

care îi fuseseră repartizate însoțit de Carl Isler, litograf onest și sânguinos, fără mari veleități artistice, dar bun meseriaș. El nu s-a aventurat în culoare, a executat doar desene în creion. Schițele sale s-au păstrat într-un album. Pe reversul paginii de gardă, maiorul cu pasiuni de istoric a menționat toate imaginile, numerotându-le. Tot el a scris legende de fiecare planșă și comentariile adiacente subiectului tratat. Puținele note ale lui Isler, referitoare la piesele desenate, sunt scrise în limba germană.

Schițele sale sunt foarte corecte, fiind realizate cu minuțiozitate de bijutier. Sti-

cu textele explicative ale lui Pappasoglu, precum „Cetatea ruinată a romanilor, Celei, județ Romanai” localizată „peste drum de bordeiu părintelui Dobre Șapcă din Celei,” nimeni altul decât celebrul Popa Șapcă de la 1848.

Ca și albumul lui Trenk, și acesta a fost ordonat în funcție de traseul parcurs de comisar. Isler a desenat întâi monumentul de arhitectură vizitat, apoi unele detalii de arhitectură și obiectele deținute de acesta. Sunt prezentate în album mănăstirea Sinaia, apoi Dealu (cu o imagine a capului lui Mihai Viteazul), schitul Nămăiești, mănăstirea Aninoasa, mi-

tropolia și ruinele palatului domnesc din Târgoviște, palatul spătarului Toma Cantacuzino de la Filipeștii de Pădure, cetatea lui Negru Vodă pe Dâmbovița etc.

Albumul conține 53 de file, desenate pe ambele fețe și ștampilate de maiorul Pappasoglu, spre a nu exista vreun dubiu asupra apartenenței: „Biblioteca Lt. Colonel D.A. Pappasoglu.”

Împătimit multiplicator litografic, maiorul Pappasoglu a tipărit mai multe stampe cu monumente religioase și istorice, obiecte de cult și portrete votive, folosind desenele lui Carl Isler, pentru imprimarea acestora apelând la serviciile altui cunoscut gravor, Karl Danielis.

Excursia lui Tattarescu

În vara anului 1860, Gheorghe Tattarescu, reputat pictor de biserici și inițiatorul învățământului artistic superior în București, a

Carol Isler, Mănăstirea Curtea de Argeș

listic se aseamănă cu lucrările de același gen ale lui Trenk, uneori întrecându-l pe acesta în finețea amănuntelor și în micșorarea la scară a obiectelor. Valoarea de document este certă, mai ales când este coroborată

Carol Isler, Canalizarea râului Dâmbovița

Înaintat o ofertă la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice, declarându-se gata „a face o călătorie artistică pe la toate mănăstirile din țară, pământene sau închinat, mari și mici, spre a copia tot ce se va găsi antic, costume, portrete, datine etc., căci timpul și neîngrijirea le distruge și cu această ocaziune vom face o colecțiune prețioasă atât pentru țară cât și pentru artiști pictori ce se vor însărcina cu sujete naționale“. Ministrul Vasile Boierescu îi aprobă cererea și-l îndeamnă să treacă imediat la îndeplinirea proiectului propus: „Această lucrare fiind de mare interes nu numai artistic dar și național, sper D-le în patriotismul D-tale și în talentul și experiența ce aveți că o veți executa cu toată ardoarea și iuțeala posibilă.“

Pictorul a pornit singur în această excursie prin județele Muscel, Argeș și Vâlcea, fără a se intersecta însă cu Pappasoglu sau Odobescu. Pictorul a realizat 36 de desene și acuarele, în majoritate peisaje cu monumentele vizitate, dar și tablouri votive și odoare. Astfel este lucrarea *Vederea muntelui Cozia cu foișorul de la monastire* în care, în prim plan se autoportretează în plină activitate, aplecat

asupra blocului de schițe, cu pălăria dată pe ceafă și îmbrăcat în haine comode și rezistente, de călătorie. Alte lucrări au fost consacrate schiturilor Flămânda și Cornetu, clopotniței mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung, cetății lui Vlad Țepeș de la Căpățâneni, ruinelor bisericii Sânt-Nicoară din Curtea de Argeș, bisericii episcopale din Curtea de Argeș. Obiectele pe care le-a reprodus Tattarescu sunt mai puține la număr: pocalul dăruit de Matei Basarab mănăstirii Negru Vodă, cerceii și salba Sfintei Filofteia de la Curtea de Argeș, icoana și potirul de la același lăcaș.

Mult mai mare plăcere i-a făcut să se ocupe de portretele ctitorilor: Mircea cel Bătrân și fiul acestuia Mihail, Neagoe Basarab, Radu Negru și Doamna Ana, Radu de la Afumați și Doamna Ruxandra, Matei Basarab ș.a. Spre deosebire de Trenk și Isler, care redau cu exactitate stilul meșterilor medievali, Tattarescu edulcorează trăsăturile, înmoaie gesturile înghețate și draperiile scortșoase, impunându-le trama clasicismului propriei sale picturi.

Albumul național al lui Tattarescu nu a avut însă șansa să fie cunoscut de public, așa cum se întâm-

plase cu desenele lui Isler, litografiate de Pappasoglu, sau cu acuarelele și uleiurile lui Trenk, copiate de el însuși și legate într-un volum ce se păstra la Ministerul Cultelor și Instrucțiunii Publice. Blocul cu desene unicat ale lui Tattarescu a rămas în păstrarea autorului, fără a intra în circuit cultural.

În 1861, artistul a propus ministerului să reproducă, în ulei și în mărime naturală, portretele votive pe care le schițase în timpul excursiei, oferind ca mostră chipul lui Mircea cel Bătrân. A fost refuzat și în acest fel activitatea sa de documentarist a rămas fără ecou.

Rolul comisiilor de inventariere a patrimoniului național a fost însă definitiv pentru inițierea și cunoașterea de către public a vestigiilor trecutului nostru, cu monumentele sale medievale și chipurile uitate ale domnitorilor și ale altor mari personalități. Artiștii documentariști au modelat gustul conașionalilor lor și i-au familiarizat cu genuri noi ale plasticii de șevalet – peisajul, scena de gen cu subiect câmpenesc și tipuri umane din mediul rural în costume tradiționale – și au contribuit la descoperirea rădăcinilor istorice și culturale ale României moderne. ■

Există momente în care societățile trăiesc timpuri de groază. Timpuri sub semnul morții. Poate chiar mai cumplite decât în războaie, oricum mai devastatoare și deloc selectivi. Epidemiile lovesc, de fiecare dată, teribil, lăsând adânci urme de „bici” în memoria colectivității. Un astfel de moment încercăm a-l rememora astăzi prin povestea virulentei epidemii de holeră ce a lovit spațiul românesc în 1831. O facem apelând la un capitol aparținând colaboratorului nostru din lucrarea comună cu dr. George Brătescu – Biciul holerei pe pământ românesc, în curs de apariție.

București...

...LA LEAT 1831, PRE VREMEA SECERII, O BOALĂ CUM NU S-A MAI POMENIT...

PAUL CERNOVODEANU

...și Iași în secolul XIX

În timpul războiului ruso-turc din 1828-1829, trupele ruse au ocupat Moldova și Țara Românească, instituind administrația militară rusă (Magazin istoric, nr. 3-6/1991). Una dintre figurile marcante ale regimului de ocupație a fost generalul Pavel Dimitrievici Kiseleff, numit la 7/19 noiembrie 1829 președinte plenipotențiar al divanurilor din cele două Principate.

Sedință de urgență la Divan

Ravagiile epidemiei de holera izbucnite la Orenburg (august 1829) și propagată apoi prin Astrahan (iunie 1830) în întreaga Rusie centrală și sudică au alertat și autoritățile din Principatele Române, spre care se îndrepta vizibil flagelul. Prima țintă: Moldova. După cum ne informează un raport diplomatic trimis de Consulatul austriac din Moldova cancelarului Metternich, membrii Divanului din Iași s-au întrunit într-o sedință de urgență în noaptea de 17 decembrie 1830, spre a aviza posibilele măsuri de prevenire a cumplitei molițe ce bătea la porțile țării. Astfel, Divanul a hotărât să instituie un cordon de carantină de-a lungul Prutului, de la Galați la Mamornița; s-au dat dispoziții să se construiască în grabă bordeie de pământ pentru adăpostirea unor grupe de câte patru străjeri, plasate la o distanță de un ceas între ele; un supraveghetor călare – mazăl – era însărcinat cu patrularea între bordeie, zi și noapte, pentru ca nimeni să nu treacă neobservat peste hotar.

Comandantul întregului dispozitiv a fost numit vornicul Costache Conachi, el fiind supus direct autorității Divanului. Punctele de vamă de la Leovs, Vadul lui Isac și Reni au fost închise pentru călători și mărfuri. Pentru traficul cu Basarabia n-au mai rămas accesibile decât cele de la Sculeni și

Lipcani, unde călătorii, indiferent de condiția lor socială, erau supuși unui control carantină timp de nu mai puțin de 14 zile. Țara trebuia să se păzească.

Dar, în ciuda tuturor măsurilor luate, a punctelor de supraveghere și a transmiterii în Principate a unor broșuri pentru uzul personalului sanitar în luptă cu epidemia și primele ei simptome

forma superiorii într-un raport datat 12/24 iunie: „De zece zile, la Iași, care numără acum 30 000 de locuitori, au murit 800 de indivizi și ieri, din vreo 280 de bolnavi, au sucombat 155... Cauzele bo-

În vara anului 1831, izbucnise holera în București și se închiseseră toate barierele cu un cordon militar.

Kiseleff, puternicul stăpânitor al Munteniei, ieșise într-o zi să se plimbe cu

droașca. A umblat pe la Herăstrău, pe la Floreasca și se întoarse pe altă cale, spre București. La barieră, santinela, un mehedințean, se puse cu pușca în drumul lui Kiseleff.

– Nazat, că dau foc!

Kiseleff se ridică în droașcă.

– Eu sunt generalul Kiseleff.

– Poți să fii! Du-te la câprarul cordonului și adu-mi hârtie că poți trece!

Generalul se coborî jos, scoase un napoleon și îl întinse soldatului:

– Iacă, frate, bacșiș! Lasă-mă să trec!

Mehedințeanul plecă pușca și zise blând:

me,
holera

– cholera
morbus – începe

să facă ravagii. Mai întâi, dispersat, în câteva sate, și apoi, începând cu luna mai 1831, chiar și în capitala Moldovei, Iași.

Ulițe acoperite cu cadavre

La începutul verii lui 1831, epidemia băntuia cu furie, mortalitatea fiind în continuă creștere. Consulul francez Charles Lagan, reprezentantul Parisului la Iași, își in-

lii se datorează în primul rând hranei proaste, murdăriei și nepăsării locuitorilor. De aceea, președintele Divanurilor, generalul Kiseleff, a dat ordin să fie evacuate mahalalele cele mai populate și să fie transportați toți evreei și robii țigani pe dealurile din împrejurimi, unde să li se asigure hrana.

Coperta Regulamentului Organic

În aceeași zi de 12/24 iunie, consulul britanic E.L. Blutte, începea și el să tragă semnale de alarmă: „Aceeși molimă a izbucnit și la Galați pe 10 ale lunii [29 mai/10 iunie], chiar în ziua plecării mele de acolo

„Iașiul poate fi socotit acum ca un oraș aproape complet ruinat: ulițele sale acoperite sunt cu cadavre pe care nu e nimeni să le îngroape; casele părăsite și bisericile jefuite de bande de tâlhari și un incendiu pe care nu e nimeni să-l stingă fac ravagii în amintitul oraș. Reprezentantul meu la Galați a fost constrâns să părăsească această

mai mari boieri. Sunt case în care n-a scăpat nici măcar o slugă; pe ulițe nu se văd decât morți și bolnavi. Nu se mai găsesc căruțe spre a fi ridicați; fiecare fuge care încotro.”

Locuitorii erau atât de înspăimântați încât n-au pregetat să consemneze pe filele unor manuscrise sau ceasloave vechi tragismul evenimentelor. Un anume Ivan dă, astfel, mai multe amănunte într-o însemnare pe un vechi manuscris: „... Iar la leat 1831, vara pe vremea secerii[i], s-au întâmplat o boală foarte groaznică, ce se numea holer morbuș, care această boală nu s-au mai pomenit, și au fost pe față a tot pământul, de care mulți au căzut de pre cai pe drumuri și au murit, de care boală li se schimba chipurile și să făcea foarte groaznici”.

Bizare rețete și drastice măsurî

Pentru apărarea Țării Românești și împiedicarea răspândirii răului ce se ivise în Brăila, generalul Kiseleff a informat la 10/22 iunie pe cancelarul Nesselrode, că a stabilit „un cordon și carantine la hotarele acestui principat și a doua linie va fi organizată pe [râul] Buzău. În alarmă este [orașul] București, cu teama în legătură cu administrația pământească, care nu va rezista probabil groazei pe care această boală o însuflă întregii populații”.

– Dacă vrei să mă cinstești, aruncă-mi-l, căci din mână n-am voie să-l iau.

Kiseleff aruncă napoleonul. Soldatul puse piciorul pe napoleon ca să-l ia în stăpânire, apoi întinse pușca.

– Îndărăt, generale, că trag foc!

– Dar, bine bre, ți-am dat bacșiș.

– Îndărăt, generale!

Și soldatul a tras cocoșul și a pus arma la ochi.

Generalul a trebuit să se întoarcă. Ajuns pe altă cale la București, Kiseleff a poruncit să se afle numele soldatului, căruia i-a mai

dat doi napoleoni și l-a făcut căprar, pentru farsa ce i-a jucat-o.

(De la Dragoș la Cuza-vodă.

Legende populare românești)

și două zile mai târziu s-a întins la Brăila, cu aceleași efecte distructive asupra populației din aceste orașe”. Moldova aproape că cedase. Și teama pătrundea tot mai adânc și spre București.

Iar știrile nu erau deloc îmbucurătoare. Un alt raport al lui Blutte, din 15/27 iunie, este de-a dreptul cutremurător:

localitate după ce și-a pierdut fratele și doi servitori în molimă, care aici, ca și la Brăila, răpune 7 din 8 oameni pe care îi atacă.”

Viața de zi cu zi suferă transformări dramatice. Tribunalele își încetează activitatea, mulți dintre locuitorii înstăriți încearcă să părăsească localitățile. Grozăviile se înmulțesc cu fiecare oră ce trece.

„Orașul este un mormânt deschis, aproape toți medicii au sucombat – povestește consulul francez –, au murit și cei

Generalul Pavel Kiseleff

S-a creat chiar o autoritate supremă – un triumfător – alcătuită din marii boieri Barbu Știrbei, Gheorghe Filipescu și Alecu Vilara, pentru a adopta măsurile necesare pentru apărarea Capitalei.

Dacă administrativ s-a încercat orice, arsenalul terapeutic folosit contra maladiei era extrem de redus, rezumându-se, în afara ceaiurilor și fricțiunilor ca remediu general, la ceea ce Comitetul Carantinei trimisese fiecărui județ pentru tratarea bolnavilor, anume câte un pachetel de mușetel, două hârtii cu prafuri și două sticlețe, una cu vin de China și alta cu picături de opium. Doctorul Târcă (sau Țircă), de la Ploiești, a primit pentru a înfrunta molima, de la același comitet, pe 20 iunie/2 iulie: 6 dramuri unt de ismă, 6 dramuri picături de opium, doi funți izmă pentru ceai, un funt flori de mușetel, 50 [doze] de prafuri de magisterium bismuti și 50 dramuri de revert. Bizare medicamente pentru a combate o atât de necruțătoare molimă.

Dar cu toate precauțiile luate, holera a izbucnit la București, în ziua de 22 iunie/4 iulie 1831 stârnind o adevărată panică.

În drumul ei atacă toate așezările întâlnite. Vălenii de Munte e devastat de teroare, dar și de... lipsa tuturor forțelor de ordine ce fugiseră din oraș. Consulul englez Blutte povestește chiar că „pe lângă pericolul epidemiei de holeră... s-a mai ivit și acela al invadării localității, lipsite

de forțe polițienești, și de către vreo două sute [!] de răufăcători, evadați în condiții neștiute, de la minele de sare [Slănic Prahova] din apropiere“. Nu cunoaștem urmarea acestui aventuros incident, pe care se pare că onorabilul consul l-a cam exagerat, deoarece nu avem informații să se fi întâmplat ceva neplăcut la Vălenii de Munte, în afara cazurilor de holeră. În momente de maximă tensiune, zvonurile își găsesc terenul cel mai propice.

Oțet de patru hoți și moarte

Însemnările memorialistice sunt pline de informații cu privire la mersul epidemiei. Analistul Grigore Andronescu furnizează chiar, cu multă minuțiozitate, și numele unor decedați din Capitală ce au căzut victime molimei. Astfel, moartea unei copile la 15/27 iulie 1831 „din casa domnului Suțu de boala holerei în 6 ceasuri“ oferă prilejul de a-și exterioriza temerile: „Urătă boală această holeră, rea urgie dumezească, încât mai mult decât în vremile dă ciună omenirea s-au speriat. Milostivul Dumnezeu să ne erte și să-i aridice urgiia după noi.“

Mult mai colorat, în *Istoria fondării orașului București*, colonelul Dimitrie Pappasoglu, tânăr ostaș pe atunci, și-a povestit din amintiri activitatea din timpul epidemiei. „Deodată ne pomenirăm cu ordine ca să

ne afumăm toți hainele cu pucioasă; totodată pe linia corturilor noastre se ardeau grămezi de pucioasă, ofițerilor și soldaților li s-au adus din București coșuri pline cu sticlețe bine astupate conținând un fel de oțet care se numea oțet de patru hoți; se zicea că această doctorie a fost inventată la Paris de către patru tâlhari întemnițați și nu se compunea din altceva decât din oțet aromatic amestecat cu lichid de camfor.“

Capitala încerca să se apere cu toate forțele, chiar și militare. S-au adus companii de soldați ce au fost cantonate la Herăstrău, la Mărcuța, la Văcărești, la bariera Ghencea, pe Dealul Spirii și la Cotroceni. Cei care intrau în București trebuia „să stea să se curețe, să se dezinfecteze“ în carantinele așezate în Colentina și la Cotroceni.

Un alt mărtor din rândul armatei, ba chiar un confrate al lui Pappasoglu, a fost viitorul colonel Grigore Lăcusteanu, pe atunci tânăr ofițer. „Îmi aduc aminte – povestește el – că într-o dimineață bărbierul rotei [roatei] tunzându-mă, mă lasă jumătate tuns, fiindcă îl apucase cărceii, sărmanul; peste un ceas au fost mort. Într-o altă zi, pe câmpul Herăstrăului făceam bivouacul de prânz; mie îmi făcuse culcușul, ca să zic așa, pe muchea unei văi; îmi așterne covorul, îmi pune perna de piele, mă trântesc, văz căpătâiul prea înalt; bag mâna sub covor,

(Continuare în p. 76)

DIVORTUL LA ROMÂNI

Fată de boier de rang
mijlociu

Boier de rang înalt

DANIELA DOLTU

O istorie a divorțului la români? De ce nu? În numărul 3/2000, colaboratoarea noastră Theo Stănescu-Stanciu, pornind de la documentele legiuitoare, a încercat o cronică vie a universului familial, cu tihna și zbuciumul lui, oprindu-se cu precădere asupra secolului XIX.

Revenim, cu motivele de divorț pe un spațiu mai restrâns, Moldova, și un timp limitat, perioada regulamentară.

În Moldova primei jumătăți de veac XIX a existat un

mare număr de divorțuri. Literatura și actele oficiale ale vremii conțin numeroase mărturii în acest sens. La 9 martie 1839, mitropolitul Veniamin Costachi înainta domnului o anafora despre „deasa despărțenie a căsătorii care din zi în zi sporște lățindu-se ca și o epidemie fără stavilă de la cei mari până la cei mai mici ai norodului”. Mitropolitul avertiza că „înfrigorul acest rău va să aducă pe norodul acestei țări la cea mai mare demoralizație și sleire”

și cerea adoptarea imediată a unor măsuri riguroase, care să oblige la respectarea legilor civile, solicitând chiar ca timp de un an din acel moment să nu se mai elibereze nici o carte de despărțenie „decât numai la întâmplări neapărate”.

Cele două sensuri ale adulterului

Principalul motiv pentru care căsătoria putea fi desfăcută din vina femeii, prevedea Codul Calimah, era

Boier de rang înalt

acela al deținerii și nedivulgării de informații despre un eventual complot împotriva „stăpânirii sau a obșteștii siguranții”. Femeia mai putea fi la originea divorțului atunci când se dovedea „precurvă” sau era condamnată pentru „fapte criminalicești”; când era descoperită că „au vrăjmășit viața bărbatului sau știind că alții o vrăjmășesc nu i-au făcut arătare îndată”; „dacă, desfăștându-se, mănâncă și bea sau se scaldă împreună cu alți străini fără de voia bărbatului ei”; „dacă fără voia lui va mâne în casă străină și nu la părinții ei sau dacă bărbatul va goni-o, fără a se afla ea în vreo vinovăție din cele mai sus pomenite și neavând părinți sau depărtată fiind de locuința lor, va petrece noaptea în alt loc” (victimă devenea astfel, cu ușurință, culpabilă); „dacă fără de voință și știrea lui va merge la privesliști sau alte asemenea locuri”; „dacă

înadins va pricinui pierderea copiilor zămisliți sau îi va ucide după ce se vor naște”; „dacă va cădea cu totul în patima beției”.

Cele mai importante motive pentru care căsnicia putea fi desfăcută din vina bărbatului erau – ca și în cazul femeii – conspirarea împotriva „stăpânirii sau a obșteștii siguranții”, precum și tănuirea unor asemenea fapte, chiar în cazul în care persoana în cauză nu era direct implicată. Condamnarea pentru o faptă penală îndreptătea, de asemenea, cererea divorțului. Abia mai la urmă figurează printre motive și vina față de soție. Astfel, căsătoria se putea desface din pricina bărbatului, dacă acesta atentase la viața soției sale, dacă „au vicleanit cinstea și curățenia ei, dându-o pe mâna altor bărbați”, dacă, acuzând-o de adulter, n-a fost în măsură să aducă dovezi concludente.

În timp ce pentru infidelitatea femeii divorțul putea fi acordat fără probleme, necredința bărbatului era până la un punct tolerată: căsătoria se desfăcea doar dacă soțul, „căzând în dragostea altei femei, nu se va părsi de aceasta”. În timp ce adulterul o transforma pe femeie în „precurvă” (singurul bărbat pe care o femeie măritată avea voie să-l iubească – nu ne referim aici la dragostea filială sau fraternală – era soțul ei), infidelitatea masculină era doar „cădere în dragoste”.

În fine, „patima beției” era, de asemenea, motiv de di-

vorț, ca un factor ce provoca „vătămare în buna orânduială și în casnica economie”.

Odată dovedită („prin judecată”) adulteră, femeia era închisă într-o mănăstire, pierzându-și zestrea, care revenea în deplină proprietate bărbatului. În cazul existenței copiilor proprietatea asupra zestrei revenea acestora, soțul beneficiind doar de uzufructul ei.

Femeia divorțată din pricina adulterului sau a atentatului la viața soțului nu mai avea dreptul să se recăsătorească. Dacă era vinovată de alte fapte, se putea recăsători doar după trecerea a cinci ani de la pronunțarea despărțirii, pierzându-și totodată zestrea, în favoarea fostului soț și a copiilor.

În schimb, dacă divorțul survenise din cauza bărbatului, femeia își putea întemeia o nouă familie după împlinirea unui an.

Reglementând atât de minuțios condițiile acordării divorțului, legiuitorii lăsa deschisă în același timp porțița reconcilierii. „Despărțiții soți” dornici să trăiască iarăși împreună în bună înțelegere se puteau socoti „una și aceeași însoțire ca și cum n-ar fi fost despărțiți”.

Jalba presviteriei Ileana

Procedura acordării divorțului era relativ simplă: acel membru al cuplului care se considera parte vătămată

adresa o plângere mitropolitului, la sesizarea căruia era declanșată o anchetă încredințată, de regulă, preoților parohiilor în care locuiau împricinății. Cercetarea cazului consta în audierea celor care puteau depune mărturie în cunoștință de cauză: vecinii persoanelor implicate, rudele lor, prietenii etc., declarațiile acestora fiind consemnate și incluse în dosar.

În cele din urmă, era întocmită anafora – un rezumat al investigațiilor – prezentată mitropolitului, care dădea sentința. Abia după consfințirea, prin hotărâre canonică, a desfacerii legăturii duhovnicești dintre parteneri, puteau merge aceștia înaintea „tribunalului politic”, pentru judecarea eventualelor litigii, legate de împărțirea averii.

O mare parte dintre cererile de divorț sunt adresate de femei, cel mai adesea pe baza acuzațiilor de violență și de lipsă de interes față de familie. Un asemenea caz este acela al presviteriei Ileana, care depune o jalbă

împotriva soțului ei, „preotul Niță din Copou”, acuzându-l că „neconținut nu lipsesc beții de la dânsul, și nu numai că sunt lipsită de pâinea cea de toate zilele, cu două copile ce le am cu el făcute, ci încă și îngreacăță [însărcinată – n.n.] fiind, se duce dimineața cum poate și seara vine la un ceas sau la două din noapte [...] Pot eu să trăiesc cu copiii mei cu o pâine pe zi sau cu două? [...] Apoi sfinția sa dacă vine de pe unde umblă el, [...] nu că să mă întrebe de ceva ca un gospodar sau să se uite la copiii lui, decât eu alt nume nu am, curvă, târfă”.

„Preuteasa încă este iute, nu-i suferă lui ce zice, și pentru aceea o bate” – declară vecinii acestei perechi aflate în conflict. De multe ori, însă, „corecția” fizică poate pune în pericol viața victimei: „Am alergat cu toții când o băte pe preuteasă – povestesc aceiași vecini – și am găsit pe biata preuteasă în mijlocul casei trântită, mai moartă, și sfinția sa de ciudă

Fiu de boier

luând o tîngire ce era pe foc cu niște pești și umblând să i-o toarne în cap și nu l-am lăsat noi, și așa au trântit-o la pământ și au stricat-o.”

Rolul vecinilor

De multe ori Dicasteria [tribunalul bisericesc care judeca cererile de divorț] respinge inițial cererea de divorț, făcând eforturi de mediere, în speranța păstrării căsniciei. Asemenea demersuri au însă, în general, o eficiență scăzută, reconcilierea fiind doar aparentă. La patru ani după ce acceptase o împăcare cu soțul ei, polcovnicul Gavril Jigu, Elena Alexandru apare din nou în fața instanței, plângându-se că l-a văzut, în acest răstimp, „mai rău făcându-se”. Femeia aducea ca argument situația ei în cei doisprezece ani de căsnicie: „În diastimă vreme a traiului vieții ceas

Stradă din Iași

bun în ochi nu am văzut, ci tot bătută și tiranizată de către pomenitul meu bărbat am fost fără a fi vinovată cât de puțin; și chiar vinovată de aș fi fost, încă atâta tiranizării trupului meu nu s-ar fi căzut a-i împlini, căci un ucigaș de oameni se pedepsește până la o vreme și apoi se iartă, iară eu ticăloasă și osândită de ce merge mai rău se face, și mai mult mi se înnoiesc schingiuirile, cu nimic neputându-i intra în voie. [...] În sfârșit acum lovindu-mă peste un picior, mai mi l-au frânt, de istov asămine și mâinile, încât acum mai am venit în stare de a nu-mi putea spăla o cămașă. "Remarcăm și în acest caz implicarea vecinilor: „De multe ori mergând și în casa numitei jeluitoare – afirmă căpitantul Ștefan Costin, solicitat ca martor – l-am și muștrat în multe rânduri pentru a lor trai necuviincios, și asupra numitei nu am aflat nici o pricină."

Nici de această dată Dicasteria nu acordă divorțul, ci face o nouă încercare de împăcare a celor doi. Părâtul se recunoaște, printr-un zapis, vinovat de cele arătate de soția sa și se angajează formal să trăiască cu ea cum se cuvine, să o iubească „din tot sufletul”, așa cum legea îl îndatorește, să nu o mai „pedepsească cu bății” și să-i asigure cele necesare traiului, în caz contrar acceptând să suporte „cea mai aspră pedeapsă” (fără a se

preciza însă care anume). Drept garant al bunei sale credințe și supraveghetor al comportamentului său este numit un cunoscut de-al său, cu datoria de a informa Dicasteria de orice abatere.

Femeia se angajează și ea ca în cazul în care soțul ei respecta cele asumate, să-l asculte „la toate cele ce va poronci, ca pe un soț”, să-i acorde respectul cuvenit fără a-i „răspunde la ceva”, acceptând la rândul ei să fie „greu pedepsită”, dacă ar încălca aceste promisiuni.

La țară, ca și la oras

Cele mai invocate pricini de divorț sunt, așadar, violența, alcoolismul și neasigurarea de către soț a celor necesare traiului. În rândul claselor superioare încep să apară și alte motive: fe-

meile, mai educate, devin mai conștiente de aspectul afectiv al unei căsnicii, de nevoia de comunicare dintre soți.

Un caz semnificativ este acela al Aristiței Balș. Aceasta se căsătorise cu logofătul Costachi Filipescu din dragoste, după ce fusese nevoie, în prealabil, de o dispensă din partea mitropolitului, deoarece mirii erau într-un grad de rudenie („spîta a șasea de sânge”). „În puțină vreme după a noastră căsătorie – se plânge la scurtă vreme Aristița Balș – pomenitul bărbat al meu, căindu-se pentru pasul acesta, sau fiind rătăcit în alte osâbite plăceri, a început deodată a se arăta către mine cu mare răceală, iar mai pe urmă, după ce din această însoțire am câștigat și doi copii, eu am rămas în privirea lui ca o sarcină, încât a-l vedea o dată pe zi trebuia să mă socotesc foarte norocită, iar nopțile Dumnezeu știe unde petrecea, și aceasta aproape de cinci ani.” Simțindu-se în asemenea măsură neglijată, femeia se considera îndreptățită să ceară desfacerea căsătoriei.

Există numeroase cazuri – pe toate palierele scării sociale – în care bărbatul se considera parte vătămată, chemându-și soția, ca acuzată, în fața Dicasteriei. Un mare boier, de exemplu, hatmanul Anastasie Bașotă, își acuza soția, pe Ruxandra Balș, că în loc să „petreacă cu dragoste și cu blândețe”,

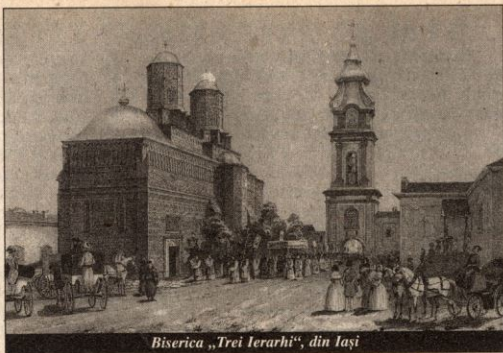

Secretarul Divanului

așa cum sunt „datoriile unei soții” ea, dimpotrivă, „îndărătnicindu-se, stăruiește în tot chipul a se dezbinda viețuirea dintre noi”.

Pe măsură ce coborâm treptele scării sociale, altele sunt faptele de care sunt acuzate femeile. Astfel, Anastasia, soția unui oarecare Ioan Ardeleanul „de aici din orașul Eși”, era „pătimașă de beție, și cum se îmbată se apucă la ocărât pe soțul ei cu fel de fel de batjocuri necinstite, care stă toată mahalaua în întristare – aceste mărturii aparțin vecinilor – pentru că numita se laudă de-a pururea că va da foc în casă, apoi [...] după ce se îmbată îl lasă pe numitul bărbat și unde se duce, ea știe, decât o vedem că vine cu ocări sărind la bătaie, stricând gardurile casei [...] și ce apucă din casă vinde și bea și umblă fugară câte trei, patru zile”. Dicasteria încearcă să-i împace pe cei doi: soția se angajează să se lase de băut, să-și vadă de casă și să se supună întru totul soțului, iar acesta promitea să n-o mai bată „fără vreo pricină”, ci să-i poarte de grijă și să o iubească „ca pe o soție”.

Vasile Chiril din satul Metești, departamentul Sucevei, își acuza soția că în cei trei ani ai căsniciei lor și-a părăsit de numeroase ori domiciliul, iar în timp ce el era plecat să o caute, copilul lor „a pierit de aprinderea hainelor”, în

Biserica „Treierari”, din Iași

incendiul care mistuia casa. Găsindu-și în cele din urmă soția angajată ca servitoare la Iași, reclamantul se lovește de refuzul acesteia de a se întoarce acasă, fapt pentru care cerea Dicasteriei ajutorul pentru a „i se da femeia pe mână”. Motivul acestei solicitări nu este, așa cum s-ar putea crede, afecțiunea față de soția fugară, ci unul ținând de interesul material: „căci până acum am cheltuit peste 300 lei bez zile pierdute cu căutarea ei și un fecior al ei [dintr-o căsătorie anterioară – n.n.] ce-i în slujba străzii pământești mă apucă să-i dau zestrea ei”.

În numeroase cazuri, femeia accepta soluția împăcării din considerente economice, divorțul putând antrena scăderea nivelului ei de trai până la un punct în care însăși existența zilnică devenea anevoioasă. Un exemplu concludent este acela al Soltanei care,

izgonită de soțul ei Costachi Nistor împreună cu fiul de șase ani, se vede silită să muncească din greu pentru a asigura supraviețuirea ei și a copilului, după cum însăși mărturisește: „Eu mă aflu izgonită de bărbatul meu de șase ani, cu un copil mic de șase ani, anume Toma, care eu văzându-mă izgonită de numitul bărbat, am umblat cu copilul de mână și am lucrat la salahori unde găseam, până și la cărămidărie am lucrat, numai ca să-mi scot hrana de toate zilele și a-mi hrăni bietul copil.”

Prin amplexarea și caracteristicile sale, fenomenul divorțului în Moldova reglementară reflectă apariția în cadrul societății a unei tendințe tot mai accentuate de liberalizare a moravurilor, de desprindere de rolul tradițional de unitate funcțională care era atribuit familiei, curent împotriva căruia se ridica Biserica, având și sprijinul statului. ■

VIENA OMAGIAZĂ VOIEVOZII ROMÂNI

Recunoștința este o floare rară în istorie, dar cu atât mai prețioasă când este exprimată de una dintre marile capitale ale istoriei și culturii europene, fie și la o distanță de peste 300 de ani...

La 24 noiembrie 2000, a avut loc, la biserica St. Josef de pe înălțimea Kahlenberg din preajma Vienei, ceremonia de dezvelire a unei plăci comemorative cu următorul text, în limba română și germană: „În memoria soldaților români care, în anul 1683, la despresurarea Vienei, au contribuit la salvarea orașului”. Instalată din inițiativa Academiei Române, Fundația familiei Elias, această placă este menită să marcheze contribuția voievozilor români Șerban Cantacuzino al Țării Românești și Gheorghe Duca al Moldovei care, cu ocazia asediului Vienei de către otomani, deși au fost obligați să facă parte din trupele turcești, au ajutat pe asediați, mijlocind transmiterea de informații în momente deosebit de critice pentru aceștia, când erau cu totul izolați și aproape la capătul rezistenței. Ceea ce, potrivit chiar izvoarelor emaneate de la Curtea imperială, a contribuit în mod hotărâtor la despresurarea Vienei de către armata regelui Poloniei, Jan Sobieski, în trupele căruia s-au aflat, de asemenea, unități de cavalerie moldovenească.

După cuvântul de deschidere a ceremoniei, rostit de domnul Ion Neamțu, ambasadorul României în Austria, academicianul Dan Berindei a prezentat mesajul Academiei Române, al Fundației fraților Elias, prin care a mulțumit

autorităților orașului Viena pentru sprijinul la instalarea plăcii comemorative. Din partea municipalității Vienei, primarul sectorului Döbling, Hubert Eder, a arătat că însuși prezența sa la ceremonie, acordul și sprijinul acordat de către capitala Austriei la instalarea plăcii comemorative echivalează cu o recunoaștere istorică, o omagiere a meritelor voievozilor români la salvarea Vienei.

Momente emoționante au fost oficierea unei slujbe comune de sfințire a plăcii comemorative de către preotul Parohiei ortodoxe Smolinski, precum și acela în care ambasadorul Poloniei, prof. dr. Irina Lipowicz a depus o coroană de flori și a îngenunchiat în fața plăcii comemorative, marcând astfel contribuția comună a celor două țări la cauza creștinătății și a civilizației europene.

În după-amiaza aceleiași zile, a avut loc, la Centrul Cultural Român din Viena, o masă rotundă cu tema „Contribuția soldaților români, în anul 1683, la salvarea orașului”, cu participarea acad. Dan Berindei, a prof. dr. Max D. Peyfuss, de la Institutul pentru cercetarea Europei de Est și Sud-Est, a dr. Manfred Stoy de la Institutul de istorie al Universității din Viena, și a dr. Alexandru Popescu, directorul Centrului Cultural Român din Viena, cu care ocazie au fost relevate semnificațiile actului de solidaritate a voievozilor români cu populația Vienei în perspectivă istorică, dar și necesitatea adâncirii cercetărilor referitoare la acest moment.

Alexandru POPESCU

...LA LEAT 1831...

(Urmare din p. 70)

trag o pălărie românească; ardic covorul, era capul unui mort de cholera îngropat prea puțin în pământ. Nerodul de soldat când au așternut covorul nu au băgat de seamă, căci trupul era în vale și capul ajungea pe muchea dealului...”

Imaginile urbei erau îngrozitoare. „În tot lungul ulițelor – continuă Lăcusteanu –, nu întâlneam alt fără numai care cu ciocli, care transportau morții la câmp ca să-i îngroape, femei din popor care urmăreau carele cu țipete și răcnete sfâșietoare, câinii în haită urlau de te înfiorau. Ce aspect îngrozitor”.

Viața parcă se opri în loc. Nici măcar cerșetorii nu mai erau în număr mare la locurile cunoscute. „Intrând pe barieră și venind pe pod până la Sf. Ioan – își amintește Pappasoglu – jur că nu am văzut suflul de om decât un cerșetor olog, ce sta pe o tarabă în podu Mogoșoaiei [Calea Victoriei], în fața podului de lângă Sf. Vasile. Iar la toate curțile boierești erau porțile închise, ferestrele caselor deschise și în mijlocul curților se ridica fum gros și întunecos de la gunoarele grajdurilor cărora li se dăduseră foc după ordin.”

Făcând acum un bilanț general al impactului avut asupra populației ambelor Principate de acea grozavă epidemie de holeră din 1831, cifrele devin aproape

însăpăimântătoare. Astfel, după calculele noastre, puțin diferite ca rezultat de cele cuprinse în raportul generalului Kiseleff privind administrația sa și din raportul vornicului Barbu Știrbei, la o populație de aproape 2 900 000 de locuitori s-au înregistrat 33 560 de bolnavi din care 20 218 și-au pierdut viața. Adică un mort la 143 de locuitori. La Iași, din 32 000 locuitori au pierit 2 887, iar la București, dintr-o populație de 95 000 au murit 1 674 persoane. În comparație cu epidemia ce a lovit, cam în același timp și Ungaria, în Principatele Române, rata mortalității a fost mult mai ridicată.

Biciul holerei a lovit sălbatic și a lăsat în urmă doar groază și neliniște... ■

REPERE ROMÂNEȘTI ÎN MILENIUL AL II-LEA

STEFAN CEL MARE, 1475		CAPUL LUI BUREBISTAI		O PERSOANĂ GREOAIE		DATE ÎN PARTE!		UN FEL DE TOPORAȘ	
MIHAI VITEAZU, 1595		SUNT ÎN PLOI		ÎȚI SUCESTE CAPUL		UNIREA DE LA 1 DEC. 1918		UNUL MIC ABIA APĂRUT	
SOMAT DIN STÂNGA!			LUATE ÎN BALON!				MECI NUL		
ÎNCEPUTURILE SLAVIZĂRII!			INDEPENDENȚA DE 1877				FAMILIE MARTIRĂ SEC. XVII-XVIII		
		CONSTANTINOPOLUL ÎNTRE 1453-1923							
PRODUS LACTAT				TIPĂRIȚĂ DE GUTENBERG SEC. XV					
PRONUME PERSONAL				INDICĂ UN DRUM					
		CUMPLIT DE RĂU (tem.)						CUVÂNT DE ADRESARE CĂTRE REGI	
		PIESĂ DE RĂZBOI							
	START DE ITINERARI!			UN DAR MAI DEOSEBIT					
	BULGARIA, 1877			LA ÎNTRAREA ÎN RĂZBOIENI!					
			PARI ÎN VIE						UN CNEAZ DIN SEC. XIII
			MIRCEA CEL BĂTRÂN, 1395						
RĂSĂRIT				FĂRĂ FORMĂ PRECISĂ					
FRUCTUL DISCORDIEI BIBLICE				ÎN MAȘINĂ!					
		NEAM (fig.)				A NU DUCE LIPSĂ			
		O MÂNDREȚE DE FAȚĂ				TERMINĂ ENUMERAREA			
INEL DE LANȚ								LICHID ÎN SÂNGE	
GROPI CU APĂ LA CURSE				UN VECHI TIPAR					
				UNU ȘI UNUI!					
DAU DIN CAP		BĂTRÂNUL DINTR-O VECHE ROMÂNȚĂ				MANTIA ALBĂ A IERNII			
					ORA LA FACULTATE				

Prof. Pavel TOTOLICI

DIALOG CU CITITORII

Numeroși cititori și colaboratori, din țară și din străinătate, ne-au felicitat cu prilejul Sărbătorilor de iarnă 2000 și a Anului Nou 2001. Le mulțumim cu statornice sentimente de prețuire, reînnoind, totodată, urările noastre de La mulți ani!, cu multă sănătate, bucurii și belșug, în noul an, început de secol și mileniu.

COAUTOR

Doamna ELENA SEFTIUC, din București, soția istoricului ILIE SEFTIUC (1936-1996) ne-a trimis o scrisoare în care ne precizează că lucrarea România sub lupa diplomației sovietice (1917-1933), apărută în 1998, la Editura Junimea din Iași, citată de dl. Mircea Rusnac în articolul în lagăr, nu executat, din nr. 10/2000, pp. 37-38, are doi autori, Emilian Bold și Ilie Seftiuc, nu doar unul singur, respectiv Emilian Bold, cum notează dl. Rusnac.

„Mi-am permis - scrie doamna Seftiuc - să vă adresez aceste rânduri nu dintr-un orgoliu pe care, firesc îl avem cu toții, ci din dorința de a restabili adevărul, în condițiile când unul dintre autori, respectiv Ilie Seftiuc, nu se mai poate apăra.”

PENTRU COMPLETAREA COLECȚIEI

Doamna profesoară GABRIELA MARCO, din Nădlac, jud. Arad, str. I. Slavici, nr. 40, dorește să-și completeze colecția Magazin istoric.

Pentru aceasta solicită sprijinul cititorilor care-i pot pune la dispoziție numerele din anii 1979-1982 și 1987-1994.

NEPLĂCERE DIN NEATENȚIE

Doamna VICTORIA CRIVI, din Câmpia Turzii, ne-a reclamat neprimirea nr. 9/2000 al revistei noastre.

Am transmis sesizarea abonatei noastre Oficiului Județean Postcurier Cluj, din partea căruia am primit următorul răspuns:

În urma cercetărilor efectuate s-a constatat că factorul poștal a distribuit din greșală revista în cutia poștală a altui abonat, dar care nu mai avea abonament pe luna septembrie, fiindu-i expirat.

La cererea factorului poștal de a-i restitui revista ce nu i se cuvenea, acesta a negat primirea ei.

Factorul poștal a încercat să o cumpere de la vânzare, dar nu a găsit acest număr și atunci, la înțelegere cu abonata, aceasta a făcut un apel la redacția dvs., pentru a i se trimite numărul pe luna septembrie, factorul poștal obligându-se să achite contravaloarea revistei și taxa de expediere.

Menționăm că d-na Victoria Crivi nu a intenționat să facă reclamație factorului poștal de ale căruia servicii este mulțumită.

Regretăm neatenția factorului poștal și mulțumim Oficiului Județean Postcurier Cluj pentru promptitudine.

PENTRU NEPOȚI

Doamna MARIA CHIROȘCĂ, din Constanța, posesoarea colecției complete a revistei - ca, de altfel, foarte mulți cititori - ne împărtășește această satisfacție de... bunică. Am nepoți - mulți - și când vin la mine găsesc în paginile Magazinului istoric multe răspunsuri la problemele lor.

Pasiunea pentru istorie - pe care corespondenta noastră ne scrie că o are din copilărie - lată că o transmite și nepoților.

Felicitări!

DIN UZDIN

Primim nr. 11 (106), anul XI de apariție, al publicației Tibiscus, editată de Societatea Literar-Artistică „Tibiscus”, din Uzdin (Banat, Iugoslavia), redactor-șef dl. VASILE BARBU.

În paginile ei, știri despre viața românilor din Banatul iugoslav, cu multe referiri la istoria acestei comunități.

Între altele și știrea că, începând din 1994, la Marconia, pe Clisura Dunării, se lucrează la o monumentală statuie a lui Decebal, sculptată într-o uriașă stâncă. Așteptăm o fotografie a lucrării, atunci când va fi gata, pentru a o prezenta cititorilor noștri.

CERERI ȘI OFERTE

NICOLAE PROLAN, Sibiu, Al. Sibiul, nr. 1, bl. 18, ap. 6, oferă numere disparate din anii 1972-1999.

IOAN BUSUIOC, Iași, str. Vasile Lupu, nr. 83, oferă colecția completă.

MARIUS OPRINA, București, telefon 094177544, oferă colecția completă.

LUCIA PREDESCU, București, Aleea Rotundă, nr. 1, bl. Y1B, ap. 34, oferă colecția completă.

MARIANA ȘUȘTIC, Sighetu Marmației, str. V. Alecsandri, nr. 16, solicită colecția 1967-1984.

ELISABETA OLTEANU, București, telefon 203.08.89, oferă colecția completă.

ION F. DOLETE, Brașov, str. Mircea cel Bătrân, nr. 49, bl. 36, ap. 28, oferă colecția completă.

RADU COMAN, București, str. Rodiei, nr. 3, oferă colecția completă.

CORINA DROCAȘ, Cluj-Napoca, str. Dostoievski, nr. 6, bl. B, sc. 2, ap. 27, oferă: nr. 10/1968; 1/1973; 1/1974; 4/1975; 4/1982.

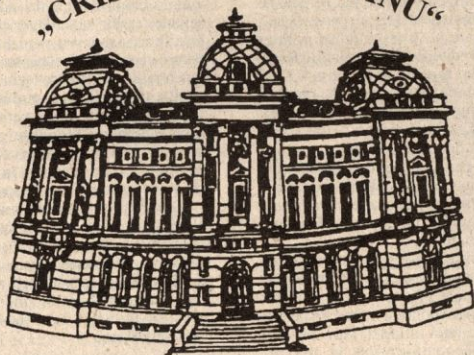
MIHAI BACIU, Caracal, Intr. Muzeului, nr. 3, bl. 12, ap. 7, oferă colecția 1967-1999.

Banca Națională
a României

Asociația Română
a Băncilor

Fundația Culturală
Magazin Istoric

A VIII-a ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară
„CRISTIAN POPIȘTEANU”

CULTURĂ ȘI EDUCAȚIE BANCARĂ TRADIȚIE ȘI PERSPECTIVE

București, 12 decembrie 2000

Banca Națională – responsabilitate și transparență

Simpozionul de istorie a civilizației bancare românești „Cristian Popișteanu” vă propune în acest an o temă generoasă: „Cultura și civilizația bancară, tradiții și perspective”. Aflat la cea de-a 8-a ediție se poate spune că această manifestare a devenit deja o tradiție.

Organizat cu puțin înainte de a trece într-un an nou și, totodată, în pragul unui nou mileniu, cu siguranță acest simpozion va constitui un bun prilej pentru participanți să facă bilanțul celor 10 ani de existență a actualului sistem bancar, să treacă în revistă realizările, neîmplinirile și să-și prezinte în același timp planurile de viitor.

Aș dori să folosesc această oportunitate pentru a analiza astăzi două dintre preocupările prioritare ale băncii centrale în această perioadă:

1. Coordonarea eforturilor de combatere a inflației;
2. Definirea mai clară a rolului supravegherii bancare.

Coordonarea eforturilor de combatere a inflației

După aproape 11 ani de tranziție, un fenomen care continuă să ne afecteze la fel de mult ca la începutul perioadei este inflația; deși s-a înscris

în ultimii ani pe o tendință, în general, descendentă, aceasta rămâne încă la un nivel destul de ridicat, căpătând un caracter cronic. De altfel, nici nu putea să existe o altă situație, atâta vreme cât cauzele imediate, nemonetaie ale fenomenului rămân, în esență, neschimbate.

Atâta timp cât dezechilibrele grave din economie se închid prin transferuri ne transparente de venituri și avutii, fenomenul inflaționist va fi inevitabil. Mă refer aici la dezechilibrele structurale, atât la nivel macro, cât și microeconomic, perpetuate de ritmul lent al restructurării și privatizării, dezechilibre generate și întreținute de politici neadecvate în sfera veniturilor (necorelate, adesea, cu productivitatea muncii), precum și de indisciplina financiară (care, tolerată, permite acumularea unui volum impresionant de aierate).

Este adevărat că, în timp, aceste cauze structurale au condus la derapaje monetare, care au conferit inflației un caracter cronic. Acomodarea monetară a fost însă prețul evitării gripării economiei, în condițiile în care dezechilibrele sale structurale nu puteau fi eliminate prin folosirea instrumentelor monetare.

Incoerența, inconsecvența și nesincronizarea politicilor macroeconomice nu pot fi suplinite de acțiunile Băncii Centrale. Mai mult, la un moment dat, folosirea exclusivă a politicii monetare pentru ținerea sub control a ratei inflației, fără sprijinul altor politici macroeconomice și măsuri structurale, poate deveni chiar contraproductivă.

Inflația este semnul unei economii în suferință, creșterea prețurilor constituind o supapă de eliberare a tensiunilor acumulate în economie și de a ajunge la un nou echilibru. După experiența negativă a anilor trecuți, este evident că inflația poate fi coborâtă la un nivel care să impulsioneze dezvoltarea economică numai prin eforturi conjugate ale decidenților economici, în speță parlamentul, guvernul și Banca Centrală, care să promoveze la nivel național o politică economică coerentă. Bineînțeles însă că în acest proces rolul primordial revine totuși autorității monetare.

Deși nivelul inflației din acest an a fost superior obiectivului propus la începutul anului, el se situează sub cel înregistrat în 1999. Pentru anul următor, păstrând trendul descendent, prognozăm o inflație în jurul a 22-25 la sută, nivel care va putea permite consolidarea realizărilor din economia reală din acest an și se înscrie, totodată, pe linia eforturilor făcute de România pentru aderarea la spațiul comunitar.

Menținerea sub control a inflației este condiționată și de o evoluție corespunzătoare a cursului de schimb, realitatea probând existența unei puternice interdependențe între cele două variabile macroeconomice. Actualul regim de curs de schimb – de flotare controlată – s-a dovedit a fi o soluție potrivită pentru economia românească în contextul actual, fapt demonstrat de:

(1) - acumularea în ultimii ani a unui volum important de rezerve internaționale (de fapt, prin existența unei rezerve valutare de circa 2,45 miliarde dolari și a 0,9 miliarde dolari sub formă

de aur monetar - deci un total de 3,4 miliarde dolari la data de 8 decembrie 2000 - Banca Națională a României este depozitarul celei mai mari rezerve de după 1989), precum și (2) - de funcționarea în condiții normale a pieței valutare, fără tensiuni sau salturi bruște ale cursului, operatorii având practic acces la valută fără restricții pentru operațiunile de cont curent, în perspectivă urmărindu-se liberalizarea graduală a operațiunilor de capital.

Deși există opinii conform cărora un regim de curs de schimb fix ar fi mai indicat pentru combaterea inflației, aș dori să subliniez că o asemenea abordare este, în acest moment, nerealistă și contraproductivă pentru economia românească. Avantajele conferite, în teorie, de un astfel de regim de curs de schimb pot să nu se materializeze în practică dacă acesta se aplică în cazul unei economii nerestructurate, cum este economia noastră. Rezultatul poate fi chiar opus celui scontat: erodarea rezervelor băncii centrale, acumularea de tensiuni în prețuri și, în final, răbufnirea cu o intensitate sporită a inflației.

Evoluția indicatorilor macroeconomici, ca, de altfel, și nivelul rezervelor internaționale ne permit să apreciem că evoluția cursului de schimb nu va suferi modificări semnificative în perioada imediat următoare, Banca Națională a României având atât capacitatea de a preîntâmpina eventuale șocuri, cât și posibilitatea de a face față plăților în contul datoriei externe.

Definirea mai clară a rolului supravegherii bancare

În ultimii 10 ani, sectorul cel mai sensibil din activitatea Băncii Centrale, cu un impact puternic în opinia publică, l-a constituit supravegherea prudențială a băncilor.

Funcția a Băncii Centrale apărută după 1991, odată cu construirea sistemului bancar pe două paliere, supravegherea băncilor s-a maturizat și a căpătat consistență pe parcursul timpului. Instrumentele folosite, legislația, personalul specializat s-au format și perfecționat pe măsură ce activitatea bancară s-a dezvoltat și a căpătat noi dimensiuni și valențe.

Este adevărat că, la o primă vedere, problemele sistemului bancar par a fi fost mai mari în ultimii doi ani, și aceasta datorită faptului că în acest interval mai multe bănci s-au confruntat cu dificultăți, unele din ele intrând chiar în stare de faliment. Este însă numai o falsă impresie. Noi reglementări au impus exigențe sporite în activitatea bancară, ceea ce a determinat o evaluare mult mai clară și mai precisă a performanțelor băncilor.

Profit de faptul că suntem la un simpozion de cultură și civilizație bancară prin a face câteva precizări care, poate, vor contribui la o mai bună analiză și înțelegere a rolului supravegherii. În primul rând, aș dori să subliniez faptul că falimentul este o instituție a economiei de piață. Falimente au existat și există în economia reală, chiar dacă nu au același impact social pe care l-ar avea falimentul unei instituții

financiare. Ceea ce trebuie înțeles și acceptat de opinia publică este faptul că și băncile pot da faliment, rigorile economiei de piață neputând fi evitate nici în cazul lor.

Banca Centrală supraveghează activitatea băncilor prin instrumente specifice (inspecții periodice la fața locului, raportări), fără a se substitui însă managementului acestora. Ea poate interveni doar în situațiile în care constată că reglementările în domeniu nu sunt respectate și în cazul în care există pericolul ca situația financiară a unei bănci să se degradeze. Există însă și situații în care falimentul este inevitabil, caz în care autoritatea de supraveghere intervine pentru a izola sau limita efectul de contaminare pe care îl poate avea producerea unui astfel de eveniment nedorit. Ceea ce urmărește organul de supraveghere, în ultimă instanță, este sănătatea sistemului bancar în ansamblu, chiar cu prețul eliminării unor bănci din sistem, și anume a băncilor neviabile.

Nu încerc să minimalizez neîmplinirile Băncii Centrale în acest domeniu. Doresc însă să supun atenției dumneavoastră un fapt cât se poate de evident: până în acest moment, sistemul bancar românesc s-a dezvoltat preponderent, cantitativ, ceea ce s-a concretizat în apariția unui număr destul de mare de bănci (peste 40). În acest interval de timp a fost creat și îmbunătățit cadrul normativ necesar desfășurării activității bancare. După această primă etapă, de dezvoltare, sistemul bancar a intrat într-o nouă fază a evoluției sale: cea de consolidare, în care

băncile trebuie să facă dovada viabilității lor. Evident că acele bănci care nu vor rezista noilor exigențe de prudență bancară, în curs de aliniere la standardele internaționale, vor fi eliminate din peisajul bancar. Aș mai dori să subliniez, de asemenea, că procesul de aderare la U.E. va însemna întărirea, în continuare, a supravegherii bancare și adoptarea de măsuri care, inițial, pot fi dureroase atât pentru bănci, cât și pentru clientela acestora.

Responsabilitatea supravegherii băncilor nu revine în exclusivitate Băncii Naționale; această responsabilitate se împarte cu operatorii care acționează pe piață. Astfel, primii care ar trebui să sancționeze, să penalizeze comportamentele bancare riscante ar trebui să fie deponenții și băncile partenere. Pentru a se realiza acest lucru este nevoie însă de mult mai multă transparență în activitatea băncilor, de publicarea unor informații cât mai amănunțite și de calitate despre situația financiară a acestora și nu în ultimul rând de aplicarea unor sancțiuni drastice pentru furnizarea de informații eronate.

Cu alte cuvinte, ceea ce doresc să subliniez este faptul că atât lupta contra inflației, cât și cea de păstrare a sănătății sistemului bancar nu sunt numai ale Băncii Naționale a României, ci ale tuturor, pentru că ne afectează într-o măsură mai mare sau mai mică pe toți.

Emil Iota GHIZARI,
Guvernator al
Băncii Naționale a României

Creditarea întreprinderilor mici și mijlocii - instrument de promovare a culturii și educației bancare

Băncile comerciale, prin spectrul larg de produse bancare și numărul mare de clienți, sunt implicate cotidian în promovarea culturii și educației bancare, mai ales în condițiile României care impun creșterea considerabilă a gradului de bancarizare, concomitent cu implementarea unor servicii moderne, cum ar fi cardurile, multi cash, banca pe internet etc.

Un rol aparte în activitatea bancară revine întreprinderilor mici și mijlocii private, care sunt noi „actori” ai economiei românești, începând cu anul 1990, odată cu apariția Decretului - Lege nr.54/1990.

Pornind de la importanța acestui segment de clienți pentru dezvoltarea sectorului privat și transformarea economiei românești în economia de piață, BRD și-a stabilit, încă din anul 1990, ca obiectiv strategic atragerea IMM-urilor în rândul

clienților săi și susținerea activităților acestora, atât prin acordarea de credite, efectuarea operațiunilor de încasări și plăți, cât și prin asigurarea unor servicii de asistență financiară și consultanță, inclusiv de elaborare de planuri de afaceri și studii de fezabilitate.

Aceste relații se deosebesc de cele uzuale cu un client cu potențial ridicat, întrucât întreprinderile mici și mijlocii, de regulă, nu au tradiție în inițierea, promovarea și dezvoltarea afacerilor și cunosc insuficient mecanismele și riscurile economiei de piață. Pe de altă parte, se confruntă cu o lipsă acută de resurse financiare pentru demararea afacerilor și cu lipsa de cadre de specialitate (în special în probleme financiare și de relații cu banca).

Toți acești factori au determinat banca să amplifice actele de educație și cultură bancară, mai

**BANCA ROMÂNĂ
PENTRU DEZVOLTARE
GROUPE SOCIETE GENERALE**

ales în condițiile în care societățile specializate în consultanță și programele guvernamentale de susținere a IMM-urilor au apărut cu un decalaj de timp considerabil față de implicarea băncii.

Prin complexitatea sa, „creditarea” acoperă toate aspectele esențiale ale activității economice desfășurate de întreprinzător, începând cu analiza perspectivelor sectorului de activitate și a viabilității comerciale a întreprinderii, identificarea riscurilor potențiale - inclusiv asupra rambursării creditului și - terminând cu impunerea rigurozității și disciplinei în derularea afacerii etc.

În acest context au loc relațiile bancă - client IMM și, implicit, particularitățile concrete de promovare a culturii și educației bancare, astfel:

- Relația bancă-întreprinzător privat are un caracter puternic personalizat, fiind seama de faptul că în marea majoritate a cazurilor, clientul de acest tip nu are „istorie”, iar pe de altă parte, prin prerogativele sale, este personalitatea proeminentă care angajează responsabilitatea societății, în general, deși, nu are pregătirea specifică de finanțe-bănci necesară și nici „locotenenți” calați în astfel de probleme. Această relație se manifestă printr-un permanent dialog, de multe ori chiar „didactic”, inițiat încă din faza premergătoare solicitării unui credit în care banca identifică capacitatea și abilitatea clientului de a rambursa creditul și analizează cu acesta toate aspectele afacerii pe care o desfășoară și intenționează să o dezvolte. Aceste contacte au loc și ulterior, pe întreaga perioadă de derulare a creditului, accentul punându-se pe semnalarea tuturor dificultăților ivite și promovarea de soluții care să asigure obținerea rezultatelor economico-financiare scontate.
- Introducerea în raporturile cu întreprinderile mici și mijlocii a unor proceduri și documente accesibile și standardizate pentru a ușura formalitățile de obținere a unui credit și a asigura transparența întregului proces de creditare. De exemplu, s-a elaborat un plan de afaceri tip, care se oferă cu titlu gratuit tuturor solicitanților. În baza acestuia, clientul se familiarizează, privind studiul pieței și modul de promovare a produsului/serviciului, în identificarea problemelor legate de furnizori și desfacere, iar în cazul investițiilor în aspecte legate de proiect cum ar fi costurile, tehnologia, mediul etc. Deosebit de important este faptul că întreprinzătorul adoptă metodologia de analiză financiară care reliefează atât evoluția performanțelor financiare, cât și premisele și rezultatele estimate a fi obținute în viitor, inclusiv modul de determinare a fluxului de numerar, ceea ce presupune abordarea și însușirea unor noțiuni economico-financiare complexe. În acest fel, întreprinzătorul se obișnuiește să dea atenție rigurozității datelor contabile, devenind conștient că numai printr-o analiză periodică a indicatorilor financiari poate

înregistra performanțe favorabile în evoluția afacerilor sale.

- În afara sprijinului lucrătorilor din sectoarele de creditare, clienții recurg și la consultanța pentru afaceri, constând în elaborarea de planuri de afaceri sau, după caz, de studii de fezabilitate pentru investiții, consultanță oferită de un corp de circa 100 specialiști în întreaga rețea BRD. Cu acest prilej, întreprinzătorii se familiarizează cu principiul planificării afacerilor, cu aspectele privind competiția de pe piață și cu modalitățile de a obține avantaje maxime cu resurse minime. Totodată, pot identifica riscurile și obstacolele, precum și modalitățile de diminuare a acestora, ceea ce practic îi ajută să adopte o decizie rațională pentru dezvoltarea afacerilor, inclusiv oportunitatea apelării la credite. Prin apelarea la consultanță se evită și tendința majorității întreprinderilor mici și mijlocii de a trata doar pe termen scurt, de regulă, problemele cu care se confruntă și îi ajută să-și formeze o cultură prospectivă. Clientul plătește evident consultanța și aceasta îl face să prețuiască „marfa” pentru care a plătit.
- O altă direcție de cultivare și promovare a unei gândiri economice o constituie recomandarea pe care adesea o fac specialiștii băncii de a se adopta soluții de finanțare prudente, bazate pe luarea în considerare a resurselor proprii, cunoscând că numai printr-un efect de pârghie corespunzător între sursele proprii și datorii se pot asigura efectele maxime scontate și realizarea condițiilor de rambursare a creditului; Am pledat întotdeauna și pentru evitarea atât a supraevaluarii creditelor, cât și a altor ecate legate de cheltuieli nejustificate (unele legate de obiective administrative sau dotări peste standardul obișnuit), care pot determina un impact negativ prin cheltuielile financiare generate. În cazul investițiilor au fost foarte multe situații în care întreprinzătorii au fost convinși că o realizare și punere în funcțiune etapizată pe obiective este mult mai avantajoasă, întrucât reduce imobilizările și permite introducerea de corecții în funcție de rezultatele fazelor intermediare. De multe ori banca decide să respingă sau să reducă considerabil un credit. Banca, în asemenea ocazii, prezintă clientului pe larg rațiunile deciziei, „didactică” ce în timp își arată roadele; ulterior mulți dintre clienți exprimându-și mulțumirile pentru evitarea unor consecințe nedorite.
- În altă ordine de idei, instituirea unei culturi de economisire a resurselor financiare și prudență în cheltuirea acestora se realizează și prin recomandările făcute pentru promovarea autofinanțării, constituirea excedentelor financiare în depozite cât mai avantajoase și, nu în ultimul rând, utilizarea cardurilor, care poate genera economii și operativitate în plăți.

- Cultivarea unui spirit de bună gospodărire și menținere a integrității a tuturor activelor deținute de IMM-uri, respectiv stimularea unui comportament responsabil, de adevărat proprietar, este o altă consecință a activității de creditare, cunoscând faptul că banca este în situația de a solicita și garanții materiale pentru acoperirea riscului de creditare.

Având în vedere că majoritatea întreprinderilor mici și mijlocii nou create nu dispun de active suficiente și pentru a facilita accesul la credite, BRD a fost inițiatorul creării Fondului Român de Garantare a Creditelor pentru Întreprinzători Privati și a Fondului de Garantare a Creditului Rural, instituții care acordă garanții de până la 70% din valoarea creditelor acordate de bănci și, în același timp, prin analizele financiare pe care le fac sunt promotori ai culturii și educației economice în rândul acestei categorii de clienți.

Politica de susținere de către BRD a întreprinderilor mici și mijlocii este ilustrată prin faptul că la 31.10 a.c. soldul creditelor puse la dispoziția IMM-urilor se ridică la circa 7 900 mld. lei, din care 2 700 mld. lei reprezintă credite pe termen mediu și lung acordate pentru investiții. În ultimii ani, au fost puse în funcțiune peste 2 000 de capacități și obiective industriale, cu efecte favorabile asupra dezvoltării acestui sector. Este semnificativ faptul că soldul actual al creditelor acordate IMM-urilor reprezintă 55% din totalul portofoliului de credite al băncii, ceea ce

demonstrează amplitudinea implicării băncii în dezvoltarea acestui sector.

O satisfacție majoră pentru bancă este reprezentată de realitatea că o mare parte a clienților IMM au reușit să-și ramburseze la termen creditele și s-au menținut pe piață în pofida mediului economico-financiar cu care sunt confrunțați.

Nu este lipsit de semnificație în acest context faptul că BRD a obținut consecutiv, în ultimii trei ani, premiul pentru sprijinirea IMM, acordat cu prilejul Topului Național al Firmelor Private.

Și în viitor BRD își propune să adopte aceeași politică deschisă și flexibilă față de întreprinzătorii mici și mijlocii și în promovarea aceluiași principii fundamentale de cultură și educație bancară. Cu atât mai mult cu cât acum BRD face parte din Groupe Société Générale, unul dintre numele cele mai importante ale lumii financiar-bancare, care are o adevărată tradiție în finanțarea întreprinderilor mici și mijlocii și în educarea și cultivarea unei culturi a finanțării în rândul clienților săi.

Din experiența noastră, „investiția” pe care o bancă o face în lămurirea și educarea clientului, în „creșterea” acestuia este, poate, cea mai rentabilă dintre toate investițiile.

**Bogdan BALTAZAR, Președintele
Consiliului de Administrație,
Ioan NICULESCU, Director General Adjunct
B.R.D. - Groupe Société Générale**

Banca „Ion Țiriac” - istorie și perspective

În dorința de a încuraja investițiile străine în România și de a sprijini nemijlocit dezvoltarea sectorului privat, a fost fondată prima bancă privată din țara noastră, Banca Comercială „Ion Țiriac” S.A.

Înființarea băncii este rezultatul curajului și viziunii inițiatorilor săi - Grupul de firme „Ion Țiriac”. Peste 5 500 de investitori, persoane fizice și companii, s-au alăturat acestei inițiative.

Banca Țiriac a primit autorizație de funcționare de la Banca Națională a României la 4 martie 1991, activitatea sa fiind începută efectiv la 15 aprilie 1991.

Banca a oferit încă de la început clienților săi întreaga gamă de produse și servicii bancare specifice unei bănci comerciale.

Un moment remarcabil în activitatea Băncii Țiriac îl constituie decizia Băncii Europene de Reconstrucție și Dezvoltare de la Londra din aprilie 1993 de a participa cu o cotă de 20% la capitalul social al BCIT, fapt care a deschis o perspectivă deosebită pe piața financiar-bancară internațională unei bănci private românești, prima investiție de altfel de acest gen, la timpul respectiv,

a BERD într-o bancă din sud-estul Europei. Legat de acest aspect, trebuie să precizăm că Banca Țiriac a fost permanent preocupată de crearea și constituirea unei rețele de bănci corespondente de prim rang din întreaga lume.

Un accent deosebit a fost pus de conducerea băncii pe dezvoltarea permanentă a gradului de informatizare al operațiunilor bancare, banca realizând progrese însemnate de la an la an și reușind un grad superior de automatizare al lucrărilor, ceea ce a condus și la scutirea termenelor de decontare a operațiunilor efectuate pentru clienți.

A existat permanent preocuparea pentru consolidarea băncii, materializată în creșteri succesive de capital de la 3 miliarde lei la înființare la peste 490 miliarde lei în prezent, ceea ce a condus implicit și la creșterea permanentă a fondurilor proprii și a capitalurilor proprii ale băncii.

Activitatea băncii a marcat o creștere constantă de la an la an, reflectată în activele băncii, care au crescut de la 18,7 miliarde lei la 31.12.1991 la peste 8.016 miliarde lei la 30.09.2000.

Preocupată permanent de dezvoltarea sa și în plan teritorial, Banca Tîriac în mai puțin de zece ani a devenit o instituție financiară puternică, având 1 200 de angajați și 38 de unități teritoriale, situate în aproape toate centrele economice importante ale țării.

Banca Tîriac s-a numărat de asemenea printre „pionierii” implementării cardurilor în România, punând bazele societății române ROMCARD, împreună cu o serie de alte bănci românești. Astăzi Banca Tîriac deține un important segment pe piața cardurilor în România, atât ca număr de carduri emise, cât și ca volum de carduri procesate.

Banca Tîriac este în prezent singura bancă din România care acceptă la plată toate cardurile internaționale, pentru unele organizații, în exclusivitate. Prin instalarea de terminale electronice de plată POS, se oferă clienților săi posibilitatea decontării rapide și sigure a tranzacțiilor pe carduri. Acest element contribuie la consolidarea poziției de lider pe piața românească în ceea ce privește volumul de tranzacții internaționale de plată cu carduri decontate.

De asemenea, prin extinderea rețelei de ATM-uri, se asigură facilități de retragere de numerar pentru deținătorii noștri de carduri. Rețeaua de ATM-uri a băncii este singura prin care se pot realiza retrageri de numerar cu carduri American Express.

De remarcat că Banca Tîriac a fost de asemenea prima bancă privată din România care a reușit în august 1997 montarea unui credit sindicalizat pe piața internațională pe o durată de 2 ani, șef de filă fiind London Forfaiting Company Londra în sumă de 40 milioane USD, credit care a fost rambursat integral la scadență în august 1999.

Banca Tîriac se numără printre puținele bănci din țară care încă de la înființarea sa a avut bilanțul auditat de firma Price Waterhouse Coopers.

Recunoscută pentru calitatea relațiilor de afaceri, Banca Tîriac a înregistrat o creștere continuă a clientelei, ajungând astăzi să aibă deschise 350 000 conturi pentru persoane fizice și 125 000 conturi – persoane juridice.

În noiembrie 1999 conducerea Băncii Tîriac a fost preluată de domnul Anthony J.J.M van der Heijden, fost coordonator regional și președinte al băncii ING Barings din România și Ungaria. După numirea sa, au fost inițiate o serie de măsuri menite să contribuie la consolidarea băncii și la întărirea imaginii acesteia pe piața bancară din România. De altfel acest set de măsuri, care au vizat schimbări de structură, reprezintă totodată direcțiile de acțiune pentru dezvoltarea actuală și de perspectivă a Băncii Tîriac și se concretizează în:

- ♦ **Întărirea bazei de capital a băncii**
- ♦ **Implementarea unei noi structuri organizatorice la nivelul centralei și unităților teritoriale ale băncii**
- ♦ **Reconfirmarea imaginii instituționale**
- ♦ **Orientarea către serviciile comerciale**
- ♦ **Accentuarea selecției și pregătirii personalului băncii**
- ♦ **Îmbunătățirea și dezvoltarea sistemului informațional**

Întărirea bazei de capital

În aprilie 2000, acționarii băncii au finalizat majorarea capitalului băncii de la 207 miliarde lei la 490,9 miliarde lei, cu mențiunea renunțării la acordarea de dividende aferente anilor financiari 1999 și 2000. În urma acestei majorări substanțiale, solvabilitatea băncii s-a îmbunătățit foarte mult, astfel încât chiar și în urma aplicării Normelor 2 ale Băncii Naționale, referitoare la provizionarea creditelor îndoielnice, Banca Tîriac are o bază solidă care va permite dezvoltarea sa viitoare.

Implementarea unei noi structuri organizatorice

Structura organizatorică atât la nivelul centralei cât și la nivelul sucursalelor băncii a suferit schimbări semnificative. Noua structură implementată promovează organizarea pe orizontală a activităților bancare, cu linii ierarhice și funcționale mult mai clare. Aceasta permite un proces decizional mult mai rapid, o mai bună comunicare și o creștere a competitivității prin lansarea de noi produse și servicii bancare. Echipa managerială a fost consolidată, prin cooptarea de personal cu experiență bancară remarcabilă.

De asemenea, noua structură are în vedere orientarea către partea comercială a activității. Deși majoritatea personalului îndeplinește funcții administrative în „back office”, accentul a fost pus pe scăderea numărului acestora și creșterea productivității. Activitățile non-bancare au fost acoperite din surse externe. Cu toate că în decursul anului 2000 au fost deschise o serie de agenții noi, numărul total de personal nu s-a modificat.

Procesul de revizuire a politicilor și procedurilor băncii se află în plină desfășurare. Schimbări majore în acest sens urmează a fi introduse în prima jumătate a anului viitor, care vor conduce la creșterea transparenței și productivității sub toate aspectele operațiunilor bancare și care vor crea posibilitatea ca banca să răspundă mult mai rapid solicitărilor clienților.

Este foarte important faptul că banca încurajează schimbarea conceptului de muncă prin creșterea flexibilității și adaptabilității, stimularea spiritului de echipă, perfecționarea continuă a abilităților de lucru și asumarea responsabilităților, coordonate care stau la baza creării unei atmosfere deschise de lucru în interiorul băncii. Întregul personal este și va fi permanent încurajat prin stabilirea unor criterii de performanță de natură comercială și operațională.

Reconfirmarea imaginii instituționale

Reconfirmarea imaginii instituționale a presupus schimbarea tuturor elementelor de identificare vizuală, de la formularistica operațională și până la elementele de semnalizare

instituțională, pentru crearea unei imagini unitare coerente și consecvente în relațiile cu clienții, acționarii, media și terțe părți. Introducerea semnalizării luminoase cu noua siglă a băncii va fi definitivată în prima jumătate a anului 2001. De asemenea, începând cu anul viitor, o serie de unități teritoriale au fost selectate pentru modernizarea sedilor.

Reconfirmarea imaginii instituționale este considerată un obiectiv important, deoarece transmite către publicul larg ideea de schimbare a Băncii Țiriac într-o instituție financiară mult mai modernă și mai bine organizată, care vine în întâmpinarea cerințelor clienților săi.

Orientarea către serviciile comerciale

Dezvoltarea serviciilor comerciale capătă noi valențe în condițiile accentuării competiției și a unor cerințe mai mari ale clienților pentru servicii bancare de calitate. Relația bancă-client presupune acum o nouă abordare: aceea a grijii față de client. În acest sens regula impusă întregului personal „Nu banca este cea care ne plătește, ci CLIENTUL!” presupune eficiență și promptitudine în a răspunde solicitărilor tuturor clienților, crearea unei atitudini deschise și acordarea unei atenții sporite acestora.

Accentuarea selecției și pregătirii personalului băncii

Banca Țiriac acordă o atenție deosebită selecției personalului său. Practic personalul de conducere indiferent de poziție a fost interviuat de conducerea executivă a băncii.

Recent, zece tineri absolvenți ai Academiei de Studii Economice au fost selectați pentru a fi pregătiți de bancă în vederea ocupării unor posturi de specialitate. Aceștia vor lucra prin rotație în toate departamentele băncii, pentru a căpăta experiența necesară și a înțelege cât mai bine mecanismele de funcționare a băncii. Este de menționat faptul că aceștia beneficiază de sprijinul unor mentori desemnați din rândul managerilor băncii.

Au fost alocate importante resurse manageriale și financiare pentru îmbunătățirea și creșterea

numărului programelor de pregătire profesională la toate nivelele băncii.

Întregul personal de conducere al băncii are responsabilitatea de a se afla în permanență în mijlocul echipei, de a încuraja permanent valorile de corporație: integritatea, loialitatea, sinceritatea, spiritul deschis. Însușirea valorilor morale susține o organizație puternică.

Îmbunătățirea și dezvoltarea sistemului informațional

Banca Țiriac acordă o importanță deosebită Tehnologiei Informaționale „Sistemul bancar devine din ce în ce mai performant din punct de vedere al tehnologiei informaționale folosite”.

Sistemele informatice permit o procesare eficientă a tranzacțiilor, oferind oportunitatea de a atrage din ce în ce mai mulți clienți prin intermediul unor noi canale de distribuție. Noile canale electronice: internetul, telefonul mobil prin computer, ATM-urile și POS-urile schimbă în prezent imaginea sistemelor bancare din întreaga lume.

Dezvoltarea geografică a Băncii Țiriac poate fi extinsă acum prin intermediul mijloacelor electronice, fără a mai fi necesară deschiderea unor noi sedii de sucursale în țară. Clienții pot printr-o simplă apăsare pe tastatura unui computer să intre direct în legătură cu banca. (“No bricks but clicks”).

În concluzie credem că Banca Țiriac s-a angrenat într-un proces de restructurare care va contribui la transformarea acesteia într-o instituție financiară de înaltă ținută profesională, orientată cu precădere către satisfacerea cerințelor clienților săi.

Banca Țiriac dorește ca prin intermediul acestor schimbări să devină prima bancă din sistemul bancar românesc care să fie evaluată în funcție de calitatea serviciilor, eficiență, modul profesionist prin care răspunde nevoilor de servicii bancare ale clienților, rezultate financiare solide, precum și oferirea unei atmosfere de lucru motivantă, în care performanța este recunoscută.

Anthony van der HEIJDEN,
Președintele Băncii Comerciale „Ion Țiriac”

**CEC - tradiție
și perspective**

Prin întreaga sa activitate desfășurată de-a lungul celor 136 de ani de existență, Casa de Economii și Consemnațiuni a demonstrat că este

un partener loial pentru toți clienții săi, confirmând în permanență încrederea acestora și, totodată, păstrându-și și consolidându-și locul pe

care îl deține în cadrul sistemului bancar românesc.

Rezultatele Casei de Economii și Consemnațiuni sunt strâns legate de evoluția economiei românești și în primul rând de cea a ființei naționale. O scurtă trecere în revistă a istoriei popoului român ne va face să înțelegem mai bine necesitatea apariției instrumentelor de economisire, în particular, și a dezvoltării instituțiilor de creditare din România, în special.

Unirea Țării Românești cu Moldova a constituit un prim pas în calea realizării statului unitar român, creând o piață internă mai largă, dând un impuls dezvoltării comerțului și industriei. Dezvoltarea capitalismului se lovea de o serie de piedici, cum ar fi inexistența unui sistem bănesc național și insuficiența acumulare internă de capital. În țară circulau aproape 75 de feluri de monede metalice de cea mai variată proveniență, ceea ce dădea naștere unui adevărat haos monetar.

În anul 1867 a fost promulgată legea pentru înființarea unui sistem monetar prin care s-a hotărât baterea și punerea în circulație a monedei naționale. Emiterea monedei naționale nu a rezolvat însă problema insuficienței capitalurilor bănești. Lipsa de capital și inexistența unei organizații de credit, precum și a unui regim juridic care să statornicească raporturile dintre creditori și debitori făceau să înflorească o cămătă de mari proporții.

În expunerea de motive la proiectul de lege pentru înființarea unei case de economie, prezentată în Ședința Adunării Deputaților din 5 noiembrie 1879 de ministrul finanțelor din acea vreme, Dimitrie Sturdza, erau prezentate casele de economii ca instituții înzestrate cu capacitatea de a fabrica în serie capitaliști și de a revărsa prosperitatea asupra întregii țări.

Casele de economie au avut un rol progresist, contribuind la înlăturarea creditului cămătăresc, la dezvoltarea producției capitaliste, la finanțarea de căi ferate, drumuri, rețele telegrafice. În Țara Românească, primul proiect pentru înființarea unei case de economie a apărut încă din 1845, aparținând lui Costache Bălcescu, fratele revoluționarului Nicolae Bălcescu. Casa de Păstrat și Împrumutare propusă de el având rolul de a centraliza mijloacele bănești disponibile. Înființarea unor instituții de credit, între care și a unei case de economii, era impusă de cerințele dezvoltării economiei. Aceasta urma să se înființeze cu un capital de cel puțin 14 000 lei subscrispție în rândul depunătorilor. Depunerile nu puteau fi mai mici de 1 leu, dar nici mai mari de 5 000 lei, urmând să beneficieze de o dobândă de 8%.

Instituția care a fost înființată sub domnia lui Cuza, în anul 1864, este Casa de Depozite și Consemnațiuni care dădea statului posibilitatea de a mobiliza și utiliza importante mijloace bănești. În condițiile în care în acea vreme bugetele statului se încheiau cu deficite mari, Mihail Kogălniceanu - prim ministru al lui Cuza, arăta că „remediul

situației noastre financiare stă în ... crearea de noi resurse” menționând că una dintre cele mai importante este aceea a creării... „unei case de consemnațiuni...”. În aceste condiții proiectul de lege pentru înființarea unei case de depozite și consemnațiuni a fost aprobat de domnitorul Al.I.Cuza la 24 noiembrie 1864.

Casa de Depuneri și Consemnațiuni astfel înființată urma să centralizeze mijloacele bănești și de a le pune la dispoziția statului. În același timp, noua instituție avea sarcina să primească spre administrare, pe de-o parte, depuneri voluntare spre fructificare, iar pe de altă parte depuneri judiciare și administrative cu caracter obligatoriu. Numerarul disponibil al casei putea fi dat cu împrumut statului, care avea prioritate prin lege, cât și particularilor. Dobânzile utilizate erau de 5% pentru depuneri, respectiv 7,5% pentru împrumuturile acordate statului.

În 1930, Casa de Depuneri, Consemnațiuni și Economie a fost reorganizată prin scindarea ei în două instituții specializate: Casa de Economie și Casa de Depuneri și Consemnațiuni. Aceasta din urmă exercita monopolul asupra depunerilor cu caracter obligatoriu (depuneri juridice, consemnări etc.), iar Casa de Economie, transformată în instituție publică autonomă, cu o structură organizatorică mai apropiată de aceea a băncilor comerciale, se ocupa de atragerea economiilor bănești ale populației și efectua operații cu vâdit caracter bancar.

Legea din 1930 a fost completată în 1932 cu noi prevederi legate de introducerea operațiilor de conturi curente, viramente și cecuri poștale. Odată cu înființarea noului serviciu, noua denumire era de Casă Națională de Economii și Cecuri Poștale.

În anii războiului, Casa de Economii a restrâns an de an plasamentele în efecte de stat, dând în schimb o mare dezvoltare plasamentelor în împrumuturi destinate statului și întreprinderilor care executau comenzi pentru armată. De asemenea, după cel de-al doilea război mondial, Casa de Economii a avut un rol important în procesul de refacere a economiei naționale, prin activitatea sa intensă de creditare.

Etatizarea Băncii Naționale în decembrie 1946 a constituit introducerea controlului statului asupra producției, circulației și repartizării bunurilor. După naționalizare, toate băncile și instituțiile de credit au fost dizolvate și puse în lichidare, cu excepția Băncii Naționale, a Casei Naționale de Economii și Cecuri Poștale, a Casei de Depuneri și Consemnațiuni și a Societății Naționale de Credit Industrial, care au fost reorganizate.

La 1 septembrie 1948 s-a înființat Casa de Economii, Cecuri și Consemnațiuni, al cărei patrimoniu s-a format prin contopirea patrimoniilor Casei Naționale de Economii și Cecuri Poștale și Casei de Depuneri și Consemnațiuni.

În perioada 1948-1989, sfera de activitate a CEC a fost limitată drastic, rolul său reducându-se la primirea și păstrarea economiilor bănești ale populației din întreaga țară, fiind singura instituție

bancară ce desfășura asemenea operațiuni. Ea funcționa sub autoritatea Ministerului de Finanțe, care garanta depunerile pe libretule de economii. Începând cu anul 1970, CEC a fost autorizată să acorde credite populației pentru locuințe.

În perioada 1990-1996 CEC a continuat să ofere o gamă restrânsă de produse și servicii bancare – limitate, practic, la atragerea economiilor populației, la acordarea de credite pentru locuințe, având în vedere că ea continua să funcționeze în baza unui cadru legislativ anacronic – Decretul 371 /1958, cu totul și cu totul inadecvat condițiilor concrete ale economiei de piață în formare existente în România.

Apariția în decembrie 1996 a Legii 66 de reorganizare a CEC a marcat inițierea unei importante etape în dezvoltarea băncii, asigurând un cadru legal de activitate ce se apropia de cerințele și realitățile economiei de piață. Prin această lege CEC a fost autorizată să ofere și alte produse și servicii bancare, dintre care se remarcă creditarea IMM, deschiderea de conturi de disponibilități și agenților economici.

Se poate concluziona că existența unui cadru legislativ anacronic a reprezentat principala cauză care a condus la crearea unui decalaj de dezvoltare instituțională a CEC față de celelalte bănci cu capital de stat, deși este singura bancă din România care beneficiază de garanția integrală a depunerilor populației. Spre deosebire de CEC, celelalte bănci, încă de la începutul anilor '90, și-au diversificat activitățile în conformitate cu cerințele și realitățile economiei de piață, devenind astfel concurenți foarte puternici ai băncii noastre.

De asemenea, cadrul legal inadecvat al CEC, precum și lipsa personalului specializat au făcut ca, spre deosebire de celelalte bănci, instituția noastră să demareze, târziu, activitatea de creditare a IMM-urilor, respectiv, în trim IV al anului 1999. Din aceste motive, deși deține atu-ul rețelei extinse, CEC are în prezent o pondere redusă pe piața creditelor IMM, iar pe piața produselor și serviciilor valutare este inexistent. Totodată, ponderea redusă a CEC pe piața produselor și serviciilor bancare pentru persoane juridice a determinat o influență nesemnificativă a veniturilor din comisioane asupra rezultatelor financiare ale CEC.

Acestea au fost principalele probleme, alături de implicarea CEC în scandalul FNI, cu care s-a confruntat actuala conducere numită în luna iunie a acestui an.

În acest context actuala conducere a CEC a elaborat o nouă strategie de afaceri și a adoptat planuri de acțiune importante care creează premisele restructurării CEC, dezvoltării sale instituționale și transformării sale într-o bancă comercială modernă, capabilă să facă față cu succes concurenței exercitate de celelalte bănci.

Conducerea CEC va urmări cu prioritate realizarea unei armonizări a legii speciale a CEC și a statutului său, cu prevederile legii bancare. Pe această bază vor putea fi inițiate planurile de

acțiune pentru îndeplinirea obiectivului strategic general, respectiv restructurarea și privatizarea CEC.

În acest sens va fi accelerat procesul de informatizare a operațiunilor din front-office și back-office din toate unitățile și, în paralel, va fi extinsă gama de produse și servicii bancare oferite clienților actuali și celor potențiali, dintre care amintim: depozite în valută, operațiuni cu carduri, depozite pe piața monetară cu rata negociabilă, operațiuni cu titluri de stat în numele clienților etc. În același timp se va realiza o restructurare a portofoliului actual de produse de economisire, care va urmări eliminarea acelor care nu prezintă atractivitate pentru clienți. Va fi realizată, totodată, o segmentare a clientelei actuale a CEC, în vederea stabilirii cât mai exacte a profilului acesteia, ceea ce va permite o direcționare precisă și o eficientizare a activității de marketing. Va fi urmărită și finalizarea proiectului care vizează înființarea în România a unei bănci de economii pentru construcții de locuințe.

Aceste măsuri vor contribui la creșterea calității și rapidității cu care sunt oferite produsele clienților și la creșterea atractivității acestora. De asemenea, va fi acordată atenția necesară promovării unei politici adecvate de dezvoltare a resurselor umane atât în ceea ce privește pregătirea personalului de execuție, cât și a celui de conducere, inclusiv formarea unei rezerve de personal cu aptitudini manageriale.

Pentru realizarea obiectivului strategic general și implementarea cu succes a planurilor de acțiune se va avea în vedere valorificarea la maximum a atu-urilor de care dispune CEC în prezent: deținerea unei cote de 37% din piața depunerilor în lei ale populației, rețeaua extinsă de unități (82 de sucursale județene și orașenești și 1 641 agenții) amplasate pe întreg teritoriul țării, numărul mare de instrumente de economisire aflate în circulație – peste 12 milioane și, nu în ultimul rând, numărul mare de clienți – peste 7 milioane, care apelează cu încredere la serviciile băncii noastre.

O importanță deosebită, atât pentru susținerea actualiei strategii de afaceri cât și pentru perspectivele băncii noastre, o reprezintă proiectul Phare destinat restructurării și privatizării Casei de Economii și Consemnațiuni, scop în care Comisia Europeană a alocat 2 milioane EURO – nerambursabili. La preselectia ofertelor pentru acest proiect și-au exprimat interesul peste 20 de firme de consultanță, bănci sau consorții de renume internațional, firma desemnată drept câștigătoare fiind ING Bank. Proiectul a început în luna decembrie 2000 și se va termina în luna noiembrie 2001.

Restructurarea va presupune o analiză atentă și o îmbunătățire a gamei de produse și servicii, a organizării activităților și a nivelului de dotare tehnică, a structurii și calității personalului; a structurii și numărului clienților; a căilor de desfacere, astfel încât să se asigure obținerea unui nivel adecvat al profitabilității, în condiții maxime de prudențialitate.

Apreciam că în contextul actualelor realități de pe piață restructurarea și dezvoltarea instituțională a CEC este singura modalitate prin care banca noastră va putea face față concurenței crescânde exercitată de celelalte bănci.

În același context este de menționat faptul că CEC urmează să fie inclus în programul PSAL II ce va fi încheiat de Guvernul României cu Banca Mondială și care are drept principal obiectiv final privatizarea băncii noastre. Aceasta reprezintă un motiv suplimentar pentru a se realiza restructurarea și dezvoltarea instituțională a CEC, astfel încât momentul privatizării băncii noastre să fie foarte bine pregătit, pentru a asigura ca această tranzacție financiară să reprezinte un real succes pentru autoritățile guvernamentale.

Pe de altă parte CEC va continua, totodată, politica sa tradițională de a susține financiar diferite instituții și activități de ordin social și cultural, cum ar fi sponsorizarea unor biserici, acordarea de ajutoare pentru sinistrați, organizarea unor lansări de carte și a unor concerte, dotarea cu aparatură medicală a unor spitale și universități,

sponsorizarea unor seminarii universitare, acordarea de premii în bani studenților merituosi, organizarea unor concursuri pentru premierea celor mai interesante și obiective articole scrise despre CEC și, nu în cele din urmă, parteneriatul cu Comitetul Olimpic Român, contribuind astfel la performanțele românești la Jocurile Olimpice, confirmând, prin toate acestea, „că o națiune trăiește, dăinuiește și devine mai puternică prin recunoașterea și promovarea valorilor sale”.

Ținând seama de toate cele de mai sus se poate aprecia că există toate condițiile atât pentru ca CEC să continue tradiția începută acum 136 de ani, pentru valorificarea superioară a atuurilor și potențialului de care dispune, cât și pentru asigurarea perspectivei de transformare reală a sa într-o bancă comercială modernă, competitivă, care să joace un rol important atât pe piața financiar-bancară, cât și în economia și societatea românească.

Niculae BĂLAN,
Vicepreședinte

Refacerea civilizației financiare românești, o problemă de timp și de bani

 **PIRAEUS
BANK**
ROMANIA

Economia de piață s-a cristalizat în România în cea de a doua jumătate a secolului XIX și, cum era și firesc, a avut ca bază în primul rând agricultura și extracția și prelucrarea resurselor naturale.

Potențialul productiv al țării, precum și crearea instituțiilor de bază ale economiei, ca sistemul monetar al „Romanatului” în timpul domniei lui Alexandru Ioan Cuza, inspirat după sistemul francez, sau Banca Națională a României în 1880, au atras capitalul străin în domeniul bancar.

Astfel, în 1905, se crea Banca Generală Română, cu capital german în proporție de două treimi, în 1904, Banca de Credit Român, cu capital austriac, iar în 1907 Banca Comercială Română cu capital românesc, dar și belgian, francez și austriac. Banca Marmorosch, Blank & Co., societate anonimă pe acțiuni, avea capital german, ungar, dar și francez (Banque de Paris et Pays-Bas).

În prima jumătate a secolului XX, România avea acces la piețele externe de capital, țara împrumutându-se în repetate rânduri pentru a asigura stabilitatea monedei naționale sau pentru a susține investițiile, în special în agricultură, dar și în infrastructură, transporturi sau industrie. Garantarea împrumuturilor se făcea prin

concesionarea unora dintre monopolurile de stat sau a veniturilor din anumite activități.

Mai important însă era faptul că Banca Națională a României susținea sistemul bancar pe de o parte, dar și anumite sectoare de activitate, acordând băncilor împrumuturi în baza cambiiilor acceptate de acestea din partea clienților lor atunci când ele aveau în spate garanții reale.

Sistemul financiar dovedea flexibilitate, dinamism și imaginație. Statul se împrumuta sub forma obligațiunilor (Renta împrumutării după primul război mondial, Împrumutul de înzestrare a țării din 1934, Împrumuturile Reîntregirii din 1941 sunt doar câteva exemple), localitățile emiteau titluri de împrumut sub forma obligațiunilor municipale sau comunale, creditul ipotecar sprijinea construcția de locuințe ieftine (nu mai vorbim de acele imobile scumpe, de lux, care și astăzi constituie mândria marilor orașe românești), „scrisurile” cambiale permiteau mobilizarea capitalului autohton sau străin sub forma titlurilor ipotecare (împrumuturi divizate în partiții mici, garantate în principal cu ipoteci asupra proprietăților funciare).

Crizele bineînțelese că erau ca în orice economie, stabilizări care să domolească inflația, falimente, mai ales ca urmare a crizei din 1929-1933 (în 1931 Banca Berkovitz, Banca Generală a Țării Românești,

Banca Marmorosch, Blank & Co.), intervenții ale Băncii Naționale care să susțină „portofoliul putred” al băncilor sau să le salveze de la faliment (Banca Chrissoveloni), însă toate acestea se petreceau nu numai în România ci în toată lumea (criza din 1929 a început în America), iar faptul că România vibra împreună cu celelalte țări europene este dovada deschiderii sale către exterior.

Mai mult de atât, sistemul bancar era reglementat în plan legislativ în măsură egală cu toate sistemele din lume. În 1934 era emisă Legea pentru organizarea și reglementarea comerțului de bancă (în același an ca și în Statele Unite ale Americii), exista un Consiliu Superior Bancar ca organ de supraveghere distinct de Banca Națională a României, Asociația băncilor române era reprezentată în acest organism (ceea ce astăzi nu este). Numeroase alte legi reglementau raporturile dintre creditori și debitori (Legea cambiei și biletilui la ordin – 1934, Legea certificatului de depozit – 1927, etc.).

Cel mai important lucru însă este că românii, fie ei agricultori, muncitori, funcționari sau negustori, lăsând la o parte marii moșieri sau industriași, erau familiarizați, obișnuiți cu sistemul financiar capitalist, jucau la bursă, se împrumutau, făceau negoț cu titluri de valoare, acceptau falimentul ca pe un fapt de viață, chiar dacă acesta genera uneori drame insuportabile, dar țara funcționa, creștea și prospera.

Nu sunt astăzi dovezi mai bune ale acestui fapt decât imobilele construite înainte de cel de al doilea război mondial, precum Palatul Poștelor, Banca Națională, clădirea Casei de Economii și Consumaționi, a întregului centru vechi al Bucureștiului, dar și imobilele superbe din majoritatea marilor orașe ale țării, bisericile, palatele, vilele care astăzi nu pot fi nici pe departe egale în aspect și distincție arhitecturală și care toate probează că România avea bani, avea oameni pricepuți și civilizați. Faptul că astăzi se vorbește numai de „Datoria față de Suedia” (care nu era foarte mare) dovedește la rândul său că țara și-a plătit toate împrumuturile externe și putea privi cu fruntea sus către Europa.

Din păcate majoritatea premiselor care contribuiau la dezvoltarea civilizației economice a țării au dispărut în anii economiei centralizate.

Spiritul de proprietate nu a putut fi însă eradicat, iar reforma agrară din 1991 a scos la iveală existența latentă a acestuia. Mii de procese astăzi sunt pe rol pentru căte o palmă de pământ cum probabil erau și înainte de război. Idem cu pasiunea românilor pentru riscul financiar. Ce altceva ar justifica Caritasul, Bingo, Banca populară, FNI? Greșite sunt afirmațiile de genul „lumea nu e educată, iar escrocii exploatează naivitatea publicului”. Publicul știe foarte bine că riscă, dar fiecare speră că el va fi câștigătorul, iar alții vor pierde.

Lăsând la o parte aspectele grotestice ale reconstituirii economiei de piață în România, din păcate, reînchegarea sistemului capitalist se petrece încet și cu multă suferință.

Economia mondială a evoluat mult din '44 până azi, iar abordarea ei presupune un ansamblu de factori esențiali care încă lipsesc.

Nu este economist clasic sau modern care să nu pună la baza averii unei națiuni munca, capacitatea oamenilor de a produce. De la Adam Smith și David Ricardo în secolul XVIII, continuând cu Marx și Engels în secolul XIX și sfârșind cu John Maynard Keynes și Milton Friedman în secolul XX, productivitatea muncii este considerată principala sursă a „avuției națiunilor”.

Pentru a avea însă o productivitate ridicată este în primul rând nevoie de oameni educați. Din păcate, sistemul de învățământ deteriorat în anii '80 nu și-a revenit după 1990, ci produce un tineret care este din ce în ce mai puțin pregătit pentru viață, așa cum o arată studiile sociologice, dar cum se poate vedea și cu ochii. Școala nu pune în mâna oamenilor instrumentele elementare care ar trebui să asigure mișcarea lor abilă în viață. Limba engleză este indispensabilă azi pentru a avea acces la informație și pentru a putea comunica cu exteriorul, dactilografia este obligatorie, căci calculatoarele au devenit un fapt al vieții cotidiane, elemente de drept, contabilitate, taxe sunt indispensabile pentru a face negoț, a lucra cu banca, a respecta legile fiscale, a înțelege ce se întâmplă în țară și în lume. Talk show-urile și presa sunt singura sursă de educare a publicului dar, fără a le minimaliza eficiența, nu țin loc de instituții de învățământ temeinic.

Majoritatea firmelor străine preferă să angajeze străini, absolvenți ai unor facultăți occidentale sau absolvenți ai facultăților românești pe care să îi introducă în sistemele proprii de învățământ, pentru ca abia apoi să îi poată folosi. Firmele românești se ascund în șpatele sintagmei „ne aflăm în fața unei crize manageriale”, pentru a nu recunoaște că, de fapt, nu au oamenii care să știe să le conducă. Succesele unor genii singulare la concursuri de inventică, de matematică, de șah sau de muzică nu înlocuiesc capacitatea populației care trebuie să aibă în ansamblul său, pricepera de a munci la nivel comparativ mondial.

Capitalul este un al doilea factor de producție care împiedică România să își relanseze economia și să își valorifice potențialul natural. Din păcate băncile românești nu pot susține investițiile masive necesare refacerii infrastructurii și capacităților productive. Capitalul social consolidat al tuturor băncilor din România, autohtone și străine împreună, nu depășește 1 miliard de dolari. Capitalul Băncii Piraeus în Grecia, care este totuși al patrulea grup financiar din acea țară, este el singur 1 miliard de dolari. Totalul creditelor date de ansamblul băncilor românești economiei reale și statului este de puțin peste 5 miliarde de dolari, în timp ce Banca Piraeus are active de 8 miliarde de dolari. Creditele într-o țară europeană sunt 250% față de PIB, în timp ce în România ele nu depășesc 17%. Deci România, ea singură, pur și simplu, nu are bani. Singura soluție a revigorării economiei este atragerea capitalului străin.

Pentru ca acesta să capete interes de a veni în țară sunt necesare o serie de condiții esențiale: protecția proprietății, evidențierea proprietății (așa cum casele sunt înregistrate în cartea funciară sau automobilele la poliție, pământul trebuie să fie înregistrat la cadastru, toate mijloacele fixe trebuie să fie înregistrate în registre publice, datoriile trebuie să fie înscrise în arhive independente, altfel comerțul sau garantarea creditelor nu pot avea loc). În prezent în România instituția gajului pur și simplu nu există.

Legile referitoare la cambii, certificate de depozite, reglementările piețelor de mărfuri, precum bursele, trebuie să fie clare, sigure, aplicate corect, dar în primul rând explicate marelui public. Piața de capital, comerțul cu acțiuni sunt aproape inexistente, pentru că reglementările sunt complet

confuze, nu le înțelege mai nimeni, permit fraude, iar autoritățile de supraveghere, atunci când există, nu pricep în esență faptele de comerț, pe care ar trebui să le supravegheze sau sunt corupte.

Reglementările proprietății intelectuale, gajului, concurenței neloaiale, protecției investitorilor, fie ei mici sau mari, sunt ignorate cu desăvârșire. Legislația fiscală este extrem de complicată, ambiguă, se modifică permanent, iar societățile comerciale se confruntă fără excepție cu abuzul autorității.

Pentru a se pune ordine în toate acestea și a se reface o civilizație financiară apusă este însă nevoie de timp, de muncă serioasă și de bani.

Emanuel ODOBESCU,
Președinte și Director General
Piraeus Bank Romania

Cultura și educația bancară - componente ale politicii B.C.R. în relația cu clienții persoane fizice

Restructurarea sistemului bancar românesc în anii '90 s-a desfășurat ca un proces în mai multe dimensiuni, cea instituțională fiind, desigur, și cea mai vizibilă. În decursul unui deceniu, numărul băncilor comerciale a crescut de la 6 la 42, în principal pe seama investițiilor de capital privat, autohton și străin.

În această perioadă, băncile au operat în condițiile specifice ale perioadei de tranziție: un mediu de afaceri instabil, cu un grad ridicat de risc și oportunități limitate de plasament, precum și absența unei experiențe anterioare a populației legate de realizarea investițiilor financiare.

I. Implicarea populației în activitatea bancară

Dezvoltarea sistemului bancar, precum și plaja mult mai extinsă a serviciilor oferite populației, în principal pentru constituirea de depozite dar și alte câteva servicii specifice, au conturat într-un fel activitatea de retail ca parte componentă a activității bancare de ansamblu.

Până la finele anului 1989, premisele necesare creării unei așa-numite „culturi bancare” a clienților au fost limitate.

În trecut, populația se adresa exclusiv CEC-ului pentru depunerea micilor economii generate, de regulă, de reducerea excesivă a ofertei de bunuri. Acumularea de experiență și cultură bancară a populației era corelată cu această ofertă limitată de produse și servicii bancare.

Aspectele cele mai semnificative care s-au detașat în acest deceniu, după opinia noastră, cu

efecte în cultura și educația populației, sunt următoarele:

- Serviciile pentru persoanele fizice se deplasează de la CEC și se dezvoltă în favoarea băncilor comerciale.
- Băncile și populația au înregistrat progrese notabile în acești ani, s-au completat reciproc, băncile având, totuși, inițiativă în atragerea clienților persoane fizice în special spre o fructificare mai bună a rezervelor lor financiare.
- Experiența și cultura bancară câștigate de populație în procesul de constituire de depozite și mai puțin în cel de creditare se pot exprima, printre altele, în evoluția ponderii economiilor persoanelor fizice în totalul masei monetare de la 41,3% în 1994 la 56,0% în 1999 și 57,0% la 30 iunie 2000.
- Populația câștigă o experiență nouă în domeniul valutar, activitate rar cunoscută în trecut, de depozite în valută, schimb valutar și primirea în conturile personale de sume din străinătate.
- Cultura bancară are o evoluție spontană, care se concretizează în dispersia clienților între băncile nou apărute, criteriul determinant dovădindu-se a fi mărimea dobânzilor practicate.
- Cultura bancară în formare s-a reflectat cu urmări negative în evaluarea insuficienței a riscurilor asumate sau a viabilității ofertei acceptate și explică, în parte, succesul reputat de inițiatorii unor deja celebre inginerii financiare. Sunt cunoscute în acest sens băncile și fondurile de investiții, prin care un număr însemnat de persoane fizice și-au pierdut

economii depuse spre fructificare, tocmai ca urmare a unei proaste evaluări a riscurilor.

Cultura bancară în sine are o accepțiune mult mai complexă. Aceasta presupune un întreg bagaj de cunoștințe care permit clientului să-și aleagă în mod rațional instituția financiară cu care va lucra, dar și să-și identifice propriile obiective sau priorități și să manifeste flexibilitate în utilizarea unei game largi de produse și servicii bancare.

II. Populația - partener strategic al B.C.R.

Managementul Băncii Comerciale Române a înțeles, încă din primii ani de activitate, că dezvoltarea pe termen lung trebuie să se bazeze pe adoptarea unor strategii și politici clare în domeniul clientelei, în măsură să contribuie la creșterea numerică a acesteia, la diversificarea tipologică și relativă sa stabilitate.

Nu întâmplător, în prima sa strategie, adoptată în 1994, B.C.R. grupează clientela în 3 segmente, din care unul este reprezentat de persoanele fizice.

O condiție implicită pentru atingerea obiectivelor strategice privind populația a constituit-o adoptarea de politici adecvate în domeniul informării și comunicării cu această categorie de clienți. Informarea și comunicarea, pornite de la bancă spre clientul persoană fizică, contribuie în mod direct la creșterea capacității acestuia de înțelegere și, implicit, a culturii bancare.

Relația de parteneriat a băncii cu populația s-a fundamentat pe încrederea în soliditatea financiară a instituției, pe informarea cât mai completă asupra activității și ofertei sale, acordarea de consultanță pentru efectuarea celei mai avantajoase investiții, onorarea fermă a angajamentelor contractuale.

Furnizarea informațiilor relevante pentru client și consilierea tehnică a acestuia reprezintă, în opinia B.C.R., factori de confirmare a credibilității unei bănci, dar și mijloace de influențare a cererii pentru serviciile pe care le prestează.

O analiză atentă a clientelei B.C.R. relevă că acestea are în prezent o experiență și pregătire în planul serviciilor bancare și deci o cultură bancară mulțumitoare, raportat la perioada în care a intrat în contact cu noua realitate. De reținut este faptul că, astăzi, un număr mare de cetățeni ai țării au relații directe cu băncile.

Banca Comercială Română a utilizat toate mijloacele care îi stau la îndemână pentru a sprijini clienții persoane fizice în a înțelege mai bine sensul și beneficiul relației cu unitățile sale.

Pentru aceasta, banca a luat unele măsuri capabile să ajute la instruirea și educarea clienților proprii, printre care:

- dezvoltarea unor politici specifice de abordare și creare a structurilor operaționale necesare. În bancă funcționează compartimente distincte pentru coordonarea relațiilor cu clienții persoane fizice;
- înființarea de ghișee de relații cu publicul pentru îndrumarea permanentă a acestuia și clarificarea tuturor problemelor pe care apelanții le ridică;

- testarea periodică, prin chestionare și alte forme de investigare, a cererii de produse și servicii bancare pe care populația le dorește sau a punctului de vedere în legătură cu prestațiile și formele de lucru ale băncii și personalului său. Aceasta constituie o formă utilă de dialog, care întărește sentimentul unei relații de parteneriat. Rodul efortului depus de bancă și nivelul de cultură bancară într-o firească evoluție s-au reflectat în câteva efecte notabile pentru B.C.R.;
- situațiile financiare constant pozitive, gestionarea eficientă a riscurilor, diversitatea și calitatea ofertei s-au materializat în creșterea clientelei persoane fizice de la câteva zeci de mii în 1990 la circa 2 milioane în prezent;
- depozitele atrase de la populație asigură mai mult de 40% din resursele de finanțare ale băncii și reprezintă peste o treime din totalul depozitelor populației în sistemul bancar;
- aproape jumătate din numărul persoanelor fizice au conturi deschise la B.C.R. de peste 3 ani, ceea ce reflectă un grad ridicat de fidelitate, justificat prin perceperea sa ca o bancă sigură. În prezent, banca gestionează peste 3 milioane conturi pentru persoane fizice;
- majoritatea clienților (peste 80%) se informează asupra ofertei de produse și servicii direct la sediile unităților și doar în mică măsură prin mass-media;
- cel mai recent sondaj privind preferințele publicului relevă că 40% din populație are încredere în B.C.R., constatare încurajatoare pentru bancă în condițiile în care numai o treime din piața de retail este acoperită cu servicii bancare. Pentru noi, două concluzii sunt demne de reținut:
 - a) Populația este în prezent un partener de afaceri important al băncii, care se manifestă din ce în ce mai mult în cunoștință de cauză, dovedind astfel creșterea nivelului său de cultură bancară.
 - b) Banca poate afirma că și-a fondat o tradiție sub nume propriu în abordarea și satisfacerea cererii clienților în general și a populației în special.

III. Oferta de produse și servicii receptată de populație - test al nivelului culturii sale bancare

În ultimii ani, oferta B.C.R. de produse și servicii pentru populație s-a diversificat foarte mult. Lucrul cel mai important este modul pozitiv în care populația a recepționat acest mesaj.

Potrivit strategiei actuale a băncii, relațiile cu clienții persoane fizice sunt abordate într-o concepție nouă, urmărindu-se dezvoltarea serviciilor și extinderea creditului de consum.

Constatăm astfel un interes crescut al acestor clienți pentru anumite categorii de depozite, credite, cecuri, servicii.

În domeniul depozitelor, sunt preferate: certificatul de depozit, conturile de depozit în lei sau valută, la vedere sau la termen, depozitele pentru pensii sau pentru vacanță.

Cecurile cele mai des solicitate sunt cecurile de călătorie în valută, eurocecurile acceptate la plată,

cecurile la ordin în valută acceptate la plată, cecurile la ordin în valută - vânzare, cecurile de trezorerie.

Cele mai solicitate credite sunt cele pentru finanțarea de activități lucrative, construcții sau cumpărări de locuințe, cumpărări de autoturisme.

La aceasta se adaugă și un număr de servicii de decontări, schimb valutar, păstrări de valori în tezură etc.

O activitate în care banca s-a implicat serios după 1992 este cea de introducere a cardurilor ca instrument de decontare.

Cultura bancară se câștigă mai puțin prin prelegeri și lecții și mai mult prin practică, prin exercițiul pe care îl face fiecare cetățean în parte.

De asemenea, dezvoltarea permanentă a ofertei bancare în relație directă cu gradul de

informatizare și automatizare din bănci își pune amprenta asupra nivelului de cultură a populației. Viitorul va fi al produselor din gama electronic banking. Elementul de restricție îl constituie dotarea electronică insuficientă a populației și numărul limitat al celor ce pot folosi tehnica informatică.

Banca Comercială Română se va preocupa și în continuare de consolidarea relațiilor sale cu clienții, prin tratarea personalizată a acestora și introducerea de noutăți în mixul de produse pentru populație.

Ionel Mihail CETĂTEANU,
Consilier al Președintelui
Banca Comercială Română

EXIMBANK evoluție și perspective

BREI

Sprrijinul guvernamental pentru promovarea exporturilor a devenit, în ultimele decenii, o caracteristică dominantă a relațiilor economice internaționale. Creditarea oficială a exportului joacă un rol extrem de impoant în finanțarea proiectelor pe care o țară le inițiază în străinătate și, totodată, în promovarea și susținerea produselor autohtone pe noi piețe de desfacere. Asigurarea creditelor de export, în principal pe cale guvernamentală, permite prelungirea perioadelor de restituire a creditelor peste limitele pe care le oferă băncile comerciale, în special când este vorba de proiectele importante și exporturile de interes național pe piețe cu un potențial de risc foarte ridicat, cum ar fi cele ale țărilor în curs de dezvoltare și ale statelor foste socialiste.

Pentru aceste motive, pe plan mondial s-a intensificat continuu intervenția statului în sprijinirea, prin instrumente specifice economiei de piață, a finanțării, garantării și asigurării creditelor de export și import.

Ca atare, au fost create diverse tipuri de instituții care au, ca rol principal, sprijinirea și promovarea exportului. Experiența acumulată până acum susține afirmația că, pentru un anumit volum al activității și până la un anumit nivel al dezvoltării economice, instituțiile de acest gen care s-au dovedit cele mai eficiente pentru stimularea creșterii exportului au fost cele care au ămbinat toate tipurile de activități - finanțare, garantare, asigurare - destinate acestui scop, în mod coerent, în una și aceeași instituție.

Aceste entități au putut corela, în modul cel mai eficient, elemente ale ingineriei bancare și financiare, construind instrumente și pârghii specifice, prin intermediul cărora și-au putut atinge scopul: bonificații de dobânzi; polițe de asigurare

a exporturilor pe credite împotriva riscurilor comerciale și politice, creditarea și asigurarea antreprenorilor autohtoni ce prestează activități de construcții în străinătate; creditarea agențiilor economice exportatori pentru exporturi de interes național (credit furnizor) și chiar a agențiilor economice importatori ai produselor autohtone (credit cumpărător); garantarea comerțului exterior; refinanțarea preferențială a creditelor de export de către băncile centrale; etc.

Intervenția statului în domeniul sprijinirii exporturilor și importurilor se efectuează prin intermediul unor structuri instituționale diverse, care pot fi grupate, în funcție de modul lor de organizare, de statutul funcțional și de tipul serviciilor pe care le oferă. Astfel, există:

1. Societăți comerciale bancare, cu capital de stat (EXIMBANK din SUA, EXIMBANK din Republica Coreea, EXIMBANK din Turcia), cu capital privat (OKB din Austria) sau cu capital mixt (EDBE din Egipt, EXIMBANK din Jamaica);

2. Organisme publice (SACE din Italia);

3. Societăți anonime cu capital de stat (COFACE din Franța);

4. Societăți particulare (Societatea pentru Asigurarea Creditelor din Olanda).

În funcție de gama de servicii oferite, există atât instituții care oferă toate tipurile de servicii ce vin în sprijinul activității de comerț exterior (finanțare, garantare, asigurare), cum ar fi: EDC din Canada, EXIMBANK din Republica Coreea, EXIMBANK din Taiwan, EXIMBANK din Turcia, cât și instituții specializate, cum ar fi: EFIC din Australia - finanțare și asigurare -, Development Bank din Mauritius - garantare și asigurare -, ECICS din asigurare Singapore - finanțare și garantare -, etc.

Agentele complexe, de tip EXIMBANK, au demonstrat, prin întreaga lor activitate și prin rezultatele obținute, că, în perioadele de recesiune economică, furnizarea de servicii corespunzătoare și performante este o precondiție necesară pentru îmbunătățirea performanței la export. În sprijinul acestei afirmații stă și faptul că multe țări în curs de dezvoltare, printre care și Zambia, India, Malaiezia, Nigeria, Coreea de Sud, Taiwan, etc., au preluat această inițiativă, înființând agenții de acest gen și îmbunătățindu-și astfel substanțial serviciile oferite în ultimii 3-4 ani activității de export.

De asemenea, în zona est-europeană, țările foste socialiste, implicate de curând în angrenajul economiei de piață, au resimțit și ele necesitatea înființării unor instituții de tip EXIMBANK. Printre aceste țări se numără: România, Cehia, Ungaria și Polonia.

Trebuie remarcat, de altfel, că, într-o perioadă de tranziție, în care experiența în domeniul economiei de piață este în faza de pionierat, o instituție complexă, care să asigure o gamă cât mai largă de servicii în sprijinul exportului și care să acționeze atât în nume și cont propriu, cât și în numele și contul statului, este mai mult decât necesară, din mai multe puncte de vedere:

1) O astfel de instituție are o credibilitate mai mare, acționând în condiții de competiție și putând face față concurenței în domeniu (ca instituție ce acționează în nume propriu), dar având capacitatea de a-și asuma și riscuri mai mari, pentru că beneficiază de sprijinul statului (ca instituție ce acționează în numele statului). Având de gestionat un spectru mai larg de tranzacții de comerț exterior, un EXIMBANK dispune de o capacitate sporită de discernământ în privința orientării sprijinului acordat exportului, fie spre propria-i capacitate de susținere, fie spre cea a statului.

2) Un argument este acela al coerenței în organizare și al creșterii profesionalismului specialiștilor care lucrează în acest domeniu. Pentru țările în curs de dezvoltare, cu o capacitate redusă de capitalizare a instituțiilor și cu un personal în curs de formare în multe din domeniile economiei de piață, o instituție tip EXIMBANK reprezintă un nucleu cu maximum de eficiență organizatorică și profesională pentru sprijinirea și promovarea exportului.

3) Într-o țară în curs de dezvoltare, inclusiv în țările în tranziție, statul poate direcționa activitatea băncilor comerciale în sensul concentrării unei părți importante a domeniului concurențial, în comerțul exterior. Ca atare, un EXIMBANK cu rol central în această activitate, poate sesiza mai bine momentul și locul de concentrare a eforturilor tuturor agenților economici, de la toate nivelurile, pentru sprijinirea unor tranzacții de interes național cu străinătatea (în felul acesta, fondurile statului pot fi folosite economic și cu maximum de eficiență).

Tot în sprijinul acestei afirmații stă și faptul că în țări dezvoltate cum ar fi S.U.A., Austria, etc. statul a grefat sprijinul pe care îl acordă exportului, pe structura deja existentă a unor instituții bancare, în cele mai multe cazuri cu o credibilitate foarte

mare și renumite nu numai pe plan intern, ci și internațional. Singura delimitare s-a făcut în privința serviciilor oferite, aceasta datorită gradului foarte ridicat de profesionalism cu care anumite instituții specializate își administrează serviciile oferite clienților.

Deci, cu alte cuvinte, având în vedere evoluția comerțului internațional postbelic și accentuarea concurenței internaționale, un sprijin eficient al activității de comerț exterior a unei țări nu se poate realiza decât în condițiile de excelență, cu instituții și instrumente de prim rang, recunoscute pe plan mondial.

Ca răspuns al societății românești la necesitățile de racordare la un astfel de mecanism dinamic, în plin proces de modernizare a relațiilor economice internaționale și, totodată, datorită reorganizării sistemului bancar din țara noastră, componentă indispensabilă a acțiunii de restructurare, au apărut și la noi în țară modalități moderne prin care statul sprijină comerțul exterior autohton, instrumente și pârghii specifice economiei de piață.

Derularea proceselor de reformă în perioada de tranziție a României la economia de piață a evidențiat necesitatea contracarării principalelor dezechilibre specifice acestei perioade (scăderea producției și a exporturilor, creșterea importurilor, agravarea deficitului valutar) pe baza unui ansamblu de politici în care s-a înscris și aceea privind crearea unor instituții bancare și guvernamentale de stimulare a comerțului exterior, specifice țărilor cu economii de piață avansate.

În anul 1991 au fost puse bazele unui mecanism modern de sprijinire a comerțului exterior românesc, cu accent pe promovarea exporturilor prin instrumente bancare proprii economiei de piață, potrivit practicilor acceptate pe plan internațional în cadrul OCDE, GATT, precum și al Uniunii de la Berna a Asiguratorilor de Credite de Export.

Procesul complex de punere în funcțiune a unui mecanism modern de finanțare, garantare și asigurare a creditelor de export a fost realizat în conformitate cu practicile internaționale în cadrul unor programe de asistență tehnică specializată, desfășurată cu OCDE-Comitetul pentru schimburi comerciale, NCM-Olanda, COFACE-Franța.

În acest cadru, s-a impus crearea acelor elemente și instituții de susținere a exportului și din străinătate, care să conducă în mod concertat la ieșirea din criza economică și la asigurarea unei creșteri economice, adaptată și compatibilă cu tendințele manifestate în economia mondială.

Astfel, alături de alte elemente care au constituit componentele politicii românești în acest domeniu, înființarea Băncii de Export-Import a României, care are atribuții în domeniul exporturilor autohtone, atât în numele și contul statului, ca agent al acestuia, sub coordonarea Comitetului Interministerial pentru Credite și Garanții, cât și în nume și cont propriu, ca societate comercială bancară și de asigurare a creditelor de export, a însemnat, și pe plan extern, o aliniere a sistemului de finanțare, garantare și asigurare a creditelor de export din România la

sistemele moderne, occidentale, de acest tip, în special la cele care funcționează în cadrul țărilor membre ale Comunității Europene.

Acționând atât în numele și contul statului, cât și în nume și cont propriu ca societate comercială, EXIMBANK pune la dispoziția agenților economici români produse și servicii bancare și de asigurări care dau posibilități de angajare mai activă în tranzacții internaționale, de pe poziții mai competitive, în condiții de încasare certă a contravalorii mărfurilor exportate.

Banca de Export-Import a României S.A. - EXIMBANK a înregistrat, în cei opt ani de la înființare și până în prezent, o dinamică a dezvoltării continuu ascendentă, contribuind prin instrumente financiar-bancare și de asigurări specifice, la susținerea activității de comerț exterior, în cadrul căreia exportul a crescut an de an.

În calitatea sa de instituție specializată prin care se derulează activitățile de susținere a comerțului exterior, atât în numele și contul statului, precum și în cont propriu, EXIMBANK și-a consolidat poziția pe piața internă cât și pe cea externă, oferind o gamă largă de produse și servicii specifice, dispunând de o bază materială și de un potențial uman adecvat. Se poate afirma că evoluția corespunzătoare a indicatorilor de solvabilitate, de profitabilitate și lichiditate, precum și îmbunătățirea calității activelor, ca un corolar al modului cum au fost administrate resursele și gestionate riscurile, demonstrează faptul că politicile adoptate de Bancă au fost cele adecvate, în concordanță cu cerințele de prudențialitate. În evoluția raportului bancă-client, EXIMBANK și-a câștigat o poziție solidă în raport cu cerințele clienților și ale sistemului bancar.

Cu toate că au existat și unele greutăți generate de resurse limitate avute la dispoziție, precum și de disfuncțiile actualului mecanism de stimulare a exportului (introdus în România în mod etapizat începând cu 1992), EXIMBANK a urmărit realizarea la timp și în bune condiții a obiectivelor strategice, potrivit misiunii sale, de instituție specializată în acest domeniu.

În vederea asigurării unui cadru juridic și instituțional adecvat, așa cum există și în alte țări pentru instituții similare, și în măsură egală pentru a răspunde cerințelor determinate de evoluția României, de perspectivele integrării în Uniunea Europeană, în prima jumătate a anului 2000 s-a definitivat și aprobat de către Parlamentul României, inițiativa legislativă, începută în anul 1999, de elaborare a Legii privind organizarea și funcționarea Băncii de Export-Import a României S.A. - EXIMBANK și instrumentele specifice de susținere a comerțului exterior. Prin noul cadru de organizare și funcționare, EXIMBANK se înscrie în rândul instituțiilor moderne de acest gen, cu activități specifice de susținere a dezvoltării comerțului exterior.

În coordonatele strategice ale EXIMBANK s-a înscris și apropierea de nevoile reale ale clienților cu activitate de export-import și de cele ale băncilor comerciale în domeniul finanțării exporturilor, în primul rând asigurându-se, prin descentralizarea în teritoriu (5 sucursale ale EXIMBANK), accesul la sprijinul acordat de stat pentru toate produsele financiar-bancare specifice de susținere a comerțului exterior.

Fiind deja integrată într-un sistem de relaționare pe plan intern și internațional specific, cu bănci comerciale, cu societăți de asigurare, cu ministere interesate, instituții și companii similare, cu organizații sau asociații din domeniu, EXIMBANK și-a intensificat în permanență comunicarea și colaborarea cu toți cei angrenați în activități de comerț exterior pentru a găsi noi modalități de acțiune și a le perfecționa pe cele prezente.

Consecvență în îndeplinirea misiunii sale de promotor al exporturilor românești, EXIMBANK intră în noul mileniu pășind totodată într-o nouă etapă în care, prin diversificarea rapidă a gamei sale de produse și servicii în concordanță cu necesitățile clienților actuali și potențiali, va deveni elementul de sprijin și complementaritate indispensabil pentru tranzacții de export-import derulate la nivelul standardelor internaționale.

Adrian BURINARU, Director

Făurirea culturii bancare în România

A R B

Starea de înapoiere economică în care se aflau Principatele Române după unirea lor era reflectată și în sistemul de credit, care avea să păstreze până destul de târziu trăsături desuete, rămase de la cămătăria medievală. Schimbul de bani, împrumuturile, operațiunile de plăți au continuat să fie efectuate și în a doua parte a veacului XIX de bancheri - cămătari care perpetuau vechile practici.

Politicienii înțelepți urmăreau crearea unui sistem bancar corespunzător cerințelor vremii și astfel au

apărut proiecte de constituire a unor instituții financiare moderne, inclusiv o bancă de emisiune menită să pună capăt haosului monetar existent. Începuturile au fost destul de dificile din cauza lipsei de specialiști și de experiență, denotând tocmai inexistența unei culturi bancare la nivelul atins în lumea capitalistă în plină dezvoltare. Bunăoară, Banca Moldovei înființată în 1857, a eșuat curând din cauza imobilizării pe termen lung a resurselor sale restrânse, ceea ce a blocat iremediabil activitatea și a dus la faliment.

Prima societate bancară viabilă și-a început activitatea în 1866, la București, sub denumirea de Banca României. Chiar dacă nu și-a îndeplinit atribuțiile prevăzute inițial, de bancă de emisiune, această primă entitate cu activitate bancară comercială a introdus elemente noi, inovatoare, într-o piață care începea să prindă contur. Alte momente de referință ale perioadei de pionierat sunt înființarea Creditului Funciar în 1873 și a băncii Marmorosch, Blank & Co., în 1874.

Dar cel mai important pas pe calea formării sistemului bancar modern în România l-a reprezentat, fără îndoială, apariția Băncii Naționale a României, în anul 1880. Aceasta a primit în exclusivitate privilegiul de emisiune și prin modul în care l-a exercitat a statornicit sistemul bănesc al leului, adică baza strict necesară a întregii activități financiar-bancare din țară.

De asemenea, banca centrală a contribuit hotărâtor la formarea unei piețe monetare corespunzătoare imperativelor epocii moderne. Condițiile pieței s-au schimbat implicit, după ce principala instituție financiară a oferit un volum însemnat de credite sub formă de scont, cu o dobândă situată în decurs de 20 de ani între 4% și 6%, cu câteva depășiri de scurtă durată. Nu trebuie uitat că înainte de 1880 dobânda pe piață nu scădea sub 15% și chiar după apariția Băncii Naționale mulți bancheri-cărmătari în activitate cereau mai departe clienților industriali și comerciali dobânzi de 3-4 ori mai ridicate decât purtau creditele de scont ale băncii de emisiune. Cu timpul, existența acestei permanente surse de finanțare mai ieftină a determinat scăderea costului capitalului de împrumut pe un plan general și implicit o abordare modernă a activității de creditare de întregul sistem bancar, care număra deja 25 de bănci comerciale active la finele secolului XIX.

Fondurile considerabile intrate cu un cost incomparabil mai scăzut au stimulat activitatea economică, au accelerat trecerea spre forme mai avansate de producție și desfacere, contribuind hotărâtor la dezvoltarea țării și la formarea oamenilor de afaceri autohtoni, familiarizați treptat cu creditul bancar modern. Se cuvine amintită și politica Băncii Naționale a României de a sprijini agricultura, prin finanțarea caselor de credit agricol și băncilor înființate și transformate pe parcurs, care erau profilate pe acest sector; în acest fel s-au făcut pași pe calea modernizării mijloacelor de muncă, într-un sector tras multă vreme înapoi de menținerea rămășițelor feudale.

În procesul de consolidare a sistemului bancar, mai pregnant după 1900, se constată o competiție strânsă între instituțiile financiare cu capital autohton, stimulate sub diferite forme de autorități și Banca Națională și cele cu capital străin, cărora le dădea concursul marea finanță din alte țări. Deși numărul băncilor a crescut rapid și împânzeau tot teritoriul țării, ceea ce se cheamă comerțul de bancă apărea concentrat în cea mai mare parte de 9 instituții financiare principale, dintre care 4 cu capital autohton și 5 cu participare de capital străin. În băncile comerciale lucrau pe atunci destul de

mulți specialiști străini, care aduceau o prețioasă experiență acumulată pe piețele internaționale, dar între timp se formaseră și bancherii locali, de bună clasă profesională. Învățământul universitar economic din România, precum și efortul propriu al Băncii Naționale a României și al băncilor comerciale au asigurat în curs de câteva decenii un personal bine pregătit, răspunzând pe deplin cerințelor unui sistem bancar în plină ascensiune.

În această perioadă de pionierat, când s-au trasat conceptele și metodele unei politici monetare benefice pentru dezvoltarea economică și implicit pentru evoluția conștientă, profesională, a sistemului bancar, au jucat un rol important spiritele avansate ale epocii, între care se cere evocat cu toată considerația Eugen Carada, conducătorul *de facto* al băncii centrale o lungă perioadă de timp. O altă personalitate importantă, cu activitate atât bancară practică cât și universitară, a fost Victor Slăvescu, care a elaborat lucrări esențiale de analiză a evoluției sistemului bancar, deosebit de utile pentru contemporani, dar și pentru urmași, în strădania înțelegerii realităților activității bănești, într-o fază hotărâtoare de cristalizare a profesiei bancare în România.

Cultura bancară modernă s-a acumulat treptat, cu multe eforturi, în condițiile complexe și tendințele contradictorii în care a evoluat sistemul bancar din România, într-o perioadă de mari schimbări. Drumul până la Marea Unire a fost marcat de incontestabile progrese în acumularea de experiență profesională, pornind de la un nivel foarte scăzut, aproape de la nimic; apoi, în perioada fastă a anilor '20, afacerile de bancă și forța sistemului au atins cote înalte, cu perspective de ridicare în continuare, după depășirea tensiunilor inevitabile din timpul marii crize economice. Fapt esențial, sistemul bancar din România lucra la cele mai ridicate standarde profesionale existente în lume, dispunea de considerabile resurse monetare și dovedea o reală capacitate de adaptare, tocmai datorită unei ridicări calitative evidente atât în practica de lucru, cât și în capacitatea personalului. Este un fapt istoric greu de contestat că România acumula un „tezaur” uman format din peste 100 000 de specialiști bine pregătiți, la care se adăuga personalul rețelei de bănci cooperative, larg ramificată în țară. Totodată, populația începuse să strângă bani, să acumuleze, să vină spre bănci și spre bursă. S-a cristalizat clar o cultură a economisirii banului, a acumulării de capital.

Datorită eforturilor de formare profesională, dar și de educare a clientelei se reușise ca spre finele anilor '30 sistemul bancar să se prezinte bine organizat, bine implantat în societate, și să ofere baza necesară pentru o dezvoltare economică de tip capitalist bine susținută, care a fost, din păcate, întreruptă după impunerea sistemului comunist în România.

Radu NEGREA,
Secretar General al
Asociației Române a Băncilor

CONTENTS (Romanian History) General Nicolae Rădescu gets back Home • **I. Calafeteanu** Communist Purges at Foreign Affairs: C.I. Karadja • **C. Rădulescu-Motru** Recollections from, 1949 (II) • **M. Radnev** Professor Emil Condurachi • **P. Turlea** Nicolae Iorga versus Carol II • **D. Preda** Romanian-Polish Relations (1918-1933) • **L. Betea** Talking with Corneliu Mănescu (II) • **M. Tejchman** Romanian Volunteers in SS • **A.S. Ionescu** Historical Monuments immortalized by XIXth Century Painters • **P. Cernovodeanu** The 1831 Cholera • **D. Doltu** The Way We divorced • December 2000. The VIIIth Symposium of History of the Bank Civilization

SOMMAIRE (Histoire roumaine) Le général Nicolae Rădescu de retour chez soi • **I. Calafeteanu** Epurations communistes au ministère roumain des Affaires Étrangères: C.I. Karadja • **C. Rădulescu-Motru** Souvenirs de 1949 (II) • **M. Radnev** Le Professeur Emil Condurachi • **P. Turlea** N. Iorga défie le roi Carol II • **D. Preda** Relations roumano-polonaises (1918-1933) • **L. Betea** Dialogues avec Corneliu Mănescu (II) • **M. Tejchman** Volontaires roumains dans les troupes de la SS • **A.S. Ionescu** Monuments historiques immortalisés par les peintres du XIXe siècle • **P. Cernovodeanu** 1831: L'épidémie de choléra • **D. Doltu** Les divorces de jadis • Décembre 2000. Le 8e symposium d'histoire de la civilisation bancaire

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Генерал Николае Рădescу возвращается в землю родины • **И. Калафетяну** Коммунистические чистки в МИД-е: К.И. Караджа • **К. Рăдулеску-Мотру** Воспоминания 1949 г. (II) • **М. Раднев** Профессор Эмиль Кондураки • **П. Турля** Н. Йорга пренебрегает каролом • **Д. Предэ** Румынско-польские отношения (1918-1933 гг.) • **Л. Бетя** Беседуя с Корнелио Мăнеску (II) • **М. Тайхман** Румынские добровольцы в частях СС • **А.С. Ионеску** Исторические памятники, изображенные живописцами XIX-ого в. • **П. Черноводяну** Холера 1831 г. • **Д. Дольту** Разводы раньше • Декабрь 2000 г. VIII-ой Симпозиум по истории банковской цивилизации

INHALT (Rumänische Geschichte) General Nicolae Rădescu kehrt daheim • **I. Calafeteanu** Kommunistische Säuberung Aktion im Ausministerium: C.I. Karadja • **C. Rădulescu-Motru** Erinnerungen – 1949 (II) • **M. Radnev** Professor Emil Condurachi • **P. Turlea** N. Iorga trotz Carol II • **D. Preda** Die rumänisch-polnische Beziehungen (1918-1933) • **L. Betea** Gespräche mit Corneliu Mănescu (II) • **M. Tejchman** Rumänische Freiwillige in SS – Einheiten • **A.S. Ionescu** Historische Denkmäler verewigt von Maler des XIX Jahrhundert • **P. Cernovodeanu** Die Cholera – Epidemie von 1831 • **D. Doltu** Wie man sich vormals scheiden lässt • Dezember 2000. Der VIII Symposium über die Geschichte der Bank-Kultur

SUMARIO (Historia rumana) El general Nicolae Rădescu vuelve a casa • **I. Calafeteanu** Desempeños comunistas en el Ministerio de Asuntos Exteriores: C.I. Karadja • **C. Rădulescu-Motru** Recuerdos de 1949 (II) • **M. Radnev** El profesor Emil Condurachi • **P. Turlea** N. Iorga desafía al rey Carol II • **D. Preda** Relaciones rumano-polacas (1918-1933) • **L. Betea** Conversaciones con Corneliu Mănescu (II) • **M. Tejchman** Voluntarios rumanos en las unidades SS • **A.S. Ionescu** Monumentos históricos immortalizados por pintores del siglo XIX • **P. Cernovodeanu** La holería de 1831 • **D. Doltu** Como se divorciaba antaño • Diciembre de 2000. El VIII° simposio de historia de la civilización bancaria

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-1-222.64.07 sau 222.64.39

telex: 11995 – Piața Presei Libere, nr. 1,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari U.S.A. (țări europene);

90 dolari U.S.A. (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 10 000

C. Doussault.
Bucharest 1869.
Souvenir aux D. Denis